

Een project van:
NovioConsult
PauwSandersZeilstra Van Spaendonck
Crem

Doelgroepenanalyse rijksbiodiversiteitbeleid

Deel 1 Analyse van bewustzijn, kennis en houding van doelgroepen
comBIO, 7 november 2008

Colofon

Titel	: Doelgroepenanalyse rijksbiodiversiteitbeleid. Deel 1 Analyse van bewustzijn, kennis en houding van doelgroepen.
Opdrachtgever	: Ministerie van LNV
Kenmerk/Projectnummer	: 4400/HtH-LC
Datum	: 7 november 2008
Projectomschrijving	: Beschrijving en analyse van bewustzijn, kennis en houding van de doelgroepen van het rijksbiodiversiteitbeleid ten behoefte van het vaststellen van de communicatieopgave voor het beleid. Naast de doelgroepen waarop het beleid zich richt wordt tevens ingegaan op de arena's publiek, politiek en wetenschap en de stand van het biodiversiteitsdebat.
Contactpersoon	: Drs. C. de Pater (LNV, directie Kennis)
Adviseurs	: Henk ten Holt, Susan Martens, Harm Blanken, Natasja Hulst, Maarten Uri, Martine van Zijl, Wijnand Broer

NovioConsult

Postbus 256, 6500 AG Nijmegen
telefoon 024 381 3333
fax 024 324 1971
www.novioconsult.nl
info@novioconsult.nl

Dit rapport is gekopieerd op 100% chloorvrij gebleekt papier,
voorzien van de Nederlandse Milieukeur.

© Niets uit dit werk mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of
gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
NovioConsult.

Inhoud doelgroepenanalyse – bewustzijn, kennis en houding

Samenvatting		i
1	Inleiding	1
1.1	Communicatie Biodiversiteit Internationaal Overheidsbreed (comBIO)	1
1.2	Positie van de doelgroepenanalyse rijksbiodiversiteitbeleid in de onderzoeksopzet	2
2	Transitiemodel: arena's en doelgroepen	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Arena's	5
3	Overzicht doelgroepen en hun segmentatie	15
3.1	Doelgroepen en doelgroepsegmenten	15
3.2	Onderscheid doelgroep burgers en consumenten	15
4	Doelgroep inwoners/(staats)burgers	19
4.1	PAIR-analyse burgers	20
4.2	LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid	21
4.3	Nulsituatie kennis en houding doelgroep burgers	21
4.4	Communicatieopgave doelgroep (staats)burgers	25
4.5	Belangrijkste zenders doelgroep (staats)burgers	28
5	Doelgroep consumenten	31
5.1	PAIR-analyse doelgroep consumenten	32
5.2	LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid	33
5.3	Nulsituatie kennis en houding doelgroep consumenten	33
5.4	Communicatieopgave doelgroep consumenten	36
5.5	Belangrijkste zenders doelgroep consumenten	37
6	Doelgroep Overheden	39
6.1	PAIR-analyse overheid	40
6.2	LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid	42
6.3	Nulsituatie kennis en houding	44
6.4	Communicatieopgave doelgroep overheden	53
6.5	Belangrijkste zenders	55
7	Doelgroep bedrijven	57
7.1	PAIR-analyse	57
7.2	LT-Streefbeelden vanuit het biodiversiteitbeleid	58
7.3	Nulsituatie kennis en houding doelgroep bedrijven	59
7.4	Communicatieopgave doelgroep bedrijven	63
7.5	Belangrijkste zenders doelgroep bedrijven	64

8	Doelgroep onderwijs & educatie	65
8.1	PAIR-analyse doelgroep onderwijs en educatie	65
8.2	LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid	66
8.3	Nulsituatie kennis en houding Onderwijs	67
8.4	Communicatieopgave doelgroep onderwijs & educatie	74
8.5	Belangrijkste zenders doelgroep onderwijs & educatie	75
9	Samenvattende conclusies en aanbevelingen	77
9.1	Conclusies en aanbevelingen arena's wetenschap, publiek en politiek	77
9.2	Conclusies en aanbevelingen doelgroepen	77
9.3	Overall conclusies en aanbevelingen	85
Bijlage 1	PAIR-analyse	87
Bijlage 2	Korte termijn verwachtingen ten aanzien van de doelgroepen (bron: Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt)	91

Samenvatting

NB. Deze samenvatting is gericht op een korte uitleg van de opbouw, aanpak en resultaten van de doelgroepenanalyse. Voor een uitgebreide, inhoudelijke samenvatting van de belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen wordt verwezen naar hoofdstuk 9.

Dit rapport heeft betrekking op de doelgroepenanalyse van het rijksbiodiversiteitbeleid. In het eerste deel wordt een analyse gemaakt van bewustzijn, kennis en houding van de doelgroepen. De analyse heeft primair tot doel om per doelgroep de communicatie-opgave voor het rijksbiodiversiteitbeleid vast te stellen, zowel vanuit een lange als een korte termijn perspectief: wat verwachten we van de doelgroep (lange termijn streefbeeld en korte termijn verwachtingen op basis van beleid), wat is de huidige situatie wat betreft kennis en houding en wat verwachten we dan van de biodiversiteitscommunicatie met de doelgroepen?

Voor het rijksbiodiversiteitbeleid zijn alle mogelijke doelgroepen relevant. De meeste daarvan komen in dit rapport aan de orde. Daarbij neemt de doelgroep Burgers een bijzondere positie in omdat alle inwoners van Nederland - naast hun eventuele andere rollen - (staats)burger zijn: biodiversiteitscommunicatie met de Nederlandse burgers/inwoners kan dus bijdragen aan algehele bewustwording, kennis en houding en een context bieden voor de overige doelgroepcommunicatie die meer gericht is op de specifieke rollen van de verschillende doelgroepen. De doelgroepenanalyse Burgers heeft dus – tot op zekere hoogte – een overkoepelende functie. Naast burgers komen de doelgroepen consumenten, overheid, bedrijven en onderwijs & educatie aan bod. In hoofdstuk 3 komt de verdere doelgroepsegmentatie aan de orde.

De doelgroepenanalyses hebben een vaste opbouw:

- ▶ PAIR-analyse: beknopt overzicht van de rollen, belangen, positie en acties van de doelgroepen. dit geeft een algemene indruk van de huidige en gewenste positie van de doelgroep in het biodiversiteitsbeleid;
- ▶ lange termijn streefbeeld voor de doelgroep en korte termijn verwachtingen vanuit het huidige rijksbiodiversiteitbeleid;
- ▶ nulsituatie bewustzijn, kennis en houding van de doelgroep;
- ▶ communicatieopgave doelgroep;
- ▶ belangrijkste zenders (vooruitlopend op de zender-analyse).

De streefbeelden per doelgroep zijn opgesteld door de adviseurs op basis van projectie vanuit de CBD-doelstellingen en het Nederlandse beleid. Deze streefbeelden zijn een communicatie-instrument en hebben geen formele status. Ze geven een beeld van de doelgroep in de ideale situatie en vormen daarmee een referentie voor de lange termijn: waar willen we voor iedere doelgroep naar toe? De korte termijn verwachtingen ten aanzien van de doelgroep zijn gebaseerd op een analyse van het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011. Deze verwachtingen zijn vanwege de lengte van de tekst opgenomen in bijlage 2. In de hoofdtekst wordt volstaan met een korte conclusie per doelgroep. Hieruit blijkt dat het Beleidsprogramma Biodiversiteit zich primair rechtstreeks richt tot de doelgroepen '(andere) overheden' en 'bedrijven'. Het Beleidsprogramma richt zich veel minder (expliciet en rechtstreeks) op de andere doelgroepen.

Door de lange en korte termijn verwachtingen af te zetten tegen de huidige situatie ten aanzien van kennis en houding bij de doelgroep wordt duidelijk welke uitdaging hier nog ligt: de communicatieopgave. Deze communicatieopgave per doelgroep vormt een belangrijk ingrediënt van het uiteindelijke advies aan de rijksoverheid, bijvoorbeeld waar het gaat om de behoefte aan communicatie op het gebied van bewustwording (per doelgroep) en de vertaling hiervan naar concrete communicatieactiviteiten (programmering van communicatie). Natuurlijk zal het niet altijd (alleen) de overheid zijn die deze communicatie dient te verzorgen. Om die reden is ook in de doelgroepenanalyse al aandacht besteed aan belangrijke zenders naar de doelgroep en wordt dit in de deelstudie 'Zenderanalyse' verder uitgewerkt.

Naast de doelgroepen van het beleid zijn de actoren in de arena's wetenschap, publiek en politiek van belang. De stand van zaken rond biodiversiteit binnen deze arena's en de interacties tussen de genoemde arena's zijn van groot belang voor (effectieve) communicatie over biodiversiteit en biodiversiteitsbeleid. Politieke urgentie en de vraag in hoeverre een onderwerp leeft bij het publiek zijn bijvoorbeeld in belangrijke mate bepalend voor de kans dat 'de biodiversiteitsboodschap' met succes kan worden overgebracht. De doelgroepenanalyse wordt daarom voorafgegaan door een beschrijving en analyse van deze arena's en hun interactie rond de biodiversiteitsproblematiek.

Voor een inhoudelijke samenvatting wordt verwezen naar hoofdstuk 9.

1 Inleiding

1.1 Communicatie Biodiversiteit Internationaal Overheidsbreed (comBIO)

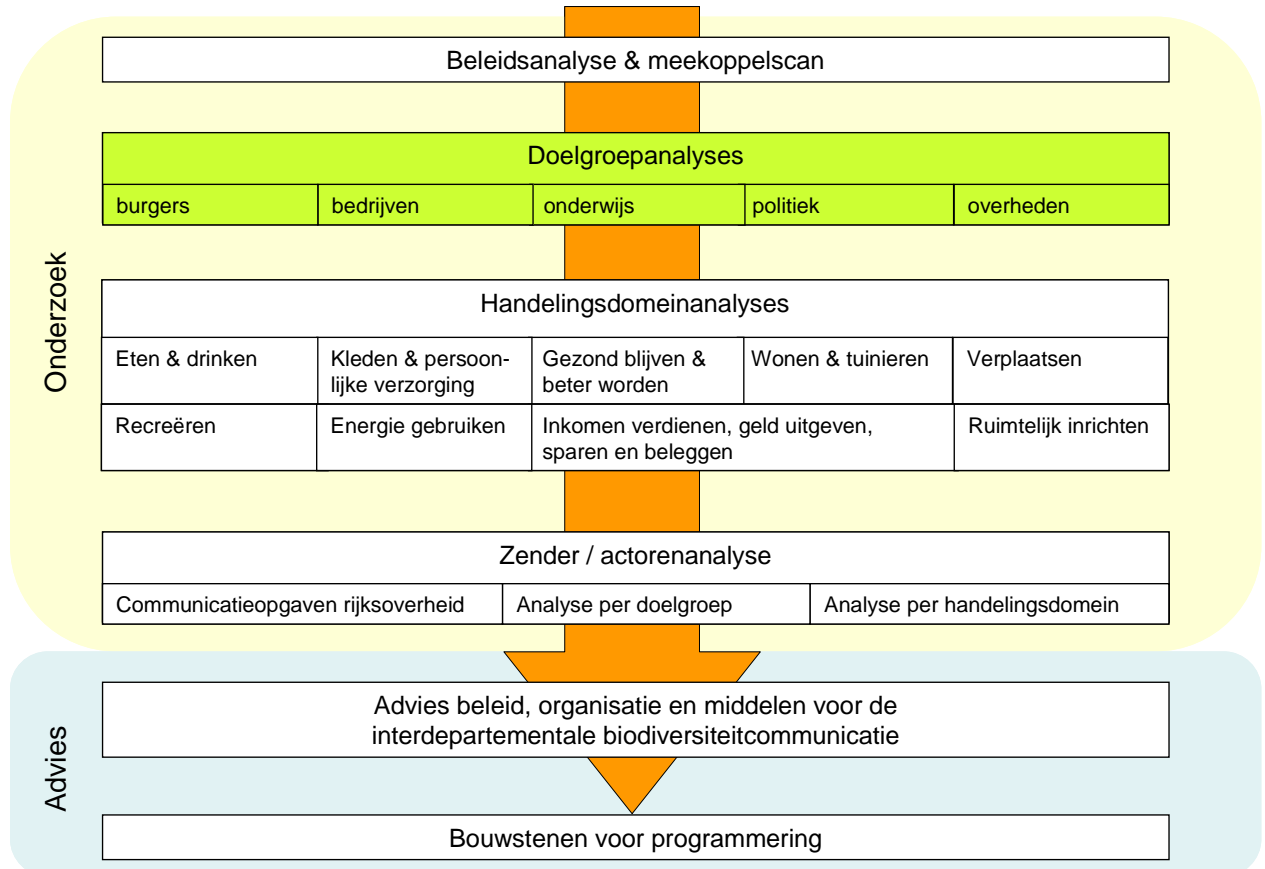
comBIO staat voor communicatie Biodiversiteit Internationaal Overheidsbreed. comBIO is een driejarig project dat tot doel heeft de effectiviteit van de interdepartementale biodiversiteitcommunicatie te vergroten en de rijksbrede samenwerking en afstemming op dit terrein te bevorderen. Het project wordt getrokken door LNV in nauwe samenwerking met VROM, Buitenlandse Zaken en andere departementen.

In het Plan van Aanpak voor het tweede comBIO-jaar worden twee hoofdprioriteiten gesteld:

1. Het ondersteunen van de rijksbrede communicatie over het Beleidsprogramma Biodiversiteit.
2. Het adviseren van het rijk over het beleid, de organisatie en de techniek van de rijksbrede biodiversiteitcommunicatie vanuit een back office – front office benadering.

Voor de tweede hoofdprioriteit – het back office – front office onderzoek gericht op de rijksbrede biodiversiteitcommunicatie - is een onderzoeksmodel ontwikkeld bestaande uit diverse deelonderzoeken. Het model wordt hieronder schematisch weergegeven.

Onderzoek en advies interdepartementale biodiversiteitcommunicatie

Dit rapport heeft betrekking op de doelgroepenanalyse van het rijksbiodiversiteitbeleid (deelprojecten 2.4 tot en met 2.8 uit het comBIO-Plan van Aanpak). Er is voor gekozen deze doelgroepenanalyses te splitsen in:

- ▶ deel 1. Analyse van bewustzijn, kennis en houding van de doelgroepen;
- ▶ deel 2. Analyse van handelingsdomeinen (zie het betreffende rapport).

1.2 Positie van de doelgroepenanalyse rijksbiodiversiteitbeleid in de onderzoeksopzet

1.2.1 Voorgaande onderzoeksstap: beleidsanalyse en meekoppelscan

In de voorgaande onderzoeksfase van het BOFO-onderzoek is een analyse van het (interdepartementale) biodiversiteitbeleid uitgevoerd en een onderzoek naar 'meekoppelkansen' voor de biodiversiteitcommunicatie met overig rijksbeleid.

Dit onderzoek heeft het volgende opgeleverd:

Beleidsanalyse:

- ▶ beschrijving van de lange termijn- en korte termijn-beleidsopgave geordend naar resp. CBD-thema en de prioriteiten van het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt (met een typering van de beleidsfase waarin het beleid verkeert);
- ▶ beschrijving van lange termijn-streefbeelden en korte termijn-verwachtingen van de doelgroepen vanuit het beleid;
- ▶ analyse van recente ontwikkelingen in het biodiversiteitbeleid en de beleidscommunicatie.

In de beschrijvingen van de korte termijn-verwachtingen is onderscheid gemaakt tussen de hoofdtekst van het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt - waarin de prioriteiten voor versterkte interdepartementale samenwerking staan - en het overige biodiversiteitbeleid dat is opgenomen in de bijlage van het Beleidsprogramma.

Meekoppelscan:

- ▶ werkwijze en beoordelingskader meekoppeling;
- ▶ verkenning en voorselectie van concrete meekoppelkansen;
- ▶ advies over een strategie voor verkenning en benutting van meekoppelkansen;
- ▶ advies over de organisatie van het back office proces 'meekoppeling'.

Conclusies:

De belangrijkste conclusies die uit de beleidsanalyse en meekoppelscan getrokken kunnen worden, zijn:

- ▶ er moet onderscheid worden gemaakt in rijksbiodiversiteitbeleid 'in strikte zin 'en' in ruimere zin': de kern van het actuele interdepartementale biodiversiteitbeleid wordt gevormd door de hoofdtekst van het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt. Het overige biodiversiteitbeleid (in de bijlage van het BB) en het overige rijksbeleid dat raakvlakken heeft met biodiversiteitbeleid (water-, energie-, voedselbeleid, etc.) zijn te beschouwen als beleidsschillen om deze kern van het interdepartementale biodiversiteitbeleid;

- ▶ aan de kern van het interdepartementale biodiversiteitbeleid ligt een beleidsconcept biodiversiteit ten grondslag dat – in het verlengde van recente internationale ontwikkelingen - de focus expliciet richt op de waarde en functie(s) van biodiversiteit voor mensen en op de (ecosysteem)diensten die biodiversiteit levert;
- ▶ het Beleidsprogramma Biodiversiteit brengt dezelfde focus (op waarden en functies van biodiversiteit) aan in de biodiversiteitcommunicatie;
- ▶ advisering over beleid en -programmering van de communicatie over het actuele (functionele) biodiversiteitconcept t.b.v. het beleidsnetwerk rond het interdepartementale biodiversiteitbeleid (bestaande uit IOB en IPB) behoort tot de kernopdracht van het BOFO-onderzoek – en combIO;
- ▶ advisering over beleid en programmering ten aanzien van de communicatie van het overige biodiversiteitbeleid en het overige rijksbeleid dat raakvlakken met biodiversiteitbeleid heeft, wordt eveneens benaderd vanuit het actuele beleidsconcept biodiversiteit. Aangezien dit beleid in de praktijk niet onder de rechtstreekse ‘jurisdictie’ van het beleidsnetwerk interdepartementaal biodiversiteitbeleid valt, wordt de advisering hierover benaderd vanuit de strategie ‘meekoppeling’.

1.2.2 Huidige onderzoeksstap: de doelgroepenanalyse

Zowel bovengenoemde conclusies als de inhoudelijke beschrijvingen die de voorgaande onderzoeksstap heeft opgeleverd worden als vertrekpunt genomen voor de huidige vervolgstap, namelijk, de doelgroepenanalyse rijksbiodiversiteitbeleid.

Deze doelgroepenanalyse wordt gesplitst in twee deelrapporten met verschillende invalshoeken:

- ▶ analyse van bewustzijn, kennis en houding t.a.v. biodiversiteit(beleid) per doelgroep;
- ▶ analyse van (doelgroepoverstijgende) handelingsdomeinen die relevant zijn voor het biodiversiteitbeleid;

De redenen hiervoor zijn de volgende:

- ▶ combIO heeft tot doel bij te dragen aan enerzijds bewustwording van de biodiversiteitsproblematiek en de urgentie van het biodiversiteitbeleid en aan anderzijds het activeren van maatschappelijke doelgroepen voor het biodiversiteitbeleid;
- ▶ communicatie gericht op bewustwording vereist een andere aanpak en benadering dan communicatie gericht op verandering van handelingspraktijken;
- ▶ communicatie gericht op activering van doelgroepen vereist analyse van handelingspraktijken. Deze handelingspraktijken overstijgen het niveau van afzonderlijke doelgroepen.

1.2.3 Doelgroepenanalyse deel 1 Analyse van bewustzijn, kennis en houding

Dit rapport vormt deel 1 van de doelgroepenanalyses en richt zich op bewustzijn, kennis en houding binnen de afzonderlijke doelgroepen. De analyse heeft primair tot doel om per doelgroep de communicatie-opgave voor het rijksbiodiversiteitbeleid vast te stellen, zowel vanuit een lange als een korte termijn perspectief: wat verwachten we van de biodiversiteitcommunicatie met de doelgroepen?

Voor het rijksbiodiversiteitbeleid zijn alle mogelijke doelgroepen relevant. De meeste daarvan komen in dit rapport aan de orde. Daarbij neemt de doelgroep Burgers een bijzondere positie in omdat alle inwoners van Nederland - naast hun eventuele andere rollen - (staats)burger zijn: biodiversiteitcommunicatie met de Nederlandse burgers/inwoners kan dus bijdragen aan algehele bewustwording, kennis en houding en een context bieden voor de overige doelgroepcommunicatie die meer gericht is op de specifieke rollen van de verschillende doelgroepen. De doelgroepenanalyse Burgers heeft dus – tot op zekere hoogte – een overkoepelende functie.

De doelgroepenanalyse begint daarom met de doelgroep inwoners/(staats)burgers. Daarna volgen de analyses van de overige doelgroepen, te weten consumenten, overheden, bedrijven, onderwijs & educatie. De meeste doelgroepen worden nader onderscheiden in subdoelgroepen.

De doelgroepenanalyse hebben zoveel mogelijk een vaste opbouw:

- ▶ PAIR-analyse: de PAIR-analyses geven in beknopte vorm overzicht en inzicht in de rollen, belangen, positie en acties van de doelgroepen. Dit geeft een algemene indruk van de huidige en gewenste positie van de doelgroep in het biodiversiteitsbeleid. Verder zijn de PAIR-analyses in de toekomst te benutten voor het vormen van stabiele coalities die aansluiten bij de natuurlijke rollen en legitieme belangen van de doelgroep. Een toelichting op de methodiek van de PAIR-analyses en de betekenis van de 4 vakjes staat in bijlage 1;
- ▶ lange termijn streefbeeld¹ en korte termijn verwachtingen voor de doelgroep vanuit het rijksbiodiversiteitbeleid;
- ▶ nulsituatie bewustzijn, kennis en houding van de doelgroep;
- ▶ communicatieopgave doelgroep;
- ▶ belangrijkste zenders (vooruitlopend op de zender-analyse).

Naast de doelgroepen van het beleid (beleidsobjecten en/of partners) zijn er andere maatschappelijke actoren die relevant zijn voor het beleid, namelijk de actoren in de arena's wetenschap, publiek en politiek. Deze kunnen echter niet (primair) als doelgroep van het beleid getypeerd worden omdat hun rol vooral ligt in het agenderen en voeden van het maatschappelijk debat over biodiversiteit en in de politiek-maatschappelijke wils- en meningsvorming in dat debat. Dit gaat 'vooraf' aan beleid (Beter gezegd: er is sprake van een cyclisch proces waarin het maatschappelijk debat en het actuele beleid elkaar beïnvloeden.) De stand van zaken binnen deze arena's en de interacties tussen de genoemde arena's is van groot belang voor (effectieve) communicatie over biodiversiteit en biodiversiteitbeleid. De doelgroepenanalyse wordt daarom voorafgegaan door een beschrijving en analyse van de stand van zaken in deze arena's t.a.v. het biodiversiteitsvraagstuk.

¹ De streefbeelden voor de doelgroepen hebben geen formele (beleids)status en zijn niet in een proces met de betreffende stakeholders tot stand gekomen. Zij kunnen derhalve ook nog wijzigen. De streefbeelden hebben vooral een indicatieve en illustratieve functie.

2 Transitie-model: arena's en doelgroepen

2.1 Inleiding

Om de doelstellingen van het Biodiversiteitverdrag en verwante verdragen te bereiken is een maatschappelijke transitie nodig, een fundamenteel maatschappelijk veranderingsproces waarin de mensheid duurzaam leert omgaan met biodiversiteit zodat biodiversiteit en ecosysteemdiensten behouden kunnen blijven voor toekomstige generaties. Met het actuele beleid in het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt wordt - net als met haar beleidsvoorgangers - een stap in de goede richting gezet.

Het beleid doet expliciet en impliciet een beroep op diverse maatschappelijke doelgroepen om vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid en in onderlinge samenwerking een bijdrage te leveren aan het realiseren van de beleidsdoelstellingen. Deze doelgroepen van het beleid komen in de hoofdstukken 3 tot 7 aan de orde.

Het huidige beleid is echter nog niet voldoende om de uiteindelijke doelstellingen te realiseren. Het beleid is een afspiegeling van wat op dit moment maatschappelijk en politiek haalbaar is en is te zien als de tijd- en plaatsgebonden uitkomst van de wetenschappelijke inzichten en het maatschappelijk en politiek draagvlak voor het biodiversiteitsbeleid. De beleidsuitkomst wordt dus sterk bepaald door het maatschappelijk debat over biodiversiteit, het maatschappelijk bewustzijn van de biodiversiteitsproblematiek en de publiek beleefde urgentie van beleid. De doelgroepen die in hoofdstuk 3 tot 7 aan de orde komen zijn dus niet alleen object (en/of partner) van het huidige beleid maar bepalen samen met andere maatschappelijke groepen zoals wetenschap en NGO's – door hun rol en bijdrage in de publieke, politieke en wetenschappelijk arena – gezamenlijk ook wat het beleid inhoudt. Daarbij speelt hun bewustzijn, begrip en de mate waarin zij geïnformeerd zijn over biodiversiteit en ecosysteemdiensten een zeer grote rol en dat zijn primair communicatievraagstukken.

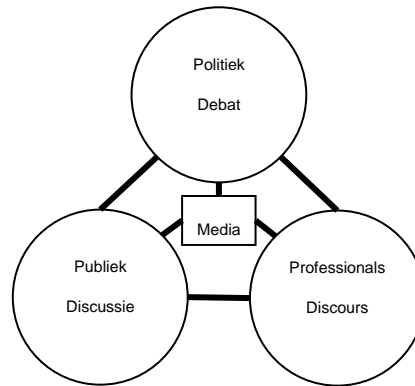
Uitgangspunt voor dit hoofdstuk is de wetenschappelijke overeenstemming over de grote ernst en urgentie van de biodiversiteitsproblematiek.

2.2 Arena's

2.2.1 Inleiding

In de maatschappij bestaan kortweg drie arena's, drie verschillende werelden met verschillende culturen, invalshoeken, praktijken en talen, nl. de wetenschappelijke arena, de publieke arena en de politieke arena. Door uitwisseling van informatie en inzichten, discussies en debatten worden in deze arena's resp. wetenschappelijke kennis, publieke opinies en politieke opvattingen en besluiten gevormd. De media spelen een belangrijke rol bij de uitwisseling van informatie binnen en vooral tussen de arena's.

Figuur 1 Drie arena's (wetenschap – politiek – publiek) en de daarin gevoerde discourses

In dit hoofdstuk signaleren wij de huidige stand van de discussie over biodiversiteit in deze arena's. Inzicht in de relatie en de uitwisseling van informatie en kennis tussen deze arena's is belangrijk voor het formuleren van een evt. communicatieopgave over biodiversiteit voor de verschillende actoren die binnen deze drie arena's acteren en de media.

2.2.2 Wetenschappelijke/professionele arena

Het biodiversiteitdebat is tot op heden primair een wetenschappelijk-professioneel debat dat vooral gebaseerd is op wetenschappelijke inzichten (en de maatschappelijke vertaling daarvan door een relatief kleine groep professionals werkzaam in de wetenschap en bij NGO's en overheid). De beschikbare kennis over het onderwerp biodiversiteit komt uit deze arena en in deze wereld leeft de discussie omtrent biodiversiteit dan ook meer dan in andere arena's.

De kennisbasis over biodiversiteit en ecosysteemdiensten groeit continu. Of deze bijdragen nu worden geleverd door biologen die in de modder van een willekeurig veengebied staan of door satellieten die ecosystemen bestuderen, zij dragen allen bij aan de hoeveelheid kennis over de stand van zaken van deze dynamische systemen. Dit is, gezien de druk die uitgeoefend wordt op de mondiale biodiversiteit, een noodzakelijke onderneming. De geproduceerde kennis is dan ook essentieel voor publiek, politiek en beleid om tot geïnformeerde opinies en besluitvorming te komen. In de praktijk leiden de beschikbare kennis en wetenschappelijke inzichten tot nu toe echter tot weinig beweging in het publieke en politieke domein. Er bestaat dan ook al geruime tijd erkenning dat er een kloof bestaat tussen wetenschap aan de ene kant en publiek en politiek aan de andere kant. Voor effectief en daadkrachtig biodiversiteitbeleid is het noodzakelijk om deze kloof te overbruggen (vgl. de ontwikkeling van het klimaatdebat).

Conclusie

Tussen de wetenschappelijke arena en de publieke en politieke arena gaapt een grote (kennis)kloof. Er bestaat daarom een belangrijke communicatieopgave om via een effectieve kennistransfer het publieke en politieke debat te voeden en een betere interactie tussen de verschillende arena's te bewerkstelligen.

2.2.3 Politiek

In het veranderingsmodel speelt de politieke arena een belangrijke rol, zowel internationaal als nationaal en lokaal. Politiek kan direct gedrag sturen, door regels en wetgeving of door bewuste beleidssturing en agendering in andere politieke gremia of door een onderwerp in het maatschappelijke of wetenschappelijke debat stelselmatig onder de aandacht te brengen en te houden.

Maar politieke agenda's zijn weerbarstig en opportunistisch. Politiek is grotendeels volgend op maatschappelijke ontwikkelingen. Soms kan een specifieke politieke stroming agendasettend werken, door bepaalde onderwerpen tot beleidsspeerpunt of partijprofiel te maken. Om een onderwerp tot speerpunt te maken van politieke aandacht is een sterke wisselwerking van politiek met de andere arena's noodzakelijk. Niet altijd is duidelijk waar nu het balletje begon te rollen. Wel is helder dat onderwerpen met een hoog politiek profiel controversieel zijn en grote zichtbare impact hebben op mensen op vooral korte maar afhankelijk van het onderwerp soms ook op langere termijn.

Er bestaat een grote kloof tussen de associaties en motieven van de beleidskern van het interdepartementale beleid (biodiversiteitsfuncties, ecosysteemdiensten) en de motieven die i.v.m. 'biodiversiteit' in de samenleving en in de 'beleidsschillen' van het beleid leven. Dit is deels een kenniskloof (men is ook binnen de politiek zich veelal niet bewust dat biodiversiteitsfuncties vervult) en deels houdt deze kloof verband met houding (normen- en waardepatronen: biodiversiteit wordt (nog) primair bekeken vanuit esthetische en ethische motieven). Functies en waarden van biodiversiteit zijn nog onvoldoende bekend en een groot deel van biodiversiteit is aan onze dagelijkse waarneming onttrokken. Het kabinet wil daarom bewustwording en zichtbaarheid van biodiversiteit en van de functies en waarden van biodiversiteit bevorderen (communicatieparagraaf BB). Het Beleidsprogramma Biodiversiteit is specifiek gericht op behoud en duurzaam gebruik met een zwaar accent op functies en waarden van biodiversiteit voor en door mensen (hulpbronkarakter/ ecosysteemdiensten).

Al langere tijd bestaat bij een groep beleidsmedewerkers de overtuiging dat de communicatie over het interdepartementale biodiversiteitsbeleid van de Nederlandse overheid tot nu toe onvoldoende effectief is. Er is onvoldoende aansluiting tussen de wetenschappelijke inzichten, de beleidsagenda en de maatschappij. Het ontbreekt volledig aan een maatschappelijk en politiek debat over biodiversiteit. Het thema staat vrijwel op geen enkele belangrijke agenda. Uit de Tweede Duurzaamheidsverkenning van het MNP blijkt dat aan maatschappelijke vraagstukken rondom sociale zekerheid, klimaatverandering en ontwikkelingssamenwerking veel hogere prioriteit wordt toegekend dan aan biodiversiteitsvraagstukken. Het draagvlak voor overheidsmaatregelen op het gebied van biodiversiteit is daarmee ook kleiner. Dit geldt voor burgers, maar ook voor bepaalde onderdelen van de Rijksoverheid en van regionale overheden. Communicatie en maatschappelijk debat zijn zowel van belang voor de politieke steun en draagvlak voor het biodiversiteitsbeleid in generieke zin als voor het creëren van context voor handelingsgerichte communicatie.

Natuurlijk hebben wetenschap, NGO's en uiteindelijk het bredere publiek een forse bijdrage geleverd aan het op de kaart zetten van het onderwerp milieubescherming, klimaat of (kern)energie, maar het issue zelf draagt daaraan in grote mate bij, immers als milieuproblemen *zichtbaar* worden en de gevolgen daarvan voor mens en omgeving duidelijk in verband worden gebracht daarmee, kan de actiebereidheid een flinke vlucht nemen.

Beelden van duizenden met olie besmeurde vogels hebben meer impact dan duizend wetenschappelijke artikelen over de gevaren van enkelwandige olietankers.

Hoe cruciaal Biodiversiteit ook is in de ogen van wetenschap en professionals de gemiddelde korte termijn denkende politicus wordt er tot nu toe niet door gegrepen. Het verdwijnen van de Korfslak, of andere weinig tot de verbeelding sprekende soorten die weliswaar worden beschermd door Europese richtlijnen, leidt niet tot publieke verontwaardiging of tot Kamervragen.

Daarnaast kan het de wetenschappelijke arena worden verweten dat zij er niet in slaagt om de relevante thema's en de samenhang die bestaat in ecosystemen, of die dreigt te verdwijnen bij veranderingen daarin, zodanig te presenteren dat de politiek en de samenleving er iets mee kan doen en zou moeten doen. De wetenschap slaagt er onvoldoende in om enerzijds de complexiteit van de biodiversiteit en anderzijds de functionaliteit ervan goed te verduidelijken en als urgent thema te agenderen.

Landelijke politiek

Een scan van de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen die zijn vertegenwoordigd in de tweede kamer levert op dat het begrip biodiversiteit door 7 van de 11 partijen wordt gehanteerd. Het woord komt 19 keer in de programma's voor met de Christen Unie als koploper met 8 vermeldingen. Ter vergelijking, het begrip Ecologische hoofdstructuur, waarvan wij veronderstelden dat het vaker zou voorkomen omdat het een meer praktische betekenis heeft en directe gevolgen voor het ruimtelijk beleid, het natuur- en landbouwbeleid komt juist minder vaak voor. Begrippen als natuur en landschap komen wel (en veel) vaker voor.

Partijprogramma	'Biodiversiteit'	'Ecologische hoofdstructuur'
CDA	2	2
PvdA	2	1
SP	1	2
GL	2	1
CU	8	3
D66	3	1
PvdD	1	1
Totaal	19	11

Mogelijk is met de lancering van het nieuwe Beleidsplan Biodiversiteit een stap in de goede richting gezet waar het betreft de politieke aandacht voor het onderwerp. Tijdens het AO over dit onderwerp op 25 juni 2008 werden door 6 kamerleden inhoudelijke vragen gesteld aan de minister. In het Voortgezet AO werden vervolgens 3 moties ingediend, waaronder één die aandringt op een vervolgotitie/actieprogramma met 'heldere afrekenbare doelen en deadlines, te nemen maatregelen en een overzicht van de beschikbare financiën' (motie 26407-32 Jacobi/Polderman).

Hoewel deze motie door de minister werd ontraden werd zij door de Kamer aangenomen. Hiermee is de parlementaire druk op de regering om daadwerkelijk concreet en resultaatgericht biodiversiteitsbeleid te voeren, vergroot. Het geeft ook aan dat in elk geval door een bepaald segment van de 2de Kamer het biodiversiteitsbeleid kritisch wordt gevolgd.

Het aantal vragen gesteld door Kamerleden die een verband (kunnen) hebben met biodiversiteit, lijkt de laatste 2 jaar toe te nemen. In de periode 1995 – augustus 2008 werden in totaal 69 vragen gesteld die (mede) werden gerubriceerd onder de titel 'Biodiversiteit' (bron: Parlendo). In de periode 2007 tot augustus 2008 waren dat er ca 30. De helft hiervan werd gesteld door de Partij voor de Dieren. Vragen hadden bijvoorbeeld betrekking op palmolieproductie in Indonesië en het behoud van de Orang Oetan, soja productie, biobrandstof e.d.

Daarnaast zijn er internationale politieke gremia, zoals de CBD. Deze conferenties zoals recent de COP 9 in Bonn worden bevolkt door enkele duizenden ambtenaren en professionals vanuit NGO's en wetenschap en enkele ministers en leiden nauwelijks tot aandacht in de media. Hier wordt het discours strikt professioneel gevoerd.

Provinciale / lokale politieke belangstelling

Een korte inventarisatie bij provincies die actief zijn op het gebied van biodiversiteitbeleid² leert dat het thema in de provinciale politiek niet leeft. Dit heeft met een aantal fenomenen te maken:

De actualiteit en urgentie van het onderwerp ontbreken grotendeels. Het thema biodiversiteit staat niet op de provinciale beleidsagenda en ambtelijk wordt veelal geredeneerd dat voor de provincie biodiversiteit al is afgedekt met het natuurbeleid (meer in het bijzonder het beschermingsbeleid), het werken aan de ecologische hoofdstructuur en het waterbeleid (en daarbinnen meer in het bijzonder de kaderrichtlijn water). De samenhang die in het begrip biodiversiteit besloten is wordt niet of niet voldoende onderkend.

Gevolg hiervan is dat de provinciale politiek nauwelijks wordt aangesproken op het biodiversiteitsbeleid. Daar staat echter tegenover dat recent de combinatie met klimaatverandering en biodiversiteit wel wordt gelegd in het provinciale klimaatadaptatiebeleid. Daarin bestaat aandacht voor het verschuiven van leefgebieden en invasieve soorten door klimaatverandering en daarin is een systeembenadering herkenbaar.

De kennis en houding op het gebied van biodiversiteit is in de provinciale politiek niet groot. Ook ambtelijk is dit slechts bij een beperkte groep medewerkers het geval. Het ontbreekt aan een vertaling van inzichten uit het wetenschappelijk domein naar het concretere niveau van het provinciale beleid. De politiek krijgt daardoor geen 'voeding' voor een meer omvattend en samenhangend beleid. De consequenties van het denken in ecologische samenhangen, systeembenadering, biodiversiteit als natuurlijke hulpbron, e.d. vraagt een andere manier van denken dan de soortenbescherming en chemische of biologische kwaliteit. Dat denken schopt een aantal 'heilige huisjes' omver.

Er zijn enkele provincie-medewerkers die proberen om biodiversiteit consequent op de agenda te zetten. Dit vergt intern een flinke inspanning. De aandacht die het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt nu geeft aan de ecosysteemfuncties en de biodiversiteit als natuurlijke hulpbron wordt op provinciaal niveau als steun gezien.

² Gesprekken met medewerkers van de provincies Noord-Brabant, Zeeland en Zuid-Holland

De praktijk is echter eerder lokaal dan provinciaal: het laten zien van de diensten die biodiversiteit levert (voor de plaagbestrijding in landbouw, groen in de stad, waarde vastgoed, adaptatie aan klimaatverandering, e.d.) vraagt om een concreet niveau van toepassing, dat eerder lokaal dan provinciaal gevonden wordt. Lokaal wordt de politiek soms wel aangesproken, naar aanleiding van dit soort praktijkervaringen.

Generiek leidt het onderwerp Biodiversiteit dus nog niet tot grote politieke ophef. Niettemin is de politiek van cruciaal belang, om te beginnen in deelsegmenten, waarbij het gaat om het sturen van handelingen door bijvoorbeeld de industrie of door de overheid zelf in bijvoorbeeld omgevingsbeleid. De input vanuit de twee andere arena's, mits juist vertaald is daarbij van groot belang.

Conclusie

Er is te weinig politieke belangstelling voor biodiversiteitbeleid. Dit wordt vooral veroorzaakt door de kenniskloof (de meeste politici zijn slecht geïnformeerd en zich niet bewust van het hulpbronkarakter van biodiversiteit) en door het ontbreken van een publiek debat en publieke verontwaardiging. Vermoedelijk speelt ook het abstracte, complexe karakter van het biodiversiteitsconcept een rol.

2.2.4 Publieke arena

Om veranderingen te bewerkstelligen is het publiek altijd een belangrijke factor. Enerzijds om draagvlak te verkrijgen voor veranderingen, geëntameerd door de andere arena's, anderzijds om verandering te bewerkstelligen en/of te versnellen door de kracht van de publieke opinie richting de politiek. Het publiek is, meestal via media en belangenorganisaties, een factor van betekenis in de beïnvloeding van andere arena's en voor de haalbaarheid van veranderingen.

Een recent in opdracht van de EU uitgevoerd onderzoek over biodiversiteit stelt zelfs: *"Alleen druk van publiek en media kan zorgen voor betere implementatie van beleidsmaatregelen"* (Gellis). Daar voegen wij aan toe: die druk kan er pas komen wanneer publiek en media zich bewust zijn van het belang van de functies en waarden van biodiversiteit en de ernst en urgentie van de biodiversiteitsproblematiek. Tot op heden is er geen publiek debat over biodiversiteit.

Publieke veranderingsprocessen gaan veelal langzaam, hoe urgent ze in de ogen van de deskundigen ook zijn. Maar voorbeelden geven aan dat deze stapje voor stapje wel degelijk mogelijk zijn, wanneer er een goede wisselwerking plaatsvindt tussen de drie arena's in dit veranderingsmodel.

Denk bijvoorbeeld aan de door wetenschappelijke inzichten geleidelijk veranderde publieke opvattingen op het gebied van voedselproductie en voedselkwaliteit en het actief inspelen daarop door politiek en industrie.

Fundamentele maatschappelijke veranderingsprocessen kunnen echter niet worden benaderd vanuit het traditionele lineaire communicatiemodel met één zender en één ontvanger. Het is een essentieel onderdeel van het veranderingsproces dat het publiek (inclusief industrie) ook gehoord en betrokken wordt. Wetenschap en beleid moeten niet alleen als zender optreden, maar actief maatschappelijk stakeholders in beide arena's betrekken.

Er is de laatste jaren veel gebeurd en geleerd op het gebied van stakeholder/burgerparticipatie in biodiversiteitissues. Bijvoorbeeld tijdens het aanwijzen van (nieuwe) beschermde gebieden, zoals Natura 2000, bij de biodiversiteitbeleidsontwikkeling in de Hoeksche Waard en door burgerplatforms (bijv. Visserij) te organiseren. Beleidsmakers hebben geleerd dat dit soort processen niet succesvol kunnen worden geïmplementeerd zonder het structureel betrekken van de belanghebbenden. Ook wat betreft de industrie is gebleken dat er veel winst voor behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit binnen de interne bedrijfsvoering en de (internationale) keten te behalen is, maar dat dit het best wordt bewerkstelligd vanuit een open dialoog en actieve participatie van de betrokken bedrijven.

Conclusie

Er is nauwelijks sprake van een publiek debat over biodiversiteit. De publieke – en politieke – arena moeten veel actiever betrokken worden in het tot op heden vooral wetenschappelijk-professionele debat over biodiversiteit, waarbij professionals moeten zorgen voor de publieke agendering en de kaders van het debat.

2.2.5 Overall-analyse

De communicatie over het interdepartementale biodiversiteitbeleid van de Nederlandse overheid is tot nu toe onvoldoende effectief. Er is onvoldoende aansluiting tussen de wetenschappelijke inzichten en de beleidsagenda enerzijds en de maatschappij (publiek en politiek) anderzijds. Het ontbreekt grotendeels aan een maatschappelijk en politiek debat over het belang van (de functies en waarden van) biodiversiteit. Het thema staat vrijwel op geen enkele belangrijke agenda. Uit de Tweede Duurzaamheids verkenning van het MNP blijkt dat aan maatschappelijke vraagstukken rondom sociale zekerheid, klimaatverandering en ontwikkelingssamenwerking veel hogere prioriteit wordt toegekend dan aan biodiversiteitsvraagstukken. Het draagvlak voor overheidsmaatregelen op het gebied van biodiversiteit is daarmee ook kleiner. Dit geldt voor burgers, maar ook voor bepaalde onderdelen van de Rijksoverheid en van regionale overheden. Communicatie en maatschappelijk debat zijn zowel van belang voor de politieke steun en draagvlak voor het biodiversiteitbeleid in generieke zin als voor het creëren van context voor handelingsgerichte communicatie.

Er zijn naar onze mening twee kernproblemen:

1. De publieke en politieke onbekendheid met het professionele biodiversiteitsconcept. Deze onbekendheid zorgt voor spraakverwarring en onbegrip. Voordat een publiek en politiek debat kan plaatsvinden, zal op zijn minst in begrijpelijke taal duidelijk moeten worden gemaakt waarover dat debat gaat. De eerder vastgestelde Kernboodschap biodiversiteit is een eerste aanzet daartoe.
2. Het grotendeels ontbreken van communicatie en interactie tussen de wetenschappelijke-professionele arena en de publieke en politieke arena.

Periodiek zullen wetenschappelijke onderzoeksresultaten op een begrijpelijke en hanteerbare wijze beschikbaar moeten komen om het publieke en politieke debat te voeden.

Relevante aspecten en aandachtspunten voor een betere kennistransfer

Zonder dat dit hier diepgaand geanalyseerd kan worden, noemen we een aantal aspecten en aandachtspunten die van belang zijn voor een betere interactie van wetenschap met de andere arena's en een betere voeding van deze arena's.

Communicatie van het biodiversiteitsconcept

Biodiversiteit wordt publiek en politiek vooral begrepen als soortenrijkdom. Het biodiversiteitsprobleem vooral als het uitsterven van soorten. Hoe belangrijk ook, dit raakt het bredere publiek en de politiek maar in beperkte mate.

In lijn met het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt zijn wij van oordeel dat de publieke associatie met het begrip biodiversiteit niet beperkt moet zijn tot het uitsterven van individuele soorten maar vooral gericht moet zijn op de consequenties en impact van het uitsterven van soorten en de degradatie van ecosystemen op de vervulling van biodiversiteitsfuncties en ecosysteemdiensten voor huidige en toekomstige generaties. Door het accent te leggen op functies (incl. esthetische functies en het belang van biodiversiteit voor zingeving) kan veel beter en systematischer een verbinding worden gelegd met wat het publiek (en de politiek) direct raakt.

Gezaghebbende periodieke synthese en integratie van wetenschappelijke kennis

Biodiversiteitsonderzoek wordt vanuit verschillende disciplines en met verschillende perspectieven uitgevoerd en is vaak zeer gespecialiseerd of gericht op detailvraagstukken. Om de vaak versnipperde wetenschappelijke kennis en inzichten te kunnen communiceren is periodiek gezaghebbende synthese en integratie van deze gespecialiseerde kennis nodig om het debat te voeren met actuele wetenschappelijke inzichten. Vergelijk de belangrijke rol die het IPCC heeft gespeeld bij het maatschappelijk agenderen van de klimaatproblematiek (incl. de relatie met biodiversiteit). Een qua wetenschappelijk gezag vergelijkbare internationale instelling voor biodiversiteit zou goede, periodieke impulsen aan het Biodiversiteitsdebat kunnen geven. Ook rapporten als het Millenium Ecosystem Assessment (zie bijvoorbeeld ook: www.greenfacts.org) en het TEEB-rapport kunnen hierbij benut worden. Tenslotte zou een jaarlijkse Biodiversiteitsbalans van het Planbureau voor de Leefomgeving op nationaal niveau agenderend kunnen werken (vgl. de jaarlijkse Natuurbalans). De middels dergelijke instellingen en rapporten beschikbare gesynthetiseerde wetenschappelijke informatie dient goed ontsloten te worden voor en onder de aandacht te worden gebracht bij een breder publiek. De rijksoverheid kan daarbij een belangrijke rol vervullen.

Communicatie en interactie(bereidheid) van wetenschap

De wetenschap is soms geneigd gesloten te opereren, wetenschap als wetenschap te zien, minder oog te hebben voor de maatschappelijke belangen van wetenschappelijk onderzoek en weinig te investeren in de communicatie van onderzoeksresultaten. De communicatie (bereidheid) met andere, niet-wetenschappelijke arena's is soms beperkt. Niet alleen als zender, maar zeker ook als ontvanger. De publieke en politieke arena hebben echter wetenschappelijke en professionele input nodig om geïnformeerde keuzes te kunnen maken en tot besluitvorming te komen, mits deze toepasbaar wordt gemaakt en ook aansluit bij de behoefte van de groepen. Voor een deel kan de wetenschap zelf als zender optreden. Mits juist vertaald, al dan niet door intermediären, kan dit op de langere termijn agenda-settend werken en ontvangt men steun vanuit andere professionals zoals NGO's. Deze hebben veelal een vrijere rol en kunnen boodschappen actiever en pregnanter overbrengen. Denk bijvoorbeeld aan de rol van Greenpeace en andere milieuorganisaties bij het agenderen van het wereldwijde milieuprobleem. Dit heeft mede geleid tot een enorme omwenteling, in elk geval in westerse landen, in het denken en doen op dit gebied.

Interactie en dialoog tussen de arena's

De aandacht en uiteindelijk actie in het kader van biodiversiteit is sterk gebaat bij vertaalmechanismen en interactie en dialoog tussen de arena's. Vertaalmechanismen vanuit elke arena naar de andere. Wisselwerking dus. Een deel van deze communicatieopgave ligt bij de arena's zelf, vanuit hun kennis en belangen.

Om dit te bereiken moet meer worden geïnvesteerd in een interface tussen de verschillende arena's. Vooral de zogenaamde 'science-policy interface' is voor biodiversiteit van belang. Deze wordt gedefinieerd als sociale processen die relaties tussen wetenschappers en andere actoren in de beleidsprocessen omvatten en die mogelijkheden bieden voor uitwisselingen, co-evolutie en de gezamenlijke ontwikkeling van kennis met het doel om besluitvorming te verrijken (van den Hove en Sharman, 2006). Daarnaast kunnen intermediairen een rol spelen. Uiteraard bevinden deze intermediairen zich niet precies in het midden, maar maken zij deel uit van de arena's. De in dit rapport uitgewerkte doelgroepen kunnen veelal zelf ook als intermediair optreden. Zo kunnen in de wetenschappelijke/professionele arena deskundige intermediairen worden gevonden die de brug kunnen slaan tussen wetenschap/professionals en politiek en publiek, gebruikmakend van andere dan de traditionele wetenschappelijke media. Zij vormen dan de intermediaire vertaalmachine.

Conclusie

De communicatie uitdaging bestaat vooral in het duidelijk maken van de functies en de waarden van biodiversiteit. Hiervoor is het nodig om wetenschappelijke inzichten te integreren en synthetiseren, toegankelijk te maken en te vertalen ten behoeve van de interactie en de dialoog met andere arena's. Als deze vertaalslag goed plaatsvindt en actief wordt gecommuniceerd, kan dit een belangrijke versnelling betekenen van de informatievoorziening, bewustwording en actiebereidheid in de andere arena's, en zal het thema biodiversiteit een prominentere rol krijgen binnen de publieke en politieke discussie.

Rol rijksoverheid

Beleidsvorming, draagvlakontwikkeling, informatievoorziening, bewustwording en actie komen niet eenzijdig tot stand door een van de beschreven arena's. Maar elke arena kan daarop wel invloed uitoefenen om gezamenlijk vooruitgang te boeken. Daarin moet de overheid een voortrekkersrol nemen. De overheid moet als facilitator en af en toe als 'dictator' optreden om het proces te laten groeien en meer naar buiten te richten. De overheid is, als belangrijkste financier van onderzoek, bijv. in de positie om de onderzoeksagenda te beïnvloeden. Als voorwaarde voor financiering door de overheid zou de communicatieopgave van de wetenschappelijke arena nog meer kunnen worden benadrukt: het effectief 'vertalen' van wetenschappelijke resultaten naar beleid en praktijk.

De voorgestelde Back office-Front office structuur voor de rijksbiodiversiteitscommunicatie moet zich dus niet alleen richten op communicatie binnen de kaders en bij de uitwerking van het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt, maar ook op (voorwaardenscheppende) communicatie gericht op het beter laten functioneren van de interactie tussen de drie arena's.

3 Overzicht doelgroepen en hun segmentatie

3.1 Doelgroepen en doelgroepsegmenten

In de hierna volgende hoofdstukken komen de doelgroepen van het biodiversiteitbeleid een voor een aan de orde. Het betreft de volgende doelgroepen:

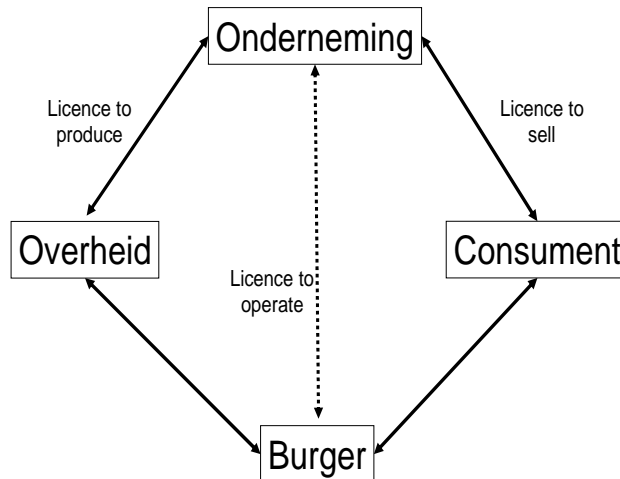
1. Burgers
2. Consumenten
3. Overheden
 - ▶ rijksoverheid
 - internationaal
 - nationaal
 - ▶ regionale overheden:
 - provincies
 - gemeenten
 - waterschappen
4. Bedrijven
5. Onderwijs en educatie
 - ▶ Onderwijs
 - basisonderwijs (4-12 jaar)
 - middelbaar onderwijs (VMBO, MBO, HAVO, VWO)
 - hoger onderwijs (HBO en WO)
 - groen onderwijs (Agrarische Onderwijs Centra)
 - ▶ Educatie

3.2 Onderscheid doelgroep burgers en consumenten

In onze doelgroepanalyse maken we onderscheid tussen de doelgroepen burgers en consumenten. Als individuele leden van de samenleving hebben wij allen verschillende rollen die elkaar afwisselen en soms ook overlappen: werknemer, opvoeder, ondernemer, recreant, consument, burger etc. Bij de consument is het koopgedrag de essentie en bij burgers spelen waarden en normen een belangrijke rol.

In de literatuur wordt aan het begrip burger vaak een politieke lading gegeven: burgers stemmen, geven steun aan maatschappelijke organisaties, geven hun mening in enquêtes, opiniepagina's en internetfora.

Consumentengedrag manifesteert zich daarentegen in het financieel-economisch domein: consumenten schaffen producten aan of nemen diensten af. Moderne consumptie articuleert de identiteit en de keuzevrijheid van het individu.

In een analyse van Unilever (C. Dutilh) zijn de verschillen tussen burgeropvattingen en consumentengedrag uitgewerkt, gezien vanuit de ondernemer. Zie afbeelding.

- ▶ Met de consument heeft de ondernemer een 'licence to sell': het gaat om de kwaliteit van het product tegen een redelijke prijs. De relatie is reversibel, voorspelbaar en te meten. Toen Coca Cola minder suiker in de cola deed (gezonder), daalde de omzet; daarna werd het oude suikergehalte weer ingevoerd en de omzet steeg weer. Er is harde concurrentie.
- ▶ Met de burger heeft de ondernemer een 'licence to operate'. Het gaat erom dat een bedrijf draagvlak heeft bij burgers. Als het draagvlak van een bedrijf wegvalt, herstel je dat niet zomaar, het is een irreversibele en onvoorspelbare, niet-meetbare relatie. Bekendste voorbeeld is het laten afzinken van de Brent Spar, dat tegen de publieke opinie indruiste. De Brent Spar was eigendom van zowel Shell als Esso, maar Shell zat met de maatschappelijke schade; Esso kreeg veel minder aandacht. Geen gelijke monniken, gelijke kappen. Er is geen concurrentie: bedrijven delen hun kennis op dit gebied en werken samen.

Op het gebied van milieubewustzijn en milieuvriendelijk gedrag zien we in opeenvolgende opiniepeilingen dat de Nederlandse burger heel milieubewust is en dat een hoog percentage bereid is vanwege milieuredenen een hogere prijs voor producten te betalen. Een veel kleiner percentage van de consumenten kiest echter in de supermarkt voor de duurdere milieuvriendelijker producten.

Het onderscheid tussen burgers en consumenten (en andere doelgroepen) is dus ook van belang om het verschil aan te duiden tussen bewustzijn en opvattingen aan de ene kant en het vertoonde gedrag aan de andere kant.

De rollen van burger en consument worden hier onderscheiden, maar dat betekent niet dat ze (volledig) kunnen worden gescheiden.

Bij een deel van de mensen vallen beide rollen in ieder geval een deel van de tijd samen, nl. wanneer ze als consument handelen conform hun waardepatroon en normatieve opvattingen.

Voorts beïnvloeden beide rollen elkaar over en weer:

- ▶ Vrij grote groepen mensen hebben een consumerende en calculerende houding ontwikkeld in politieke kwesties nu de grote normatieve verhalen en ideologieën op de achtergrond zijn geraakt.
- ▶ Een andere – kleinere - groep mensen benadert het consumptiedomein mede vanuit normatieve overwegingen door bepaalde producten te boycotten (bijvoorbeeld Franse wijn ten tijde van de kernproeven) of juist de voorkeur te geven, zoals fair trade producten (Oratie Kris van Koppen, UU, 2005).

4 Doelgroep inwoners/(staats)burgers

Burgerschap houdt een bijzondere positie in. Wij zijn allemaal burger en nemen in die hoedanigheid deel aan het maatschappelijk verkeer en daarmee samenhangend debat. Wij onderscheiden drie burgerrollen:

1. de burger als politieke actor;
2. de burger als donateur van het maatschappelijk middenveld;
3. de burger als vrijwilliger.

Deze rollen worden primair vervuld in het publieke en politieke domein waar discussies veelal gevoerd worden op basis van normen, waarden, algemene toekomstscenario's en de eigen principiële en praktische positie daarin. Om aan deze burgerrollen invulling te geven in relatie tot het thema biodiversiteit is een bepaald niveau van bewustzijn, kennis en betrokkenheid vereist. In dit hoofdstuk staan kennis, houding en bewustzijn van Nederlandse burgers ten opzichte van het biodiversiteitsvraagstuk centraal.

Naast ons burgerschap ontkomen wij er niet aan ook consument te zijn, en velen van ons nemen als medewerker ook deel aan de doelgroep overheid en/of bedrijf. Met name de raakvlakken tussen de burger- en de consumentenrol zijn groot, omdat aan beide rollen invulling gegeven kan worden als individueel persoon en wij in het dagelijks leven snel schakelen tussen burgerschap en consument-zijn. In tegenstelling tot burgerschap is consumentengedrag echter primair verbonden aan het financieel-economisch domein. Zaken die wij als burger van publiek en politiek belang achten, werken wel ten dele door in ons consumentengedrag, maar deze relatie is niet volledig en vaak indirect. Wij kiezen er daarom voor de doelgroep burgers en consumenten apart te analyseren. Waarbij wij er wel van uitgaan dat de kennis en het bewustzijn van de burger, van een zelfde niveau zijn als kennis en bewustzijn waaruit wij als consumenten, medewerker in bedrijf/ overheid kunnen putten. De analyse die in dit hoofdstuk wordt gepresenteerd voor de doelgroep burgers, heeft in dit opzicht dan ook zeggenschap voor de hierna volgende doelgroepenanalyses.

4.1 PAIR-analyse burgers

Streefbeeld burger

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Goed geïnformeerd over en gericht op behoud (functionele) biodiversiteit • Natuur en soortendiversiteit zijn onderdeel van een duurzaam biodiversiteitsbegrip • Overtuigd van eigen verantwoordelijkheden en mogelijkheden in biodiversiteitsbehoud • Kritisch ten aanzien van eigen gedragingen en die van andere partijen op dit terrein 	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteunen van biodiversiteitsvriendelijke initiatieven • Boycott van initiatieven die leiden tot biodiversiteitsverlies • Verankering van de waarde van biodiversiteitsfuncties in eigen keuzes • Aan de slag met biodiversiteit in eigen omgeving • Inzetten van eigen expertise voor behoud en duurzame benutting biodiversiteit
<ul style="list-style-type: none"> • Behoud biodiversiteit, nu en later, hier en elders om welvaart, welzijn en voortbestaan te waarborgen. • Morele verplichting 	<ul style="list-style-type: none"> • Politiek burger op verschillende schaalniveaus • Donateur NGO's • Vrijwilliger in beheer of onderzoek • Participant in lokale planontwikkeling en uitvoering
Interests / Belangen	Roles / Rollen

Algemeen beeld burger anno 2007/2008

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Weinig expliciete standpunten over behoud biodiversiteit (alleen bekende thema's) • Draagvlak voor behoud natuur en zichtbare soorten • Weinig kennis van (belang) ecosysteemdiensten • Ten dele bewust en overtuigd van eigen verantwoordelijkheid in behoud natuur en soorten • Beperkt zicht op eigen mogelijkheden in biodiversiteitsbehoud 	<ul style="list-style-type: none"> • In beperkte mate ondersteunen van initiatieven voor klimaat, natuur en milieu en duurzame handel • Biodiversiteitsvriendelijke keuzes worden nog nauwelijks expliciet gemaakt • Expertise wordt met name ingezet in natuurbehoud, milieubescherming en monitoring
<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit een morele verplichting vindt een meerderheid van de burgers het belangrijk dat we het uitsterven van zichtbare soorten tegengaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Politiek burger op verschillende schaalniveaus • Donateur NGO's • Vrijwilliger in natuur- en milieuorganisaties • Participant in lokale planontwikkeling en uitvoering
Interests / Belangen	Roles / Rollen

4.2 LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid

4.2.1 *Streefbeeld doelgroep burgers, lange termijn*

Burgers genieten van de schoonheid en het nut dat biodiversiteit hen biedt. Burgers hebben ook een groter inzicht gekregen in ecologische samenhangen (the web of life) en realiseren zich dat het behoud van een grote variatie aan levensvormen en ecosystemen onmisbaar is voor hun eigen welvaart en welbevinden. Burgers zijn zich daardoor zeer bewust van de functies en waarden van biodiversiteit en het belang van het behoud daarvan, voor henzelf en hun kinderen. Op basis van dit bewustzijn is er een groot draagvlak voor biodiversiteitbeleid. Ook zijn zij zich bewust geworden van de invloed die zij hierop zelf hebben. Daarom dragen burgers in hun eigen woon- en leefomgeving actief bij aan biodiversiteitskwaliteit. Burgers werken actief samen met (lokale) overheden, NGOs en bedrijven aan een integraal biodiversiteitsbeleid voor hun eigen woonomgeving, gemeente en regio. Bij het opzetten en uitvoeren van biodiversiteitsactieplannen hebben burgers een belangrijke rol. Niet alleen door hun inzet bij de opzet en uitvoering van de plannen, maar ook door toepassing van hun kennis en expertise.

4.2.2 *Verwachtingen doelgroep burgers, korte termijn*

In bijlage 2 is een volledig overzicht opgenomen van de expliciete en impliciete (voor de hand liggende) verwachtingen die het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt aangeeft met betrekking tot de doelgroepen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen algemene verwachtingen (bron: hoofdstukken ondersteunende prioriteiten) en specifieke verwachtingen (bron: inhoudelijke prioriteiten).

Het overzicht brengt in beeld welke bijdrage burgers moeten leveren aan het behalen van de doelstellingen van het rijksbiodiversiteitsbeleid voor de korte termijn. Daarbij valt op dat het beleid zich slechts in beperkte mate expliciet tot burgers richt.

4.3 Nulsituatie kennis en houding doelgroep burgers

Het aantal onderzoeken dat kennis en/of houding van burgers specifiek voor biodiversiteit en daarmee samenhangende vraagstukken in beeld brengt is gering in vergelijking tot gelijksoortige studies op de terreinen van bijvoorbeeld milieu en duurzaamheid. Om een betrouwbaar beeld te schetsen van het bewustzijn van Nederlandse burgers over biodiversiteit is het belangrijk een onderscheid te maken tussen studies die toegespitst zijn op dit onderwerp en onderzoeken naar daarmee samenhangende thema's zoals milieubewustzijn of draagvlak voor natuurbehoud. De hier beschreven resultaten zijn alle gebaseerd op studies naar kennis en houding met betrekking tot (het begrip) biodiversiteit, tenzij anders vermeld.

Een belangrijk bron van informatie over de houding van Nederlandse burgers ten aanzien van het biodiversiteitsvraagstuk is de in najaar 2007 door de Gallup organisatie uitgevoerde *Flash Eurobarometer survey "Attitudes towards biodiversity"*. Het onderzoek is uitgevoerd op verzoek van het Directoraat-generaal Milieu van de Europese Commissie. In het survey wordt aan inwoners van de EU gevraagd hoe bekend zij zijn met de term biodiversiteit, het concept biodiversiteitsverlies en daaraan gerelateerde aspecten. In de Europese lidstaten zijn in totaal meer dan 25.000 at random geselecteerde burgers (ouder dan 15) telefonisch bevraagd, waarvan ongeveer 1.000 in Nederland.

Uit de survey blijkt dat 50% van de ondervraagde Nederlanders niet bekend is met het begrip biodiversiteit. De onbekendheid met het begrip biodiversiteit is daarmee in Nederland aanzienlijk groter dan het Europese gemiddelde (35%). Daarnaast heeft 26% van de Nederlandse respondenten wel van de term 'biodiversiteit' gehoord, maar weet niet wat het begrip betekent. Minder dan een kwart (23%) van de Nederlandse ondervraagden geeft te kennen bekend te zijn met de term biodiversiteit en de betekenis ervan.

Na uitleg van de term biodiversiteit³ is een kwart van de Nederlandse ondervraagden niet in staat om te verwoorden wat verlies van biodiversiteit betekent. Onder de overige respondenten wordt met name het uitsterven en in iets mindere mate de bedreiging van soorten geassocieerd met biodiversiteitsverlies. Het onderzoeksrapport geeft geen informatie over de soorten die volgens de respondenten uitsterven of daarmee bedreigd worden. Wij verwachten dat zij daarbij met name de grotere, aalbare soorten in gedachten hebben zoals de panda en de orang oetan en veel minder denken aan bijvoorbeeld bodembiodiversiteit. In het algemeen merken we op dat Europese burgers vooral natuurbehoudassociaties hebben bij biodiversiteit.

Als belangrijkste bedreigingen voor biodiversiteit noemen Nederlandse burgers vervuiling (25%), door de mens veroorzaakte rampen (21%), intensieve landbouw, ontbossing en overbevissing (19%) en klimaatverandering (17%). Opvallend is dat intensieve landbouw, ontbossing en overbevissing de enige oorzaak voor biodiversiteitsverlies is, die vaker door Nederlanders dan door de gemiddelde Europeaan genoemd wordt. Het lijkt er op dat Nederlandse burgers zich – relatief - redelijk bewust zijn van de economische ontwikkelingen die ten grondslag liggen aan biodiversiteitsverlies.

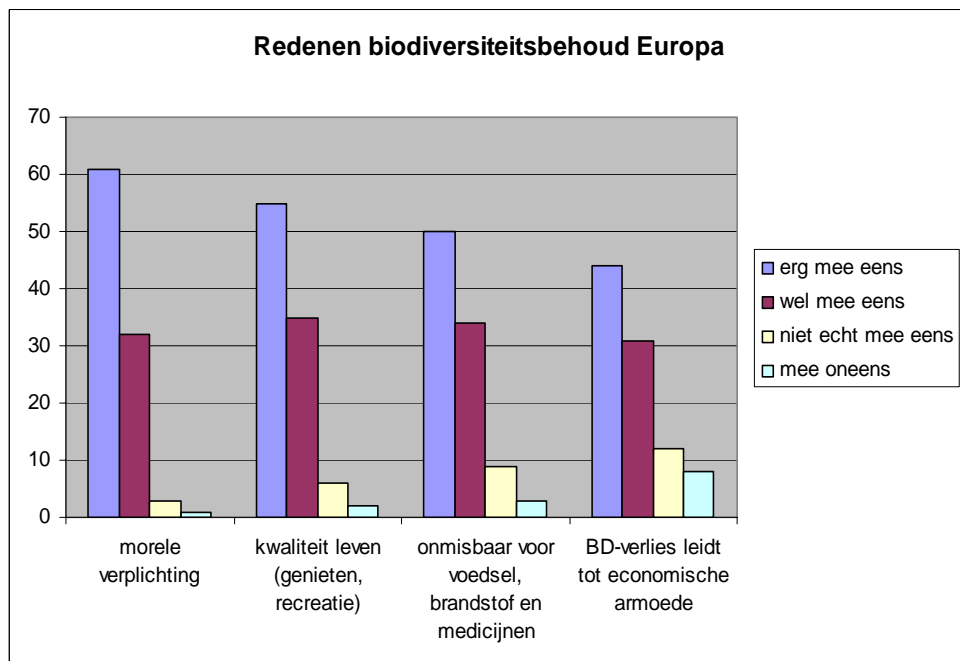
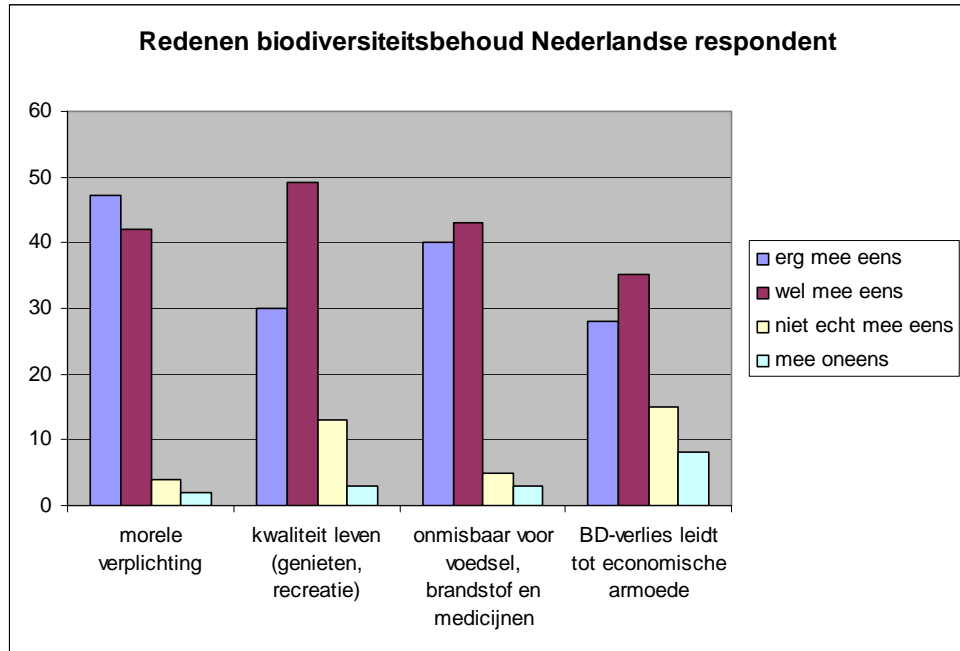
Van de Nederlandse respondenten vindt 20% nationaal verlies van biodiversiteit een zeer groot probleem, 55% vindt het een vrij groot probleem; 17% vindt het probleem niet erg groot en 2% acht het niet aanwezig (overig= geen mening). Uit de Tweede Duurzaamheidsverkenning van het MNP blijkt dat aan maatschappelijke vraagstukken rondom sociale zekerheid, klimaatverandering en ontwikkelingssamenwerking meer prioriteit toegekend wordt dan aan biodiversiteitsvraagstukken. Het draagvlak voor overheidsmaatregelen op het gebied van biodiversiteit is daarmee ook kleiner dan op andere terreinen. *MNP (2007) Nederland later. Tweede duurzaamheidsverkenning, deel Fysieke leefomgeving Nederland.*

In de *Flash Eurobarometer survey* wordt respondenten ook gevraagd in welke mate zij verschillende redenen om te werken aan het behoud van biodiversiteit ondersteunen:

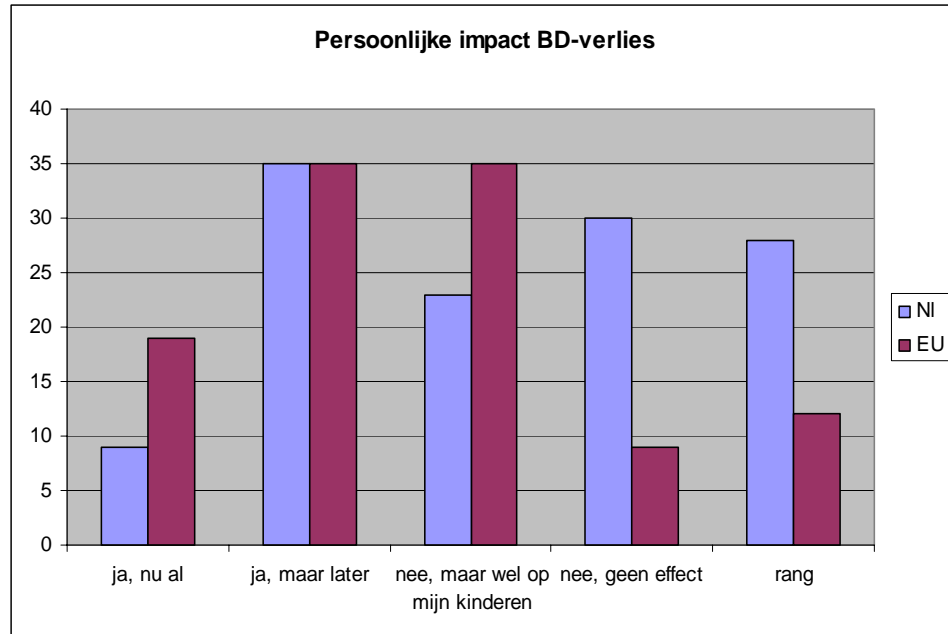
1. morele verplichting;
2. om de kwaliteit van leven en leven zelf te garanderen;
3. omdat biodiversiteit onmisbaar is als bron van voedsel, medicijnen en brandstof;
4. omdat biodiversiteitsverlies leidt tot economische achteruitgang.

Bij deze vraag valt op dat de scores van de gemiddelde Nederlandse respondent op alle antwoordcategorieën lager uitvallen dan die van de gemiddelde ondervraagde Europeaan.

³ De volgende uitleg van de term biodiversiteit wordt door de interviewer aan de respondenten voorgelegd: "De term biologische diversiteit – of biodiversiteit – verwijst naar de variëteit van al het leven op aarde (zoals planten, dieren, ocean) dat gezamenlijk het *web of life* vormt, waarvan wij allen deel uitmaken.

De effecten die men zelf ondervindt van het verlies aan biodiversiteit worden als volgt beoordeeld:

Combinatie van dit inzicht met de bovenbeschreven resultaten roept een klassieke 'kip en ei-vraag' op. Hebben Nederlandse burgers minder kennis over biodiversiteit en het verlies ervan en kennen zij minder belang toe aan biodiversiteitsbehoud omdat ze er in hun eigen omgeving minder mee geconfronteerd worden? Of herkennen zij de persoonlijke impact van het verlies aan biodiversiteit minder omdat zij weinig algemene kennis hebben over dit onderwerp? Een andere mogelijkheid is dat zij wel kennis hebben van vraagstukken over bijvoorbeeld biofuels of vleesproductie, maar dat zij deze vraagstukken in eerste instantie niet koppelen aan het onderwerp 'biodiversiteit' en zich daarmee ook relatief weinig zorgen maken over dit onderwerp.

4.3.1 Kennis en houding ten aanzien van eigen rollen in het biodiversiteitsvraagstuk

In het Eurobarometer onderzoek geeft 63% van de Nederlandse respondenten aan persoonlijk inspanningen te verrichten voor het behoud van biodiversiteit (Europees gemiddelde 68%). Wat deze inspanningen precies inhouden en hoe vaak respondenten iets voor het behoud van de biodiversiteit doen of laten, komt uit het onderzoek niet naar voren. Het is daarmee niet mogelijk om uitspraken te doen over de mate waarin deze inspanningen aansluiten bij de verwachting die er vanuit het beleid zijn ten aanzien van de doelgroep burgers en in welke mate de inspanningen van burgers daadwerkelijk bijdragen aan het behoud van de biodiversiteit (en op welk schaalniveau).

19% van de Nederlandse respondenten onderneemt geen actie voor het behoud van biodiversiteit omdat zij niet weten wat ze zouden moeten of kunnen doen en 16% heeft andere, niet gespecificeerde redenen voor het niet actief zijn. Mogelijk kan met gerichte informatie over biodiversiteitsvriendelijke gedragingen/ alternatieven een deel van de Nederlandse burgers alsnog aangezet worden tot het leveren van een bijdrage aan het behoud van biodiversiteit.

Dat dit geenszins zeker is, blijkt onder andere uit het *topline-onderzoek Biodiversiteit*, dat in opdracht van comBIO door *PQR Research* is verricht om de rijksbrede kernboodschap biodiversiteit te testen. Geïnterviewden geven hier aan niet te verwachten dat het verkondigen van de kernboodschap zal leiden tot een verandering van het eigen gedrag. Vanzelfsprekend wordt deze uitkomst mede beïnvloed door de aard van de kernboodschap, waarin geen concrete handelingsperspectieven genoemd worden.

Ook voor de rollen die Nederlandse burgers innemen in het biodiversiteitsvraagstuk geldt, net als voor kennis en houding, dat hier relatief weinig onderzoek naar gedaan is. We kunnen aan dit gegeven niet direct de conclusie verbinden dat de rollen die burgers innemen ten aanzien van biodiversiteit daarmee ook beperkt zijn in vergelijking tot meer onderzochte vraagstukken als natuurbehoud, klimaatverandering en duurzame ontwikkeling. Dat naar een fenomeen geen onderzoek gedaan wordt, wil immers niet zeggen dat het niet bestaat. Het is echter wel een eerste indicatie voor de relatief beperkte belangstelling vanuit onderzoekers en opdrachtgevers voor burger betrokkenheid bij biodiversiteit en het verlies daarvan in Nederland. Dit duidt er in onze ogen wel op dat het debat over biodiversiteit in relatief kleine kring wordt gevoerd en dat het publiek daarmee slechts in zeer beperkte mate met dit debat en de eigen rol daarin wordt geconfronteerd via bijvoorbeeld berichtgeving in de media.

4.4 Communicatieopgave doelgroep (staats)burgers

4.4.1 *Resumé huidige stand van zaken kennis en houding doelgroep burgers*

Uit het voorgaande blijkt dat Nederlandse burgers minder dan de gemiddelde Europese burger bekend zijn met het begrip biodiversiteit en de maatschappelijke problemen rondom biodiversiteitsverlies. Burgers die bekend zijn met het woord associëren biodiversiteit vooral met soorten en in mindere mate (mooie) natuurgebieden/landschappen. Het belang van genetische variatie is veel minder bekend. Het accent ligt dus op soorten en hun intrinsieke waarde of belevingswaarde. Bij 'biodiversiteitsproblematiek' denken mensen aan bedreigde, zeldzame soorten en het uitsterven van soorten en daarnaast aan aantasting van ecosystemen, natuurgebieden en landschappen. Er is met andere woorden een discrepantie tussen de betekenissen die burgers verlenen aan het begrip biodiversiteit en de gangbare wetenschappelijke definities van het probleem.

De resultaten van focusgroepen in Nederland, Duitsland en Schotland laten zien dat geïnformeerde burgers in discussies rijke en complexe representaties van het begrip biodiversiteit hanteren. Wel blijkt ook hier dat er enige afstand is tussen de door leken gehanteerde begripsbepaling en de wetenschappelijke definitie(s) van het begrip biodiversiteit. Sommige aspecten van het biodiversiteitsbegrip zijn beter bekend bij en onder woorden te brengen door burgers. Ook hier geldt dat natuurbehoudassociaties het meest bekend zijn⁴.

Hoewel burgers vooral natuur(behoud)associaties hebben bij het woord biodiversiteit, wil dat niet zeggen dat zij niet bekend zijn met andere meer economische vraagstukken, die verband houden met biodiversiteit.

⁴ Dit lijkt ook te maken te hebben met de opzet van het onderzoek en de locatie van de focusgroepen (deze zijn gehouden in een nationaal park).

Veel burgers zijn op de hoogte van maatschappelijke problemen als overbevissing, ontbossing ten behoeve van plantages, illegale handel in bedreigde diersoorten e.d. Zij lijken deze vraagstukken echter niet direct te associëren met het begrip biodiversiteit.

Nederlandse burgers zijn van mening dat zij op dit moment weinig persoonlijke effecten ondervinden van biodiversiteitsverlies in hun eigen omgeving of elders. Uit wetenschappelijke studies over creatie van publiek draagvlak blijkt vaak dat burgers veelal eerst de thema's willen aanpakken die direct gerelateerd zijn met de persoonlijke situatie. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de huidige situatie waarin Nederlanders meer prioriteit lijken toe te kennen aan de oplossing van maatschappelijke vraagstukken als sociale zekerheid en klimaatverandering dan aan de aanpak van biodiversiteitsproblematiek.

Opmerkelijk is dat Nederlandse burgers meer dan de gemiddelde Europeaan aangegeven goed geïnformeerd te zijn over biodiversiteitsverlies, terwijl zij minder dan gemiddeld bekend zijn met het begrip biodiversiteit en de betekenis ervan en minder associaties hebben met biodiversiteitsverlies. Voor deze ogenschijnlijke tegenstrijdigheid zijn een aantal verklaringen te bedenken. Nederlandse respondenten:

- a. hebben minder dan de gemiddelde Europese burger behoefte aan informatie over verlies van biodiversiteit;
- b. hebben meer vertrouwen in de kwaliteit en volledigheid van de informatie die zij over biodiversiteitsverlies krijgen;
- c. zijn van mening dat verlies van biodiversiteit samenhangt met problemen waarmee zij beter bekend zijn (bijv. algemene milieuproblematiek);
- d. Nederlanders denken in een gidsland te wonen op het gebied van natuur en milieu en overschatten daarom (?) ook hun eigen kennis.

Deze laatste verklaring stemt overeen met een van de bevindingen uit het *topline-onderzoek Biodiversiteit*, dat in opdracht van comBIO door PQR Research is verricht om de rijksbrede kernboodschap biodiversiteit te testen op Nederlandse burgers. Uit deze gestructureerde interviews blijkt dat milieuproblematiek en biodiversiteit als bijna synoniem worden beschouwd, waarbij men biodiversiteit soms als een ruimer begrip opvat.

4.4.2 *Discrepantie huidige situatie en streefbeelden/verwachtingen voor de lange en korte termijn*

In paragraaf 3.2.1 en 3.2.2 is kort geschetst welke houding, rollen en activiteiten er van burgers verwacht worden voor het welslagen van het rijksbiodiversiteitsbeleid. Kort samengevat gaat het om:

1. bewustzijn van de functies en waarden van biodiversiteit en het behoud daarvan;
2. draagvlak voor biodiversiteitsbeleid;
3. het leveren van een actieve bijdrage aan de biodiversiteitskwaliteit door inzet bij de ontwikkeling en uitvoering van biodiversiteitsplannen, en toepassing van kennis en expertise (bijvoorbeeld als vrijwilliger of politiek burger).

We concluderen dat er op elk van de drie terreinen afstand bestaat tussen enerzijds daadwerkelijke kennis en houding van burgers ten aanzien van biodiversiteitsvraagstukken op dit moment en anderzijds de verwachtingen die het beleid heeft ten aanzien van deze doelgroep.

Om het belang en de (functionele) betekenis van het begrip biodiversiteit beter tussen de oren van de doelgroep burgers te krijgen en hen middels communicatie te stimuleren en faciliteren om positieve actie voor biodiversiteitbehoud te ondernemen, moet in de communicatie een aantal stappen gezet worden:

1. Biodiversiteit moet als 'maatschappelijk thema' beter bekend worden bij het grote publiek. Het gaat daar bij enerzijds om naamsbekendheid (weten dat biodiversiteit een belangrijk onderwerp is) en anderzijds om emancipatie van het begrip. Burgers moeten weten dat biodiversiteit niet gelijkgeschakeld kan worden met natuurbehoud, of milieuvraagstukken, maar dat het een zelfstandig en veel omvattender onderwerp is.
2. Om dit te bereiken moet de term biodiversiteit beter uitgelegd worden. Het is tot nu toe voornamelijk een wetenschappelijk begrip, dat toegankelijk moet worden voor het algemene publiek. Voor het leren van nieuwe concepten is het ook belangrijk om aan te sluiten bij de context van de burger, en de ervaringen en kennis die de burger vanuit dit perspectief al heeft.
3. De betekenis die men aan het begrip biodiversiteit of biodiversiteitsverlies geeft, heeft te maken met de persoonlijke situatie. Eerdere ervaring, kennis en de eigen sociale context zijn bepalend voor de uiteindelijk gehanteerde begripsbepalingen. Verschillende groepen zoals natuurvrijwilligers, stedelingen en plattelandsbewoners zullen dan ook andere voorstellingen hanteren van het begrip biodiversiteit en de daaraan gekoppelde betekenissen. (A.E. Buijs et. al. 2008; F.S. Boerwinkel en C. Maas Geesteranus 2004).
4. Het is noodzakelijk een parallel spoor van communicatie in te richten waarin niet de algemene bekendheid en de wetenschappelijke betekenis van het begrip biodiversiteit centraal staat, maar juist de focus op urgentie van behoud & duurzaam gebruik van biodiversiteit als life support system. Doel moet zijn om burgers inzicht te geven in de functies van biodiversiteit in het dagelijks leven en de effecten van het verlies aan biodiversiteit daarop. Ook hierbij is het van belang om in de communicatie raakvlakken aan te geven tussen het leven hier en nu en het belang van ecosystemendiensten. Biodiversiteitsverlies moet bekend worden als een vraagstuk waarvan burgers direct de effecten ondervinden.
5. Communicatie over functionele biodiversiteit moet doelgroepgericht geconcretiseerd worden en uitgewerkt in daarop aansluitende handelingsperspectieven. Het gaat hier om het aanreiken van praktische kennis en informatie voor burgers die een bijdrage *moeten en kunnen* leveren aan behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit. 'Moeten' verwijst naar de noodzaak om de verantwoordelijkheid die burgers hebben te communiceren. 'Kunnen' verwijst naar het uitgangspunt van haalbaarheid. Het heeft geen zin om handelingsperspectieven te communiceren die op dit moment nog niet binnen het bereik van burgers liggen, bijvoorbeeld omdat er nog geen biodiversiteitsvriendelijke alternatieven geboden worden. Ook moet kritisch gekeken worden of bepaalde acties/gedragingen wel verwacht mogen worden van burgers. Of ligt de verantwoordelijkheid op het bordje van een andere doelgroep?
6. Bovenstaande kan er toe leiden dat in bepaalde handelingspraktijken eerst ander instrumentarium ingezet moet worden, bijvoorbeeld regulering of financiële prikkels, om handelingsperspectieven binnen het bereik van de doelgroep burgers te brengen. En dat communicatie pas daarna benut kan worden als instrument in het bereiken van de doelstellingen van het rijksbiodiversiteitsbeleid.

7. Communicatie in bovennoemde stappen kan vanuit verschillende zenders verzorgd worden. Afhankelijk van de boodschap en de reden voor inzet van communicatie als instrument kunnen afzenders meer of minder logisch zijn vanuit het perspectief van burgers. Het is belangrijk dat een afzender goede toegang heeft tot de – in tijd en ruimte afgebakende – context waarin een burger aangesproken moet worden rondom het thema biodiversiteit. Uit het *topline-onderzoek Biodiversiteit* (in opdracht van comBIO uitgevoerde test van de kernboodschap biodiversiteit) blijkt bovendien dat burgers met enige scepsis naar de rijksoverheid als afzender kijken. Om deze scepsis weg te nemen, zou de rijksoverheid beter inzichtelijk moeten maken wat zij zelf doet om biodiversiteitsverlies te voorkomen en tegen te gaan.

4.5 Belangrijkste zenders doelgroep (staats)burgers

In de *Flash Eurobarometer survey* is de Nederlandse geïnterviewden ook gevraagd waar zij informatie over biodiversiteit, de voornaamste bedreigingen etc. vandaan halen. Internet blijkt de belangrijkste informatiebron (genoemd door 55% van de respondenten), op enige afstand gevolgd door TV-nieuws en documentaires (35%) en kranten en tijdschriften (30%). Boeken en brochures, radio en school worden door veel minder respondenten benut als bron van informatie over het biodiversiteitsvraagstuk (respectievelijk 7%, 6% en 3%).

Kijkend naar het medium internet zien we dat een burger die biodiversiteit intypt in google 688.000 resultaten krijgt (december 2007). Dit is vergeleken met een aantal andere natuur en milieugerelateerde zoektermen niet veel. Natuur: 21 miljoen resultaten, duurzaamheid: 2,5 miljoen resultaten, klimaat: 5 miljoen en klimaatverandering: 1,6 miljoen. De volgende 'hits' verschijnen op de eerste pagina:

1. Biodiversiteit – Wikipedia www.nl.wikipedia.org/wiki/biodiversiteit
2. VROM – Dossier Biodiversiteit www.vrom.nl/pagina.html?id=19371
3. Biodiversiteit geeft je leven kleur www.biodiversiteitgeeftjelevenkleur.nl
4. Wat is biodiversiteit? www.biodiversiteit.com
5. Nederlands Soortenregister www.nederlandsesoorten.nl
6. België CBD verdrag www.bch-cbd.naturalsciences.be/belgie/convention/biodiversity-faq.htm
7. Biodiversiteit: wetenschappelijke feiten www.greenfacts.org/nl/biodiversiteit
8. Biodiversiteit www.nciucn.nl/nederlands/programmas/biodiversiteit/fsbiodiversiteit+.htm

In deze top-8 zoekresultaten komen websites van verschillende typen afzenders voor: Overheden, NGOs en samenwerkingsverbanden tussen verschillende typen organisaties.

Er is op het internet vrij veel informatie over het Nederlandse biodiversiteitbeleid beschikbaar, via departementale sites (LNV, VROM, BuZA, NL-CHM, Proforis, Handreiking Biodiversiteit Werkt) of via door departementen (mede)gefinancierde sites (Nederlandse soortenregister, Milieu- en Natuurplanbureau), maar deze informatie is in toon en inhoud maar zeer beperkt toegespitst op de doelgroep burgers.

De door NGO's en educatieve instellingen meest gecommuniceerde boodschap via uiteenlopende kanalen (tv-spotjes, internet etc.) is dat biodiversiteit mooi is, ernstig bedreigd wordt maar het behouden waard is.

Biodiversiteit wordt primair gedefinieerd als kwaliteitsaspect van natuur (hoe groter of karakteristieker de biodiversiteit hoe hoger de kwaliteit van de natuur). De focus ligt sterk op de zichtbare, grote en/of spectaculaire bestanddelen van de biodiversiteit (tijgers, walvissen, etc.) Het impliciet of expliciet geboden handelingsperspectief is 'lid of donateur worden'.

De media spelen, zoals boven beschreven, een belangrijke rol in de informatievoorziening van burgers. De (optelsom van) de boodschap(pen) in de verschillende media beweegt zich over een zeer breed spectrum van onderwerpen, dat gezamenlijk een goed beeld geeft van de diversiteit van onderwerpen, problemen en kansen dat met biodiversiteit samenhangt. Wel ontbreekt het vaak aan de verbinding met het overkoepelende CBD-concept.

In het algemeen merken we op dat zeer veel gecommuniceerd wordt over (aspecten van) biodiversiteit en maatschappelijke problemen die met biodiversiteit samenhangen, ook in de richting van burgers. Deze communicatie wordt evenwel lang niet altijd in de context van biodiversiteit geplaatst.

5 Doelgroep consumenten

Steeds sterker dringt het besef door dat consumenten cruciale actoren kunnen én moeten zijn in het tot stand komen van een meer duurzame samenleving. Waar burgers vanuit hun politieke rol aan de basis kunnen staan van een (nieuw) maatschappelijk debat, zijn het consumenten die vanuit hun leefstijl en daarmee samenhangend gedrag duurzame innovaties oppikken en toepassen in de dagelijkse praktijk. Consumenten hebben een centrale positie in het economische proces van produceren en consumeren. Een consumentenvraag is niet slechts de afgeleide van een veel dominanter aanbodzijde in productie-consumptie ketens. Consumenten kunnen, wanneer hun vraag voldoende gearticuleerd is, ontwerpers, producenten en aanbieders aanzetten tot het versneld ontwikkelen en toepassen van duurzame innovaties. Hoewel het op grote schaal minder vaak voorkomt, kunnen consumenten ook zelf het initiatief nemen tot duurzame productie. Voorbeelden van deze laatste variant zijn bijvoorbeeld te vinden in de energiesector waar consumenten, ontevreden over het groene aanbod, bijvoorbeeld via de oprichting van 'windcollectieven' zelf de productierol ter hand nemen.

Dat de rol van consumenten in duurzame transitie niet alleen gedefinieerd moet worden in financieel-economische termen komt tot uitdrukking in het hierboven gebruikte begrip 'leefstijl'. Dat er aan consumentengedrag niet alleen financieel-economische drijfveren ten grondslag liggen, komt bijvoorbeeld tot uiting in voedingsconsumptie. Vegetarisme heeft voor sommigen alles te maken met een gezonde of bewuste leefstijl, voor anderen met religieuze overtuiging en in sommige kringen is het niet eten van vlees gewoon de trend.

Vanuit veel hoeken komt er kritiek op de beperkte bijdrage van consumenten aan de verduurzaming van onze samenleving. Hand over hand toenemende (Westerse) consumptie legt een steeds groter beslag op de ruimte en op onze natuurlijke hulpbronnen en is een belangrijke oorzaak voor biodiversiteitsverlies. Bovendien zouden consumenten onbetrouwbare actoren zijn die niet datgene doen, wat zij in hun rol als burger van belang vinden.

Mede ingegeven door bovenstaande worden burgers en consumenten in dit analyserapport als twee afzonderlijke doelgroepen besproken. Hoewel beide doelgroepen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, zijn de aangrijpingspunten voor communicatie uiteenlopend. De dialoog met burgers vindt primair plaats in het publieke en politieke domein waar discussies veelal gevoerd worden op basis van normen, waarden, algemene toekomstscenario's en de eigen principiële en praktische positie daarin. Voor consumenten zijn naast waarden en normen de praktische mogelijkheden op een specifieke moment en een specifieke plaats van groot belang. Als ik in de bouwmarkt sta, kan ik dan de biodiversiteitsvriendelijke producten herkennen, vind ik ze mooi en kan iemand mij uitleggen hoe ik dit nieuwe, betaalbare, product toepas?

5.1 PAIR-analyse doelgroep consumenten

Streefbeeld consument	
Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Goed geïnformeerd over en gericht op behoud (functionele) biodiversiteit • Eigen voetafdruk voor biodiversiteit is richtinggevend • Overtuigd van eigen verantwoordelijkheden en mogelijkheden voor duurzame consumptie • Kritisch ten aanzien van eigen gedragingen en die van andere partijen op dit terrein 	<ul style="list-style-type: none"> • Maken van duurzame consumptie-keuzes • Articuleren en organiseren van duurzame vraag • Verankering van de waarde van biodiversiteitsfuncties in eigen leefstijl en gedrag • Aan de slag met biodiversiteit in eigen huishouden en omgeving
<ul style="list-style-type: none"> • Behoud biodiversiteit, nu en later, hier en elders om welvaart, welzijn en voortbestaan te waarborgen 	<ul style="list-style-type: none"> • Actor in productie-consumptie ketens • Initiator van duurzame leefstijlen • Participant in biodiversiteits-actieplannen
Interests / Belangen	Roles / Rollen

Algemeen beeld consument anno 2007/2008	
Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Weinig expliciete standpunten over behoud biodiversiteit • Beperkt draagvlak voor maatregelen voor behoud biodiversiteit • Weinig kennis over relatie consumptie en ecosysteemdiensten • Slechts beperkt overtuigd van eigen verantwoordelijkheid in behoud natuur en soorten • Weinig zicht op eigen mogelijkheden in biodiversiteitsbehoud 	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiende groep consumenten zoekt naar informatie over duurzaamheid (niet expliciet biodiversiteit) • In bepaalde handelingsgebieden worden door groepen consumenten duurzame keuzes gemaakt (bijv. energiebesparing, minder vlees etc.) • Duurzame vraag voor biodiversiteit nauwelijks gearticuleerd
<p>Op de korte termijn aantrekkelijke consumptiealternatieven hebben de voorkeur. Behoud biodiversiteit om welvaart, welzijn en voortbestaan te waarborgen, wordt nauwelijks als belang verankerd in individuele consumptie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Actor in productie-consumptie ketens • Initiator van duurzame leefstijlen • Participant in biodiversiteits-actieplannen
Interests / Belangen	Roles / Rollen

5.2 LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid

5.2.1 *Streefbeeld doelgroep consumenten, lange termijn*

Consumenten genieten van de schoonheid en het nut dat biodiversiteit hen biedt. Consumenten hebben ook een groter inzicht gekregen in ecologische samenhangen (the web of life) en realiseren zich dat het behoud van een grote variatie aan levensvormen en ecosystemen onmisbaar is voor hun eigen welvaart en welbevinden. Consumenten zijn zich daardoor zeer bewust van de functies en waarden van biodiversiteit en het belang van het behoud daarvan, voor henzelf en hun kinderen. Op basis van dit bewustzijn verrichten consumenten inspanningen om hun eigen ecologische voetafdruk te verkleinen en zij zijn bereid te betalen voor biodiversiteit. Dit resulteert in duurzaam consumeren; het maken van een bewuste keuze bij de aankoop van producten, waarbij de effecten van de totale internationale handelsketen op de biodiversiteit in de beslissing meegenomen wordt. Om de invloed van klimaatverandering op biodiversiteit te verminderen leven consumenten energiezuinig. Ook wonen, reizen en recreëren zij op een biodiversiteitsvriendelijke manier. Consumenten spelen een rol bij het tegengaan van vervuiling door o.a. het verminderen en veilig verwijderen van afval en de aanschaf van schonere auto's. Consumenten zijn belangrijke en betrouwbare partners voor bedrijven in de strijd voor het behoud, duurzaam gebruik en een eerlijke verdeling van de opbrengsten van biodiversiteit. En waar nodig nemen zij zelf een voortrekkersrol in het initiëren van duurzaam aanbod, bijvoorbeeld door zichzelf te organiseren om nieuwe, biodiversiteitsvriendelijke, structuren van vraag en aanbod te ontwikkelen.

5.2.2 *Verwachtingen doelgroep consumenten, korte termijn*

In bijlage 2 is een volledig overzicht opgenomen van de expliciete en impliciete (voor de hand liggende) verwachtingen die het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt aangeeft met betrekking tot de doelgroepen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen algemene verwachtingen (bron: hoofdstukken ondersteunende prioriteiten) en specifieke verwachtingen (bron: inhoudelijke prioriteiten).

Het overzicht brengt in beeld welke bijdrage consumenten moeten leveren aan het behalen van de doelstellingen van het rijksbiodiversiteitsbeleid voor de korte termijn. Daarbij valt op dat het beleid zich slechts in beperkte mate expliciet tot consumenten richt.

5.3 Nulsituatie kennis en houding doelgroep consumenten

Over de theoretische relatie tussen kennis, houding en gedrag van consumenten zijn talloze wetenschappelijke studies verschenen. Deze studies geven echter maar een beperkt inzicht in absolute cijfers over kennis en houding bij consumenten. Voor zover deze begrippen al kwantitatief ingevuld worden, spitst het onderzoek zich - waar het de vraagzijde betreft - vooral toe op milieuvriendelijke consumptie, wat een 'smaller' begrip is dan 'biodiversiteitsvriendelijke' consumptie. Cijfers worden daarbij vooral verkregen door te kijken naar het marktaandeel van 'groene' producten, wat slechts een beperkte afspiegeling is van het gehele palet aan mogelijkheden voor consumentenbetrokkenheid. Uitzondering is de MNP Duurzaamheidsverkenning 2007, waarin meer expliciet wordt gekeken naar houding van consumenten ten aanzien van biodiversiteit.

In het algemeen kunnen we stellen dat er weinig kwantitatieve gegevens zijn over de kennis en houding van de specifieke doelgroep consumenten ten aanzien van het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit en de daarmee samenhangende beleidsopgave. Gegevens in deze paragraaf komen voort uit een combinatie van inzichten uit verschillende onderzoeken, een interpretatie van consumentenstudies op andere terreinen dan biodiversiteit en eigen observaties.

In dit analyserapport worden burgers en consumenten als aparte doelgroepen voor rijksbiodiversiteitscommunicatie beschouwd, omdat met name hun natuurlijke rollen en (potentiële) acties voor biodiversiteitsbehoud variëren en daarmee ook de aangrijpingspunten voor communicatie. Op andere vlakken doet het onderscheid tussen de burger en de consument echter wat kunstmatig aan, we zijn immers allemaal zowel burger als consument (maar ook werknemer of ondernemer, of wetenschapper, etc.). In paragraaf 3.3 is een beeld geschetst van het kennisniveau van de Nederlandse burger over het onderwerp biodiversiteit en de daarmee verbonden vraagstukken (wat zijn de belangrijkste oorzaken van biodiversiteitsverlies, welke gevolgen heeft het etc.). We mogen aannemen dat het algemene kennisniveau van consumenten gelijk is aan dat van burgers, omdat het weliswaar om andere rollen en gedragingen gaat, maar niet om andere personen.

De conclusie dat de bekendheid met het begrip biodiversiteit en de maatschappelijke problemen rondom biodiversiteitsverlies in Nederland laag is, wordt overgenomen voor de doelgroep consumenten. Ook voor consumenten geldt dat biodiversiteit, voor zover al bekend, vooral wordt geassocieerd met soorten en in mindere mate (mooie) natuurgebieden/ landschappen. Het belang van genetische variatie is veel minder bekend. Het accent ligt dus op soorten en hun intrinsieke waarde of belevingswaarde. Bij biodiversiteitsproblematiek wordt dan ook primair gedacht aan het uitsterven van soorten en daarnaast aan aantasting van bekende ecosystemen, natuurgebieden en landschappen zoals het tropisch regenwoud.

Interessant is met name de vraag op welke wijze algemene kennis over biodiversiteit doorwerkt in de specifieke kennis en houding ten aanzien van de eigen consumentenrollen en –gedragingen in het biodiversiteitsvraagstuk.

5.3.1 Kennis en houding ten aanzien van eigen rollen in het biodiversiteitsvraagstuk
In de MNP-duurzaamheidsverkenning wordt geconcludeerd dat de relatie tussen eigen gedrag en verlies van biodiversiteit nog weinig onderkend wordt. Dit grijpt enerzijds terug op de beperkte kennis die consumenten hebben over de oorzaken van biodiversiteitsverlies en de negatieve bijdragen die de eigen consumptieve gedragingen hieraan leveren. Anderzijds heeft het te maken met de beperkte rolopvatting van consumenten in brede maatschappelijke problemen.

Een meerderheid van de consumenten blijkt van mening dat de overheid de duurzaamheid van producten in de winkel wettelijk zou moeten garanderen (SER, Keurmerken en Duurzame Ontwikkeling, 2004). Deze conclusie strookt met een enquêteonderzoek van TNS NIPO uit 2007 waarin 70% van de ondervraagden aangeeft dat de overheid het voortouw moet nemen in het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Specifiek kijkend naar het onderwerp biodiversiteit blijkt echter juist dat draagvlak voor overheidsmaatregelen op dit terrein onder Nederlandse consumenten beperkt is.

Zo ligt een heffing op melk en vlees, om zo het biodiversiteitsverlies te verminderen, bijvoorbeeld gevoelig en haalt zo'n maatregel zeker geen meerderheid (MNP 2007). Een verklaring voor het beperkte draagvlak wordt onder andere gezocht in het feit dat Nederlanders biodiversiteitsverlies ervaren als een probleem dat relatief ver van hen afstaat, in tegenstelling tot bijvoorbeeld klimaatverandering, en dat zij niet het idee hebben dat er met maatregelen voor biodiversiteit levens gered worden.

Tegelijkertijd zijn er ook positieve signalen. Zo neemt het aantal consumenten dat op zoek gaat naar informatie over duurzame consumptie nog steeds toe en is de bekendheid van milieukeurmerken zoals FSC, EKO etc. onder Nederlandse consumenten redelijk groot. (Motivaction, Consumentenperceptie Voedselkwaliteit, 2006). In welke mate consumenten ook weten wat een keurmerk bijdraagt aan behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit is onbekend. Maar gezien de beperkte algemene kennis van consumenten over biodiversiteit en biodiversiteitsverlies kunnen we aannemen dat verbanden tussen milieukeurmerken en biodiversiteit door consumenten maar zeer beperkt gelegd worden.

Als we, summier, de overstap maken van kennis en houding naar gedrag dan zien we dat consumenten hun aankoopbedrag slechts beperkt laten beïnvloeden door kennis over keurmerken. Zo is het marktaandeel van EKO-producten (bekend bij 61% van de consumenten) nog geen 2% (Biologica, 2007). Uit een in opdracht van LNV verricht consumentenonderzoek in 2007 blijkt eveneens dat mensen bij de aankoop van levensmiddelen nauwelijks bezig zijn met duurzaamheid. Ook het marktaandeel voor duurzaam sparen en beleggen is nog beperkt tot ruim 3% bij spaarrekeningen en 2,5% bij beleggingsfondsen in 2005 (MNP 2007).

De vraag is welke invloed deze kleine groep (2 of 3%) vooroplopende consumenten hebben op het aanbod. Is het zo dat producenten zich wel degelijk iets aantrekken van deze kleine kritische groep en toch kwaliteitsverbeteringen aanbrengen? Slechts weinigen kopen een Toyota Prius, maar door een samenspel van vooroplopende consumenten, strengere overheden (gesteund door draagvlak), innoverende bedrijven en techniek/wetenschap en de hogere olieprijs worden alle auto's zuiniger. Is er bij biodiversiteit niet ook zo'n samenwerkend mechanisme dat leidt tot systeemveranderingen: dierenleed/dierenziekten leiden tot betere voorzieningen voor dieren en dus een hogere prijs van vlees, waardoor we minder vlees eten. Goed voor de biodiversiteit, maar wel 'onbewust bekwaam'.

Over kennis, houding en gedrag van consumenten inzake biodiversiteitsvriendelijke alternatieven die geen betrekking hebben op de aankoop van producten of diensten, zoals biodiversiteitsvriendelijk tuinieren en wonen, is geen informatie beschikbaar. Wij vermoeden echter dat een meerderheid van de consumenten nauwelijks op de hoogte is van handelingsperspectieven voor behoud, duurzaam gebruik en eerlijke verdeling van biodiversiteit.

5.4 Communicatieopgave doelgroep consumenten

5.4.1 *Resumé huidige stand van zaken kennis en houding doelgroep consumenten*

Wij concluderen dat kennis, houding en gedrag van consumenten op het gebied van biodiversiteit nog niet in overeenstemming zijn met de verwachtingen uit het rijksbiodiversiteitsbeleid ten aanzien van deze doelgroep. Nederlandse consumenten zijn onvoldoende bekend met de betekenis van het begrip biodiversiteit en de daarmee samenhangende ecosysteemdiensten. Ook lijken zij het verband tussen functionele biodiversiteit en de eigen consumptiepraktijk onvoldoende te leggen. Waarbij zij slechts in beperkte mate de eigen, individuele verantwoordelijkheid in het behoud van functionele biodiversiteit onderschrijven. In het verlengde van het bovenstaande worden handelingsperspectieven voor 'biodiversiteitsvriendelijke' consumptie nog nauwelijks benut.

5.4.2 *Discrepantie huidige situatie en streefbeelden/verwachtingen voor de lange en korte termijn*

In paragraaf 6.2.1 en 6.2.2 is kort geschetst welke houding, rollen en activiteiten er van consumenten verwacht worden voor het welslagen van het rijksbiodiversiteitsbeleid. Kort samengevat gaat het om:

1. Bewustzijn van de functies en waarden van biodiversiteit en het behoud daarvan.
2. Verankeren van de waarde van biodiversiteit in de handelingspraktijk, door individuele aankoopbeslissingen, toepassing van biodiversiteitsvriendelijke alternatieven, compensatie van biodiversiteitsverlies etc.
3. Het leveren van een actieve bijdrage aan de biodiversiteitskwaliteit door bij te dragen aan de 'collectieve' verduurzaming van handelingspraktijken, bijvoorbeeld door inzet bij de ontwikkeling en uitvoering van biodiversiteitsplannen, het articuleren van een duurzame vraag etc.

We concluderen dat er op elk van de drie terreinen afstand bestaat tussen enerzijds daadwerkelijke kennis en houding van consumenten ten aanzien van biodiversiteitvraagstukken op dit moment en anderzijds de verwachtingen die het beleid heeft van deze doelgroep. Om dit gat tussen streefbeeld en huidige stand van zaken te dichten, moeten in de communicatie een aantal stappen gezet worden:

1. Om consumenten tot actie te bewegen moeten zij het belang en de (functionele) betekenis van biodiversiteit voor de kwaliteit en het voortbestaan van hun eigen consumptieve handelingspraktijken beter tussen de oren krijgen en persoonlijk 'voor de kiezen' krijgen.
2. Om dit te bereiken moet in de communicatie algemene informatie over biodiversiteit en de urgentie van biodiversiteitsverlies verbonden worden met voorbeelden uit het dagelijks leven van de consument (biodiversiteit is een broodje paling).
3. Communicatie over handelingsperspectieven moet aansluiten bij de – in vergelijking tot burgers – meer pragmatische insteek van consumenten. Het is essentieel to-the-point informatie te geven die aansluit bij de dagelijkse praktijk zodat consumenten direct met de geboden informatie aan de slag kunnen. Keuze van vorm, kanaal en zender moet hierbij aan sluiten. Informatie over duurzame klusmaterialen moet met andere woorden aangeboden worden op een voor de consument logisch moment: tijdens het inkopen doen in de bouwmarkt, bij het lezen van een factsheet over het plaatsen van dakkapellen etc.

4. In de communicatie met consumenten moet aandacht besteed worden aan het doorbreken van het sociale 'free-riders' dilemma. Nu is het nog te vaak het geval dat de consument die een duurzame keuze maakt het gevoel heeft een investering te doen waar hij/zij niet de vruchten van plukt, dan een consument die niet bereid is te investeren. In communicatie kan bijvoorbeeld ingegaan worden op de extra kwaliteit van biodiversiteitsvriendelijke alternatieven (bijzondere groenten ontdekken, meer leven in de achtertuin) of op het feit dat we allemaal een grote prijs zullen betalen, als we nu niet bereid zijn te investeren.
5. In de communicatie kan meer ingespeeld worden op de verschillende rollen die consumenten hebben in het behoud van (functionele) biodiversiteit. Consument zijn gaat verder dan het nemen van aankoopbeslissingen. Consumenten kunnen ook initiatieven nemen tot versterking van het duurzame aanbod, bijdragen aan een structuur van productie-consumptie ketens die minder negatieve effecten heeft op de biodiversiteit. etc.

5.5 Belangrijkste zenders doelgroep consumenten

Veel communicatie met consumenten over het biodiversiteitsvraagstuk vindt op moment niet onder de noemer 'biodiversiteit' plaats, maar gaat over meer maatschappelijk ingebedde onderwerpen zoals verlies van het tropisch regenwoud en beschermde diersoorten of specifieke consumententema's zoals goede vis, fair trade en fout hout.

Naast de media, die regelmatig berichten over onderwerpen als ontbossing, 'food versus fuels', etc. komen we hier, net als bij de doelgroep burgers, de overheid en maatschappelijke organisaties tegen als afzender. Overheden zijn bijvoorbeeld het ministerie VROM met een specifieke handreiking over biodiversiteit voor consumenten, ministerie LNV (consumentenplatform en informatie op de website) en de Nederlandse Douaneautoriteit. Maatschappelijke organisaties als Milieucentraal, Milieudefensie, Stichting de Noordzee (www.goedevs.nl) en Wereld Natuur Fonds bieden eveneens specifiek op de consument gerichte informatie aan.

Een internet-search met aan consumptie gerelateerde zoektermen brengt ook websites in beeld van bedrijfsmatige afzenders zoals FSC Nederland (een stichting van bedrijven voor bedrijven). Aan biodiversiteit gerelateerde communicatie vanuit bedrijven lijkt echter nog redelijk beperkt te zijn. Op internetpagina's die met consumenten zoektermen als 'FSC', goede vis, ecotoerisme etc. direct zichtbaar worden, wordt het begrip biodiversiteit nauwelijks gebruikt. Op een aantal sites komt men het woord na wat doorklikken wel tegen (bijv. www.fscnl.org) of kan men het succesvol invoeren in een zoekscherm (www.milieucentraal.nl, www.milieudefensie.nl, www.knmi.nl, www.greenfacts.org, www.wikipedia.nl). We kunnen hieruit concluderen dat een bezoeker van deze internetpagina's dus niet automatisch kennis maakt met het begrip biodiversiteit en de betekenis daarvan.

www.duurzame-producten.startpagina.nl - biedt een startpagina met zeer veel ingangen
Een erg goede website met ook voor biodiversiteit eigenlijk heel goede informatie is www.allesduurzaam.nl. Biodiversiteit komt er als term nog niet veel voor, maar invoeren als zoekterm levert je wel in twee klikken een verwijzing naar www.biodivers.nl (voor zaden). Ook de achtergrondinfo bij FSC-hout is aardig compleet.

Daarnaast valt op dat bij gebruik van meer consument georiënteerde zoektermen weinig internetsites naar voren komen, die echt ingaan op het begrip biodiversiteit. Op deze sites, zoals www.biodiversiteitgeeftjelevenkleur.nl, www.biodiversiteit.com, www.nederlandsesoorten.nl komen blijkbaar niet of nauwelijks consument georiënteerde zoektermen voor.

Uit het bovenstaande concluderen wij dat voor consumenten die op zoek gaan naar informatie over de verduurzaming van hun leefstijl, duurzame handelingsperspectieven niet automatisch in verband worden gebracht met het biodiversiteitsvraagstuk. Een tweeledige aanbeveling vloeit voort uit bovenstaande:

1. Biodiversiteit websites kunnen meer gebruik maken van consument georiënteerde termen in staan, zodat consumenten deze internetpagina's eerder tegenkomen.
2. Internetpagina's over specifieke handelingsperspectieven zoals 'goed hout' kunnen het begrip biodiversiteit gebruiken om consumenten bewust te maken van de noodzaak van een verantwoorde keuze.

6 Doelgroep Overheden

De overheid heeft een verscheidenheid aan relaties met biodiversiteit. Zo is zij onder andere eigenaar van grond, beslist over regelgeving, int natuurgerelateerde belastingen (bijvoorbeeld uit ecotoerisme en biologische landbouw) en stelt budgetten op. De overheid is een belangrijke opdrachtgever en klant voor het bedrijfsleven en kan daarmee als 'smart buyer' een grote invloed uitoefenen op de markt. Het geeft de overheid de mogelijkheid eisen te stellen waaraan producten en diensten moeten voldoen (duurzaam inkopen). In communicatie met het bedrijfsleven kan vervolgens de achtergrond van de eisen worden toegelicht. De overheid heeft hierin een voorbeeldfunctie: goed voorbeeld doet goed volgen. Door uit te stralen dat biodiversiteit van essentieel belang is en overeenkomstig te handelen, kunnen andere partijen makkelijker worden gestimuleerd om ook met het onderwerp aan de slag te gaan.

Binnen de doelgroep overheden kan onderscheid worden gemaakt tussen:

1. de rijksoverheid: focus internationaal en focus nationaal;
2. regionale overheden: provincies, gemeenten en waterschappen.

6.1 PAIR-analyse overheid

Streefbeeld rijksoverheid

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Verlies aan biodiversiteit is gestopt • Duurzaam gebruik BD en ecosysteemdiensten is belangrijke randvoorwaarde in beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering • Belang van samenwerking met andere doelgroepen wordt breed onderkend • Beleid, regelgeving en handhaving weerspiegelen (politieke) belang van BD • Duurzaamheid wordt beloond en onduurzaam gedrag is onaantrekkelijk gemaakt 	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen en uitvoeren biodiversiteitbeleid • Implementeren van EHS • Integratie van BD in andere beleidsterreinen • Zichtbaarheid van waarde BD vergroten • Functies BD en belang behoud en duurzaam gebruik in hele maatschappij laten doordringen • Onduurzame maatschappelijke routines doorbreken • Via internationale diplomatie en samenwerking een 'level playing field' voor bedrijven creëren • Ontwikkelen instrumenten en afspraken over ABS en compensatie van biodiversiteitsverlies • Voeren succesvol innovatiebeleid: nieuwe kansen BD opsporen en verzilveren
<ul style="list-style-type: none"> • Voor behoud ecosysteemdiensten is behoud en duurzaam gebruik van lokale en mondiale BD essentieel, voor nu en voor later • Behoud en duurzaam functioneel gebruik BD levert belangrijke bijdrage aan realiseren van een groot aantal beleidsdoelen, waaronder MDG's en milieukwaliteitsdoelen • Sterk politiek belang om te scoren op BD. Politici (en ambtenaren) hierop afgerekend 	<ul style="list-style-type: none"> • Initiator van duurzame handelingsalternatieven • Facilitator in duurzame productie en consumptie in overheid- en semi-overheidsinstellingen • Voorlichten, stimuleren bewustzijn doelgroepen • Doorgeefluik van wetenschappelijke en NGO onderzoeksresultaten naar maatschappelijke actoren, biodiversiteitprofessionals en onderwijs en doorgeleiden naar politiek • Koploper in internationale biodiversiteitbeleid en erkend expert in de ontwikkeling en implementatie van effectief biodiversiteitbeleid
Interests / Belangen	Roles / Rollen

Algemeen beeld rijksoverheid anno 2007/2008

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Prioritaire thema's: verduurzamen specifieke handelsketens, duurzame visvangst, betalen voor biodiversiteit, etc. • (Facilitatie van) samenwerking met andere doelgroepen nodig, bedrijven belangrijke rol • Betere integratie behoud en duurzaam gebruik BD in beleid verschillende departementen • Voldoen aan Europese Vogel en Habitatrichtlijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen en uitvoeren biodiversiteitbeleid (BB) • Financiering EHS • Betrekken doelgroepen bij uitvoeren beleid • In kaart brengen (financiële) waarde van BD en vertalen naar de (handelings)praktijk • Financiering onderzoek en pilotprojecten op het terrein van BD en ecosysteemdiensten: functionele agrobiodiversiteit, MVO etc. • Vormgeven Duurzaam Inkopen beleid
<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit internationale verplichtingen van NL (EU en CBD) staan behoud, duurzaam gebruik en eerlijke verdeling op de agenda • Economisch belang van BD wordt voor een aantal sectoren breed onderkend. • Behoud van natuurlijke hulpbronnen is van belang uit het oogpunt van armoedebestrijding • Bijdrage functionele agrobiodiversiteit aan duurzame landbouw langzaam onderkend 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbeeldfunctie duurzame handelings-alternatieven (bijv. via Duurzaam Inkopen) • Vaststellen van (wettelijke) grenzen voor maatschappelijke activiteiten uit oogpunt BD • Initiator en facilitator van initiatieven gericht op duurzame productie en consumptie • Voorlichten, stimuleren bewustzijn doelgroepen • Financier van onderzoek • Ruimtelijke ontwikkeling in Nederland
Interests / Belangen	Roles / Rollen

Streefbeeld regionale overheden

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Verlies aan biodiversiteit is gestopt • Bij ontwikkeling en inrichting, bedrijventerreinen, steden en infrastructuur speelt BD-beleid belangrijke rol • Integreeren agrobiodiversiteit in gangbare landbouw • Samenwerking maatschappelijke actoren van groot belang • BD belangrijk thema in internationale contacten en samenwerking met regio's en gemeenten in Europa en daarbuiten • Beleid en handhaving weerspiegelen het (politieke) belang van BD • Duurzaamheid wordt beloond en onduurzaam gedrag is onaantrekkelijk gemaakt 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderhouden en uitbreiden robuuste EHS, aansluitend op Natura2000 en PEEN • Adequate bescherming bronpopulaties en ecosystemen door EHS, natuurherstel en ontwikkeling en uitvoering soort- en habitatbeschermingsplannen • Opstellen, implementeren, evalueren van lokaal en regionaal beleid en biodiversiteitactieplannen en betrekken maatschappelijke actoren hierbij • Financieren en faciliteren van NME met BD-focus • Stimuleren bedrijven integratie BD in bedrijfsvoering • Goede samenwerking bewerkstelligen met andere bestuurslagen, ook internationaal • Integreeren BD in relevante beleidsvelden (o.a. landbouw, waterberging, waterbeheer, waterkwaliteit)
<ul style="list-style-type: none"> • Voor behoud ecosystemendiensten is behoud en duurzaam gebruik van lokale en mondiale BD essentieel, voor nu en voor later • Sociaal-economisch belang BD en ecosystemefuncties op lokaal en regionaal niveau breed onderkend • Behoud en duurzaam functioneel gebruik BD levert belangrijke bijdrage aan realiseren van een groot aantal beleidsdoelen, waaronder MDG's en milieukwaliteitsdoelen • Sterk politiek belang om te scoren op BD. Politici (en ambtenaren) hierop afgerekend 	<ul style="list-style-type: none"> • Initiator van duurzame handelingsalternatieven • Facilitator in duurzame productie en consumptie in overheid- en semi-overheidsinstellingen • Voorlichten, stimuleren bewustzijn doelgroepen • Koploper in nationale biodiversiteitsbeleid en erkend expert in realiseren effectief biodiversiteitsbeleid • Facilitator in realiseren robuuste ecologische verbindingen die aansluiten bij Natura 2000 en PEEN • Belangrijke facilitator m.b.t. BD en het bedrijfsleven • Betrekken en onderhouden contacten met burgers en maatschappelijke actoren in beleidsontwikkeling, implementatie, evaluatie en monitoring
Interests / Belangen	Roles / Rollen

Algemeen beeld regionale overheden anno 2007/2008

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Behoud groene omgeving • Aandacht voor natuurwaarde noodzakelijk bij ruimtelijke ontwikkeling • Gebruik agrobiodiversiteit levert kansen voor duurzame landbouw en verbetering milieukwaliteit • Samenwerking met andere doelgroepen nodig • Voldoen aan Europese Vogel en Habitatrichtlijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen en uitvoeren van biodiversiteitsbeleid en -initiatieven en benutten ecosystemendiensten • Aankoop, beheer en herstel gebieden • Financiering EHS-onderdelen en -initiatieven • Betrekken doelgroepen • Financiering onderzoek en pilotprojecten op het terrein van BD en ecosystemendiensten: functionele agrobiodiversiteit, MVO etc.
<ul style="list-style-type: none"> • Economisch belang van BD voor een aantal sectoren breed onderkend (o.a. toerisme) • Bijdrage functionele agrobiodiversiteit aan duurzame landbouw wordt langzaam onderkend • Soortenbehoud • Behoud BD en functies • Behoud BD draagt bij aan prettige leefomgeving (stad en platteland) • Aandacht voor BD is noodzakelijk voor een duurzaam plattelandsbeleid • Rijksbeleid vertalen naar regionaal, lokaal niveau 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbeeldfunctie duurzame handelingsalternatieven (bijv. via Duurzaam Inkopen) • Handhaven (wettelijke) grenzen voor maatschappelijke activiteiten uit oogpunt van BD • Initiator en facilitator van initiatieven gericht op duurzame productie en consumptie • Voorlichten en stimuleren bewustzijn doelgroepen, (o.a. burgers en bedrijfsleven) • Financier van projecten • Ruimtelijke ontwikkeling • Facilitator in realiseren ecologische verbindingen
Interests / Belangen	Roles / Rollen

6.2 LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid

6.2.1 *Streefbeeld doelgroep overheden, lange termijn*

Rijksoverheid

De rijksoverheid heeft een belangrijke en actieve rol gespeeld in het bevorderen van onderzoek en het oppikken van signalen vanuit de wetenschap en NGO's, de maatschappelijke vertaling daarvan en het doorgeleiden naar politiek en publiek. Daardoor is de zichtbaarheid van biodiversiteit, de functies van biodiversiteit en het belang van behoud en duurzaam gebruik in alle geledingen van de maatschappij doorgedrongen en bestaat er een groot draagvlak onder burgers en politiek voor ambitieus biodiversiteitbeleid en een daadkrachtige uitvoering daarvan. Alle doelgroepen nemen hun eigen rol en verantwoordelijkheid zodat in onderlinge samenwerking behoud, duurzaam gebruik en eerlijke verdeling zijn veiliggesteld.

De rijksoverheid heeft door haar beleid de aanzet gegeven en de condities gecreëerd waarmee het gelukt is de bestaande maatschappelijke routines in het gebruik van niet-duurzame alternatieven te doorbreken. De Rijksoverheid heeft daarbij zelf het goede voorbeeld gegeven op het gebied van toepassing van duurzame handelingspraktijken, o.a. in haar eigen inkoopbeleid. De Rijksoverheid heeft via internationale diplomatie en samenwerking een 'level playing field' (gelijk speelveld) voor bedrijven gecreëerd. Het Nederlandse bedrijfsleven is hiermee door de Rijksoverheid in staat gesteld om leiderschap te tonen en bij te dragen aan duurzame ontwikkeling, en heeft de ruimte gekregen om zich verantwoordelijk op te kunnen stellen. Ook heeft de Rijksoverheid een grote rol gespeeld binnen de thema's 'duurzaam gebruik' en 'eerlijke verdeling', door het opstellen van instrumenten en het maken van afspraken over ABS, over compensatie van biodiversiteitsverlies en betalen voor ecosysteemdiensten. Beleid is vertaald in uitvoerbare regels en duurzaamheid wordt beloond. Onduurzaam gedrag is onaantrekkelijk gemaakt. De waardering van biodiversiteit en ecosysteemdiensten in financiële en economische termen heeft een grote bijdrage geleverd aan een duurzame omgang met biodiversiteit, zowel nationaal als internationaal, zowel door bedrijven als consumenten. Daarmee is de ontwikkeling van duurzame handelingsalternatieven sterk gestimuleerd en massale adoptie daarvan door alle doelgroepen een feit.

Voorts heeft de rijksoverheid samenhang aangebracht tussen versnipperde en langs elkaar heen werkende beleidssectoren, ruimtelijke functies, gebieden en maatschappelijke groeperingen. Binnen het thema 'gebiedsbescherming' heeft de Rijksoverheid robuuste ecologische netwerken gecreëerd ter bescherming van bronpopulaties en heeft zij gezorgd voor het veilig stellen van deze netwerken (inclusief de aanpassing aan klimaatsverandering). Buiten de beschermde gebieden is biodiversiteit een essentiële component geworden in ecoregionale gebiedsontwikkeling waarin de waarde en kansen die biodiversiteit biedt voor de vervulling van gebiedsfuncties integraal is meegenomen. De rijksoverheid heeft zorg gedragen voor de ontwikkeling van biodiversiteitsnormen voor de verschillende functies en gebieden. Zowel binnen als buiten Europa heeft Nederland een belangrijke bijdrage geleverd aan het behoud van bronpopulaties door bescherming van ecologische netwerken en ecoregionale gebiedsontwikkeling.

Nederland loopt voorop in het internationale biodiversiteitbeleid, heeft zich ontwikkeld tot één van de mondiaal belangrijke kenniscentra over biodiversiteit en is een erkend expert in de ontwikkeling en implementatie van effectief biodiversiteitbeleid. Zij voert een succesvol innovatiebeleid waarin nieuwe mogelijkheden en kansen van biodiversiteit worden opgespoord en verzilverd.

Regionale en lokale overheden

Provincies

Provincies hebben een adequate bescherming van bronpopulaties en ecosystemen gerealiseerd door de ontwikkeling van een robuust ecologisch netwerk, door natuurherstel en –ontwikkeling en door de uitvoering van soort- en leefgebiedbeschermingsplannen. Bij grensoverschrijdend beheer wordt samengewerkt met regionale overheden in het buitenland. Buiten de beschermde gebieden is onder regie van de provincies overal in Nederland, samen met regionale en lokale doelgroepen, integraal gebiedsgericht biodiversiteitbeleid ontwikkeld en zijn de daaraan gekoppelde regionale biodiversiteitactieplannen uitgevoerd. Agrobiodiversiteitbeleid is gemeengoed geworden. Bij de ontwikkeling en inrichting van bedrijventerreinen, steden en infrastructuur speelt biodiversiteitbeleid een belangrijke rol en draagt bij aan de gebiedskwaliteit voor die functies. Al het provinciale beleid is doorgelicht op knelpunten en kansen voor biodiversiteit. Knelpunten die het regionaal biodiversiteitbeleid belemmeren zijn weggelaten en kansen worden benut.

Waterschappen

Veel biodiversiteit is waterafhankelijk of watergerelateerd en daarom zijn biodiversiteitsdoelen volledig geïntegreerd in al het waterbeleid en -beheer. Alle maatregelen op het gebied van waterbeheer en waterberging worden zo uitgevoerd dat ze biodiversiteitswaarde creëren. Omgekeerd worden de functies die biodiversiteit vervult voor waterberging, waterbeheer en waterkwaliteit optimaal benut. Daarbij wordt intensief samengewerkt met de landbouw, gemeenten en het bedrijfsleven. Ook wordt er systematisch gebruik gemaakt van biodiversiteit in de bedrijfsvoering van waterschappen (baggerregime, maaibeheer, natuurlijke zuivering door rietvelden) en voeren waterschappen een duurzaam inkoopbeleid.

Gemeenten

Gemeenten hebben met behulp van biodiversiteit een aantrekkelijke leefomgeving, een verbetering van het vestigingsklimaat voor bedrijven en burgers, een uitbreiding van het recreatieve palet en een versterking van de gemeentelijke identiteit gerealiseerd. Alle gemeenten beschikken over een gemeentelijk biodiversiteitbeleid en een lokaal biodiversiteitactieplan. Daarin is de eigen bijdrage aan het behoud van bronpopulaties en ecosystemen verwoord. Daarnaast is biodiversiteitbeleid volledig geïntegreerd in het gemeentelijk beleid op het gebied van stedelijke ontwikkeling, waterbeheer, groenbeleid e.d., o.a. doordat biodiversiteit vroegtijdig wordt betrokken in planontwikkeling en plannen getoetst worden aan lokale biodiversiteitsnormen. Het groenbeleid is herijkt aan de doelstellingen van het biodiversiteitbeleid en de kwaliteitsnormen die het rijk heeft ontwikkeld. Gemeenten doen actief aan biodiversiteitseducatie en bewoners worden actief betrokken bij het biodiversiteitbeleid en de uitvoering van lokale biodiversiteitactieplannen. Bedrijven waarmee de gemeente directe contacten onderhoudt als bevoegd gezag worden gestimuleerd om biodiversiteit te integreren in de bedrijfsvoering.

De verruimde reikwijdte binnen de vergunningverlening maakt ook expliciet melding van het onderwerp biodiversiteit. Biodiversiteit is een belangrijk thema in de internationale contacten en samenwerking met gemeenten elders in Europa en daarbuiten.

6.2.2 *Verwachtingen doelgroep overheden, korte termijn*

In bijlage 2 is een volledig overzicht opgenomen van de expliciete en impliciete (voor de hand liggende) verwachtingen die het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt aangeeft met betrekking tot de doelgroepen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen algemene verwachtingen (bron: hoofdstukken ondersteunende prioriteiten) en specifieke verwachtingen (bron: inhoudelijke prioriteiten).

Het overzicht brengt in beeld welke bijdrage overheden moeten leveren aan het behalen van de doelstellingen van het rijksbiodiversiteitsbeleid voor de korte termijn. Daarbij valt op dat het beleid zich in belangrijke mate expliciet tot overheden richt.

6.3 Nulsituatie kennis en houding

6.3.1 *Algemeen*

Naar de kennis en houding ten aanzien van biodiversiteit van de Nederlandse overheid is geen onderzoek verricht. Wel is het mogelijk om op basis van het geformuleerde beleid uitspraken te doen over de doelstellingen waaraan de overheid zich heeft gecommitteerd. Daarnaast kan aan de concrete activiteiten van rijksoverheid en regionale overheden worden afgemeten in hoeverre overheden betrokken zijn bij de vertaling van beleid naar de praktijk. Concrete activiteiten wijzen op een positieve houding en een zekere kennis van het onderwerp. In hoeverre daarbij sprake is van een invalshoek die aansluit bij de kernboodschap (biodiversiteit als leverancier van ecosysteemdiensten) is moeilijker te beoordelen, maar kan in sommige gevallen worden afgemeten aan het type activiteiten. Op deze wijze zullen in deze doelgroepenanalyse uitspraken worden gedaan over de kennis en houding bij verschillende overheden.

De basis voor het Nederlands biodiversiteitsbeleid wordt gevormd door de mondiale en Europese afspraken op dit gebied, zoals de *Convention on Biological Diversity* (CBD, 1992), de *EU Bird and Habitat Directives/Natura 2000*, de *EU Biodiversity Strategy* en *EU Biodiversity Action Plans in the areas of Conservation of Natural Resources, Agriculture, Fisheries, and Development and Economic Co-operation*. In Nederland zijn de belangrijkste beleidslijnen en mondiale/EU-afspraken op het gebied van biodiversiteit uitgewerkt in de Toekomstagenda Milieu (TAM), het Beleidsprogramma Biodiversiteit (BB) en de Transitie Behoud van Biodiversiteit en Duurzaam Gebruik van Natuurlijke Hulpbronnen (Transitie Biodiversiteit) uit het vierde Nationaal Milieuplan (NMP-4). Beleidsmakers zijn op basis van de diverse mondiale, Europese en nationale afspraken gecommitteerd aan de integratie van biodiversiteit binnen het beleid. Door economische belangen op korte termijn en gebrek aan kennis is de implementatie van het biodiversiteitsbeleid echter nog onvoldoende (*bron: Gellis: EU-scoping study Biodiversiteitscampagne*).

Uit de evaluatie van het BBI (NovioConsult/CREM, 2006) en gesprekken met de verschillende ministeries bij aanvang van het comBIO project in 2007 blijkt bovendien dat het commitment met name bij de ministeries LNV, VROM en BuZa wordt vertaald naar concrete activiteiten, waarbij ieder ministerie duidelijk een eigen invalshoek hanteert. De andere ministeries blijven achter. Biodiversiteit wordt daar in het algemeen niet gezien als een onderwerp waarvoor capaciteit dient te worden vrijgemaakt, hoewel binnen een aantal van deze ministeries wel 'ambassadeurs' voor het onderwerp aanwezig zijn (personen die het belang van het onderwerp, ook voor het eigen ministerie, onderschrijven). Van een coherent biodiversiteitbeleid was ten tijde van de evaluatie van het BBI nog geen sprake en bij de rijksoverheid als geheel is biodiversiteit momenteel geen prioritair aandachtspunt. In het algemeen mist het thema biodiversiteit nog steeds:

- ▶ wijde politieke belangstelling;
- ▶ een gevoel van urgentie;
- ▶ leiderschap;
- ▶ (centrale) regie met bijpassend managementinstrumentarium.

Op lokaal/ regionaal niveau is biodiversiteit meestal nog geen beleidskwestie (bron: 'Countdown 2010 in de regio'), hoewel er binnen provincies, waterschappen en gemeenten wel een aantal koplopers op het gebied van biodiversiteitbeleid en –communicatie zijn.

Biodiversiteitbeleid en communicatie worden binnen de verschillende overheidslagen momenteel echter veelal 'monodepartementaal' uitgevoerd. Voor een goede interdepartementale samenwerking is meer focus in het beleid en in de onderlinge samenwerking tussen departementen van belang.

Zenders en ontvangers

Binnen de verschillende lagen van de overheid (lokaal, regionaal, nationaal) zijn tegelijkertijd zenders en ontvangers te onderscheiden. Zenders zijn in dit geval de koplopers, aangezien zij al bezig zijn met het ontwikkelen of uitvoeren van biodiversiteitbeleid. Bepaalde (onderdelen van) ministeries en provincies, waterschappen en gemeenten zijn al druk bezig met werken aan het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit. De koplopers bevinden zich in een (kleine) kern van beleidseigenaren. Deze beleidseigenaren ontwikkelen beleid en voeren zelf projecten uit. Voor hen is op het gebied van biodiversiteitcommunicatie een belangrijke rol weggelegd: zij moeten er voor zorgdragen dat biodiversiteitbeleid wordt geïntegreerd in andere beleidssectoren (bijv. vis, klimaat, buitenlands beleid, water, ruimte, economisch beleid).

De ontvangers - het 'peloton' en de 'laggards' - bevinden zich in steeds verder van de kern verwijderde beleidsschillen. Voor de 'laggards' geldt dat ze nog niet of net zijn begonnen om over biodiversiteit na te denken (strategische verkenningen, agendasetting).

Hieronder volgt eerst een *globaal* overzicht van de koplopers binnen de verschillende overheden en voorbeelden van biodiversiteitsinitiatieven en activiteiten die op de verschillende niveau's worden uitgevoerd:

Overheid	Voorbeelden koplopers (beleidskern):	Voorbeelden biodiversiteitsinitiatieven en activiteiten van de overheden
Rijk	Algemeen	Voorbeeldfunctie voor duurzame handelingsalternatieven (realiseren duurzaam consumptie- en productiegedrag) door duurzaam inkoopbeleid. <i>Financiering</i> van onderzoek op diverse biodiversiteitsthema's.
Rijksoverheid	LNV (DG Natuur*, DG Kennis)	Kennis- en beleidsontwikkeling met betrekking tot: <ul style="list-style-type: none"> ▶ ecologische netwerken ▶ soortenbehoud ▶ functionele agrobiodiversiteit ▶ water, mariene ecosystemen ▶ bossen ▶ etc
	VROM	Kennis- en beleidsontwikkeling met betrekking tot: <ul style="list-style-type: none"> ▶ ecologisch verantwoord ondernemen: 'Biodiversiteit werkt' (stimuleren van duurzaam gebruik biodiversiteit) ▶ onderzoek naar de mogelijkheden voor offsets, ondersteuning ontwikkeling biodiversiteit-benchmark voor bedrijven, onderzoek naar de mogelijkheden voor afspraken tussen overheid en bedrijven op het gebied van biodiversiteit, etc ▶ functionele agrobiodiversiteit, onder meer via het project in de Hoeksche Waard ▶ ondersteuning biodiversiteitprojecten via de SMOM regeling

Overheid	Voorbeelden koplopers (beleidskern):	Voorbeelden biodiversiteitsinitiatieven en activiteiten van de overheden
	BuZa	Kennis- en beleidsontwikkeling met betrekking tot: <ul style="list-style-type: none"> ▶ biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen in relatie tot ontwikkelingsvraagstukken en armoedebestrijding
Regionale overheden	Algemeen	Voorbeeldfunctie voor duurzame handelingsalternatieven (realiseren duurzaam consumptie- en productiegedrag) door duurzaam inkoopbeleid.
Provincies	Noord-Brabant*, Zuid-Holland en Zeeland*, Friesland en Zuid-Limburg	<ul style="list-style-type: none"> ▶ functionele Agrobiodiversiteit (FAB): Initiatieven gericht op biodiversiteit en de ecosysteemdiensten die van belang zijn voor de landbouw. (vb: akkerranden-beheer Noord-Brabant, Diverse FAB-pilots in Zuid-Holland, Zeeland en Friesland) ▶ bio-energie: Productie en inzet van biomassa ▶ havens en biodiversiteit (Zuid-Holland, Zeeland) ▶ opstellen en uitwerken BAP's, inclusief het actief betrekken van burgers en maatschappelijke actoren: (vb: Hoeksche Waard, Zuid Holland) ▶ projecten met het bedrijfsleven: Biodiversiteit en bedrijven in Noord-Brabant

Overheid	Voorbeelden koplopers (beleidskern):	Voorbeelden biodiversiteitsinitiatieven en activiteiten van de overheden
Waterschappen	Waterschap Aa en Maas*, Waterschap Brabantse Delta*, Waterschap De Dommel*, Waterschap Rivierenland*	<ul style="list-style-type: none"> ▶ veel waterschappen zijn bezig met integraal waterbeheer, -herstel en –onderhoud ▶ projecten op het gebied van actief randenbeheer, beekherstel, buffersloten en vispassages, waarbij wordt samengewerkt met het Rijk, provincies, gemeenten, overige waterschappen, bedrijven in de landbouwsector, Staatsbosbeheer en overige terreinbeherende organisaties ▶ sommige waterschappen nemen actief deel aan FAB-projecten
Gemeenten	Tilburg*, Amsterdam*, Utrecht*, Den Bosch*	Biodiversiteit in relatie tot de stedelijke leefomgeving en luchtkwaliteit.
	Boxtel*, Boxmeer*, Emmen*, Putten*, Barneveld*, Nijkerk*, Leusden*	<ul style="list-style-type: none"> ▶ water en luchtzuivering: bijdrage biodiversiteit aan verbetering van lucht- en of waterkwaliteit, bijvoorbeeld door middel van groene daken in de stad ▶ klimaatregulatie: CO2-compensatie in relatie tot biodiversiteit en de klimaatregulerende functie van ecosystemen ▶ burgerparticipatie, educatie en bewustwording. Burgers enthousiasmeren om in hun eigen omgeving actie te ondernemen en/of draagvlak te creëren voor beleid ten aanzien van biodiversiteit

*Deze provincies, gemeenten en waterschappen hebben zich publiekelijk gecommitteerd aan het duurzaam gebruik en behoud van biodiversiteit door de ondertekening van de Countdown 2010 verklaring.

In de volgende paragrafen wordt de nulsituatie (huidige stand van zaken) bij de diverse overheden nader toegelicht.

6.3.2 Nulsituatie rijksoverheid

Algemeen

Binnen de rijksoverheid is er duidelijk een groep koplopers op het gebied van biodiversiteit. De koplopers zijn de departementen die tot nu toe actief betrokken zijn geweest bij het biodiversiteitsbeleid, waaronder het Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal (BBI) en (de totstandkoming van) het recent verschenen Beleidsprogramma Biodiversiteit: *'Biodiversiteit werkt, voor natuur, voor mensen voor altijd' (2008-2011)*. In het BB zijn de prioriteiten voor de komende vier jaar opgenomen, voor het nationale en internationale biodiversiteitsbeleid. Deze koplopers, met name LNV, VROM en BuZa, maken deel uit van de beleidskern en hebben een rol als zender naar andere departementen waar biodiversiteit geen beleidsprioriteit is.

De evaluatie van het BBI geeft een beeld van de nulsituatie zoals deze in 2006 was en in grote lijnen anno 2008 nog steeds is. Dit laatste wordt bevestigd door de resultaten van de inventariserende gesprekken die met de verschillende departementen zijn gevoerd bij de start van het comBIO project in 2007. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat er met het verschijnen van het BB een nieuwe (beleids)fase is ingetreden waarvan vooralsnog onduidelijk is welke invloed dit zal hebben op de kennis en houding ten aanzien van biodiversiteit bij de rijksoverheid.

In 2006 waren LNV, BuZa en VROM de drie belangrijkste departementen die bij het internationale biodiversiteitsbeleid (vastgelegd in het BBI) betrokken waren. VROM heeft daarnaast, met LNV, een relatief grote rol gespeeld op het gebied van nationaal biodiversiteitsbeleid. Tijdens de evaluatie van het BBI en tijdens de comBIO gesprekken in 2007 is geconstateerd dat binnen V&W, OC&W en EZ biodiversiteit als beleidsthema slechts beperkt leeft binnen de organisatie. Het BBI vormde binnen deze departementen geen legitimatie voor het besteden van tijd en geld. Het BBI was ook niet door deze ministeries ondertekend. Met het verschijnen van het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 en de ondertekening door de ministers van LNV, VROM en OS, mede namens de bewindslieden van EZ, OCW, V&W en Defensie, lijkt het draagvlak groter te zijn geworden. In hoeverre EZ, OC&W, V&W en Defensie biodiversiteit actief zullen 'mainstreamen' in hun beleid zal echter pas in de komende jaren duidelijk worden. Overigens moet gerealiseerd worden dat dit mainstreamen ook bij VROM, LNV en BuZa niet plaatsvindt. De kennis van biodiversiteit (en met name van biodiversiteit in de betekenis van de kernboodschap) is veelal beperkt tot specifieke afdelingen binnen de departementen. Departementbreed is biodiversiteit ook bij LNV, VROM en BuZa zeker geen leidend concept.

Het BBI leidde niet tot een gemeenschappelijk denkkader of een gemeenschappelijke, overkoepelende, interdepartementale visie op biodiversiteit (bron: Evaluatie BBI, 2006). De coherentie van het beleid was dan ook, hoewel door het BBI verbeterd, nog onvoldoende. In de aanbiedingsbrief van het Beleidsprogramma Biodiversiteit (14 maart 2008) wordt wederom het belang van een grotere coherentie en interdepartementale samenwerking benadrukt.

Het ten behoeve van het BB in het leven geroepen interdepartementaal programmateam biodiversiteit (IPB) bestaat voor een belangrijk deel uit representanten van de groep koplopers (de beleidskern), maar kan mogelijk ook bijdragen aan een verbeterde kennis en meer betrokken houding van andere departementen.

Concluderend

Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat kennis en houding bij de rijksoverheid sterk verschillen per departement. De kennis van biodiversiteit is relatief groot bij de departementen LNV, VROM en BuZa, waarbij de invalshoeken overigens sterk verschillen en de kennis veelal beperkt is tot enkele afdelingen. Bij andere departementen speelt biodiversiteit in de betekenis van de kernboodschap in de beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering nauwelijks een rol van betekenis. Kennis en motivatie om met dit onderwerp actief aan de slag te gaan zijn bij deze departementen dan ook heel beperkt.

LNV-attachés en medewerkers van Nederlandse ambassades in het buitenland

Een belangrijke subgroep binnen de doelgroep overheden zijn Nederlandse ambtenaren die in het buitenland werken. Biodiversiteit is op de meeste standplaatsen een erg belangrijk thema. In landen als Indonesië of Brazilië kan het ambassadepersoneel een belangrijke bijdrage leveren aan het opzetten, financieren en implementeren van initiatieven die tot doel hebben om de biodiversiteit in deze landen te behouden. Ambassades kunnen een schakel vormen voor het doorspelen van relevante beleidsinformatie naar lokale partners. Tussen landen zijn er overigens wel grote verschillen in de beleidsthema's die als belangrijk worden gezien.

Onderstaande is gebaseerd op vraaggesprekken die in januari en september 2007 door leden van het comBIO-projectteam zijn gevoerd tijdens de LNV-attachéweek en de Milieu en Water Week met respectievelijk LNV-attachés en Themadeskundigen Milieu en/of Water van Nederlandse ambassades (DMW staf) in het buitenland.

Kennis en houding ten opzichte van biodiversiteit

Uit de vraaggesprekken met de DMW-staf bleek dat zij allen biodiversiteitsbeleid herkennen als een onderdeel van het eigen werkterrein, of kansen zien om biodiversiteitsbeleid te verbinden met toekomstige activiteiten. Wel blijkt dat zij het begrip biodiversiteit in eerste instantie vooral associëren met het tamelijk nauwe beleidsterrein van soortenbescherming. De relatie met behoud, beheer en rechtvaardige verdeling van natuurlijke hulpbronnen, zoals verwoord in de Kernboodschap Biodiversiteit, wordt niet direct gelegd. De ondervraagde DMW-staf (of hun directe collega's) blijken bijna allemaal betrokken bij concrete projecten in de eigen standplaats die raakvlakken hebben met het thema biodiversiteit en/of natuurlijke hulpbronnen. Het soort thema's en projecten dat door de ondervraagden genoemd wordt, loopt sterk uiteen. Beheer, behoud en verdeling van biodiversiteit/natuurlijke hulpbronnen vormt overigens niet altijd het uitgangspunt van de lopende projecten; het thema wordt veelal via een andere ingang (armoedebestrijding, democratisering, gelijkheid) benaderd. Vanuit milieu- of waterthema's worden verbanden gelegd met andere beleidsthema's van het ministerie van Buitenlandse Zaken, zoals duurzame economische ontwikkeling, democratisering en goed bestuur, rechtvaardigheid en gelijkheid.

De vraaggesprekken met LNV-attachés zijn vanuit een andere invalshoek gevoerd. Hierin kwam de begripsopvatting van biodiversiteit niet expliciet aan de orde. Wel is deze af te leiden uit de door LNV-attachés aangedragen thema's en projecten. Circa 50% van de door LNV-attachés genoemde thema's heeft betrekking op soortenbescherming en activiteiten als de inrichting van nationale parken. De overige thema's refereren vooral aan gebruik en behoud van natuurlijke hulpbronnen als productiemiddel. De rechtvaardige verdeling van de hulpbronnen, expliciet onderdeel van de Kernboodschap Biodiversiteit, wordt door LNV-attachés niet genoemd.

Vrijwel alle geïnterviewde LNV-attachés geven aan behoefte te hebben aan meer informatie over het biodiversiteitsbeleid. Met de huidige communicatiemiddelen worden de attachés maar beperkt bereikt. Er is een grote behoefte aan duidelijke opdrachten aan de LNV-attachés, op basis waarvan de informatiebehoefte concreter kan worden aangegeven. Men heeft behoefte aan focus en maatwerk: eerst helderheid over de doelen, activiteitenprogrammering & financiering, dan een gerichte opdracht vanuit het beleid met informatie over financiering en goede voorbeelden. De thema's waarin men geïnteresseerd is, verschillen vrij sterk per land.

Ten dele is de behoefte aan informatie heel concreet en de wijze waarop hierin kan worden voorzien relatief eenvoudig. Zo blijkt dat men de meeste behoefte heeft aan een website met portalfunctie en een e-mail alert (nieuwsflits). Daarnaast bestaat behoefte aan een elektronische postbus waar men signalen, vragen en boodschappen rond het biodiversiteitsbeleid en de communicatie daarover kwijt kan.

Concluderend

Op basis van het voorgaande mag worden geconcludeerd dat de doelgroep 'Rijk internationaal' zich al relatief bewust is van het belang van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen, met name door de directe relatie die wordt gelegd met lokale bestaansmiddelen (life support system). Tegelijkertijd blijkt dat er nog belangrijke winst valt te behalen waar het gaat om de kennis van de reikwijdte van het begrip biodiversiteit en de wijze waarop het onderwerp biodiversiteit met zeer verschillende lopende en toekomstige projecten verbonden kan worden. De houding ten opzichte van het onderwerp biodiversiteit is over het algemeen positief; wel heeft men behoefte aan een duidelijke opdracht vanuit Den Haag. Waarbij met name Themadeskundigen Milieu en/of Water aangegeven dat deze opdracht goed aan moet sluiten bij de lokale context.

6.3.3 Nulsituatie regionale overheden

In het kader van de 2010 doelstelling hebben verschillende maatschappelijke organisaties (met name ECNC en IUCN) de afgelopen jaren projecten uitgevoerd (gefinancierd door LNV en later VROM) die moesten bijdragen aan het behalen van de internationale 2010 biodiversiteitsdoelstelling. Het project 'Countdown 2010 in de regio' stelde zich tot doel om regionale overheden in Nederland nader te betrekken bij het realiseren van de doelstelling om in 2010 de achteruitgang van biodiversiteit tot staan te brengen en ze bovendien nauwer te betrekken bij het Countdown 2010 proces. In eerste instantie was dit vooral gericht op contacten leggen en het verstrekken van informatie over Countdown 2010 en biodiversiteit.

Gezien de fase waarin de biodiversiteitsbeleid zich bevond (en in belangrijke mate nog bevindt) lag de nadruk op het creëren van een duidelijk en concreet handelingsperspectief voor lokale en regionale overheden, en het bieden van advies en hulp bij het ontwikkelen en uitvoeren van biodiversiteitsacties en lokale/regionale 2010 actieplannen. Het enthousiasmeren en motiveren van betrokkenen was daarbij even belangrijk als het overbrengen van relevante kennis. Zo vormde het landelijk seminar in het provinciehuis in Den Bosch op 10 en 11 oktober 2006 ('Biodiversiteit biedt kansen') een belangrijke impuls voor de betrokkenheid van regionale en lokale overheden bij de Europese 2010 doelstelling. Hiervan getuigt de ondertekening van de 2010 verklaring door diverse regio's (Noord-Brabant en Zeeland), gemeenten (20 in totaal, waaronder de steden Amsterdam, Utrecht, Tilburg en Den Bosch) en waterschappen (4 in totaal). Deze overheden zijn op regionaal niveau koplopers. Binnen deze provincies, gemeenten en waterschappen is er verder een aanzet gegeven tot concrete stappen om op regionaal/lokaal niveau bij te dragen aan het tot staan brengen van het verlies aan biodiversiteit. Het project heeft geleid tot een nationaal netwerk aan relevante contacten bij deze overheden en op de doelgroep gericht communicatie/informatiemateriaal over de 2010 doelstellingen en Countdown 2010. Er is een begin gemaakt met het in kaart brengen van relevante activiteiten en projecten in Nederland die een voorbeeldfunctie kunnen hebben voor regionale en lokale overheden bij het ontwikkelen van activiteiten ter realisering van de 2010 doelstelling.

Versterken ecosysteemdiensten door lokale en regionale initiatieven

Tijdens het door VROM gefinancierde vervolgpriject 'Biodiversiteit werkt in de regio' zijn er (vanaf begin 2007) verdere stappen gezet in het inventariseren van regionale/lokale biodiversiteitinitiatieven en het opzetten van een informatienetwerk voor deze doelgroep. Hierbij is duidelijk naar voren gekomen dat biodiversiteitinitiatieven vaak geen op zich staande projecten zijn. Vaak zijn lokale/regionale projecten gericht op biodiversiteit in combinatie met de economische en andere functies die biodiversiteit via ecosysteemdiensten kan bieden op een lokaal en regionaal niveau. Voorbeelden zijn projecten op het gebied van 'Water en luchtzuivering', 'Waterbuffering en bescherming tegen natuurrampen door zeeoering', 'Klimaatregulatie' en 'Functionele Agrobiodiversiteit (FAB)'. Deze initiatieven worden meestal ontwikkeld in samenwerkingsverbanden tussen lokale/regionale overheden en andere maatschappelijke partners. In watergerelateerde projecten spelen vaak de waterschappen een actieve en/of leidende rol.

Op het niveau van regionale en lokale overheden worden inmiddels dus diverse activiteiten ontplooid, al dan niet gekoppeld aan initiatieven als Countdown 2010. Deze kopgroep fungeert ook als zender naar bijvoorbeeld burgers, bedrijven en andere regionale/lokale overheden. Het betreft echter nog maar een kleine groep koplopers. Het grootste deel van de regionale en lokale overheden vormt nog vooral een doelgroep voor communicatie over biodiversiteit en zal pas op termijn een functie als zender kunnen vervullen.

Concluderend

Ten aanzien van kennis bij regionale overheden kan worden geconcludeerd dat deze over het algemeen nog beperkt is. De houding is daarmee niet negatief, maar meer afwachtend. Bij zowel de provincies als de gemeenten en waterschappen zijn echter koplopers aan te wijzen die beschikken over relatief veel kennis en gemotiveerd zijn om aan de slag te gaan.

Voor een deel wordt hierbij bovendien nadrukkelijk gedacht vanuit de functies van biodiversiteit. Een goed voorbeeld hiervan zijn de FAB-projecten die door provincies zijn en nog steeds worden ondersteund.

6.4 Communicatieopgave doelgroep overheden

Hoewel er geen harde gegevens beschikbaar zijn over kennis en houding ten aanzien van biodiversiteit bij de doelgroep overheden, blijkt uit de voorgaande analyse dat er zonder twijfel sprake is van een belangrijk gat tussen de huidige situatie wat betreft kennis en houding en de kennis en houding die nodig is om de streefbeeldens werkelijkheid te laten worden. Dit geldt voor alle niveaus: de rijksoverheid (met inbegrip van de buitenlandse vertegenwoordigers), de provincies, de gemeenten en de waterschappen.

De communicatieopgave ziet er voor de overheid als volgt uit:

Algemeen: rijksoverheid en regionale/lokale overheden

Hoewel er zowel op rijksniveau en regionaal niveau, als op lokaal niveau koplopers zijn aan te wijzen, bestaat op ieder niveau een belangrijke afstand tussen de huidige kennis en houding en de verwachtingen die het beleid heeft ten aanzien van de doelgroep 'overheden'. Dit heeft met name te maken met de beperkte grootte van de groep koplopers en het feit dat beleid over het algemeen verzuimd is naar onderwerp, waardoor communicatie over biodiversiteit niet terecht komt bij de departementen en ambtenaren waar de kennis het geringst is. Dit heeft vervolgens te maken met het feit dat het bredere belang van biodiversiteit (dus ook voor minder 'groene' onderwerpen) nog niet wordt onderkend. Dit kan leiden tot incoherent beleid en incoherente communicatie met doelgroepen.

Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat de communicatieopgave voor de doelgroep overheden vooral bestaat uit het bevorderen van de integratie van biodiversiteit (beleid), vanuit de beleidskern (koplopers binnen de rijksoverheid, regionale of lokale overheid), in de omliggende beleidsschillen (het peloton en de achterblijvers). Hiertoe zal op alle overheidsniveaus, nationaal en internationaal, aandacht moeten worden besteed aan het creëren van bewustzijn ten aanzien van:

- ▶ de reikwijdte, functies en waarden van biodiversiteit; hierbij zal een verschuiving van focus op ethische en esthetische motieven naar een focus op biodiversiteitsfuncties (ecosysteemdiensten) moeten plaatsvinden;
- ▶ de gevolgen van het verlies van biodiversiteit/ecosysteemdiensten;
- ▶ de relatie tussen biodiversiteit en de eigen doelen en activiteiten; bijvoorbeeld in de vorm een bewustwordingscampagne voor ambtenaren (biodiversiteit tussen de oren van iedere ambtenaar);
- ▶ de kansen die biodiversiteit biedt om andere beleidsdoelstellingen te realiseren;
- ▶ de eigen rol en verantwoordelijkheid om bij te dragen aan biodiversiteitsbehoud en duurzaam gebruik;
- ▶ de mogelijkheden een actieve bijdrage te leveren (handelingsperspectief) door biodiversiteitsbeleid te ontwikkelen en door biodiversiteitsdoelstellingen op te nemen in overig beleid (externe integratie/meekoppeling);
- ▶ de mogelijkheden voor samenwerking met maatschappelijke partners.

Een belangrijke rol is weggelegd voor de kernboodschap als centraal uitgangspunt voor alle overheden. Het bredere belang van biodiversiteit wordt hierin tenslotte helder verwoord. Daarnaast is een versterkte interdepartementale samenwerking van belang om de coherentie van beleid te bevorderen (beleid ontwikkelen in het licht van de kernboodschap) en biodiversiteit op de agenda te zetten bij ministeries waar dit onderwerp nu nog (heel) beperkt aandacht krijgt (zoals bij EZ). Hierbij zal duidelijkheid moeten worden verschaft over wat er precies wordt verwacht van samenwerking en zal duidelijk moeten zijn bij wie je moet zijn voor welke biodiversiteitskennis (onder meer via www.bio-wie.nl). Daarnaast is het belangrijk voor alle overheden dat er politieke urgentie en leiderschap wordt gekoppeld aan het onderwerp. Het moet door de hogere politieke en beleidsechelons als belangrijk thema worden aangemerkt.

Ook de in het BB voorziene 'Taskforce Biodiversiteit en Natuurlijke Hulpbronnen' kan een belangrijke rol spelen. Deze taskforce moet het kabinet de komende tijd concrete suggesties aanreiken voor het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit op de langere termijn. Als deze 'high profile' taskforce eenmaal van de grond komt zal het een belangrijke rol kunnen hebben in het bereiken van overheden die tot nu toe biodiversiteit nog niet hoog op de beleidsagenda hebben staan en kan het bijdragen aan het creëren van politieke urgentie. Het Interdepartementaal Programmteam Biodiversiteit (IPB) zal vooral ook kunnen bijdragen aan de interdepartementale samenwerking en coherentie.

Communicatie en kennisuitwisseling lokaal- regionaal- nationaal

Voor de lokale en regionale overheden is het van belang dat de inhoud van het BB helder is en dat duidelijk wordt gemaakt wat van lokale en regionale overheden wordt verwacht, wat de handelingsperspectieven zijn en wat de concrete voordelen van de invalshoek 'biodiversiteit' (wat is de meerwaarde ten opzichte van bestaand beleid?). Daarnaast is het van belang om informatie over 'best practices' op lokaal en regionaal niveau zowel horizontaal (bijvoorbeeld tussen gemeenten) als verticaal (bijvoorbeeld tussen provincie en gemeenten) tussen de verschillende overheidslagen te verspreiden. Hierbij kan aandacht worden besteed aan voorbeelden op het gebied van publiek-private samenwerking, samenwerking tussen (regionale/lokale) overheden en projecten die een voorbeeld vormen voor overheden bij het ontwikkelen van activiteiten in het kader van de 2010 doelstelling. Daarnaast kan worden gedacht aan:

- ▶ het stimuleren van de ontwikkeling van een actief netwerk van lokale en regionale overheden en andere stakeholders die gemotiveerd zijn activiteiten te ontplooiën op regionaal/lokaal niveau;
- ▶ het instellen van een biodiversiteitsprijs voor lokale/regionale overheden die door innovatieve initiatieven bijdragen aan het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit;
- ▶ het verder promoten van de handreiking 'biodiversiteit werkt' en de 2010 doelstelling bij overheden op regionaal en lokaal niveau;
- ▶ het stimuleren van succesvolle lokale en regionale projecten (al dan niet in samenwerking met bedrijven) door middel van een stimuleringsprogramma voor biodiversiteit.

LNV-attachés en Nederlandse ambassademedewerkers in het buitenland

Voor de vertegenwoordiging van de Nederlandse overheid in het buitenland is de communicatieopgave vergelijkbaar met de algemene communicatieopgave (bewustwording ten aanzien van de reikwijdte van het concept biodiversiteit, de waarde en functies van biodiversiteit, etc.), maar dan sterker gekoppeld aan de directe taken en de specifieke situatie waarin de LNV-attachés en de ambassademedewerkers zich bevinden. De communicatieopgave spitst zich hierdoor toe op:

- ▶ maatwerk in de informatie die zij over biodiversiteitsbeleid ontvangen, toegespitst op de (landen)specifieke situatie en context waarin zij zich bevinden;
- ▶ een duidelijke opdracht vanuit het eigen ministerie op het terrein van biodiversiteit (vraaggericht werken);
- ▶ verbreding van het thema biodiversiteit van het 'klassieke idee' van soortenbescherming naar het bredere denken over behoud, beheer en rechtvaardige verdeling van natuurlijke hulpbronnen; de kernboodschap vervult hierin een belangrijke rol;
- ▶ koppeling van het thema biodiversiteit aan duurzame handel en lokale economische ontwikkeling, participatief bestuur en democratisering, armoedebestrijding en gelijkheid.

6.5 Belangrijkste zenders

De belangrijke zenders op het gebied van biodiversiteit naar overheden zijn:

- ▶ kennisinstellingen (waaronder Naturalis): communicatie van kennis naar overheden via publicaties en samenwerking in projecten en (onderzoeks)programma's;
- ▶ NGOs: communicatie van kennis naar overheden via publicaties, acties, deelname aan beleidsontwikkeling en samenwerking in projecten;
- ▶ publiek (via stemgedrag, deelname aan politiek, beleidsontwikkeling en concrete activiteiten);
- ▶ media;
- ▶ koplopers binnen overheden op nationaal, regionaal en lokaal niveau;
- ▶ politici (lokaal, regionaal, nationaal en Europees);
- ▶ Task Force biodiversiteit: het is nog niet bekend welke communicatieve rol deze zal hebben voor de doelgroep overheden;
- ▶ IPB (Interdepartementaal Programmaoverleg Biodiversiteit): het is nog niet bekend welke communicatieve rol deze zal hebben voor de doelgroep overheden.

7 Doelgroep bedrijven

In het kader van deze analyse zijn beleidsdocumenten bestudeerd en zijn (telefonische) gesprekken gevoerd met sleutelpersonen bij ministeries, MVO-Nederland, IUCN-NC, EVD en VNO-NCW.

7.1 PAIR-analyse

Streefbeeld bedrijven:

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Goed geïnformeerd over en gericht op behoud & duurzaam gebruik BD • Bewust van risico's verlies BD en van kansen die BD biedt • Overheid informeert, biedt handelingsperspectieven en geeft incentives voor goed gedrag • Bewust van eigen impact op BD • Overtuigd van eigen verantwoordelijkheid (noodzaak betalen voor BD/compensatie) en mogelijkheden BD-behoud 	<ul style="list-style-type: none"> • Eigen impact via ketens en diensten en door bedrijfslocatie geminimaliseerd • BD-vriendelijk produceren • BD-vriendelijk consumeren • BD geïntegreerd in bedrijfsvoering • Participeren in opstellen en uitwerken van actieplannen • Ontwikkelen en aangaan van publieks-private partnerschappen (PPPs)
<ul style="list-style-type: none"> • Belang en waarde van BD en ecosysteemdiensten groot • Gebruik van natuurlijke hulpbronnen moet mogelijk blijven, ook op lange termijn • Betalen voor BD en compensatie van het gebruik van BD is nodig voor instandhouding bedrijf en economie • Gebruik maken van (economische) kansen die BD biedt 	<ul style="list-style-type: none"> • Rol als producent: Verminderen van impact op BD via productketens en diensten en verminderen van impact op BD op bedrijfslocatie • Rol als consument: BD-vriendelijk consumeren • Rol bij realiseren verduurzaming van handelsketens • Rol bij planontwikkeling en uitvoering • Rol bij nationaal 'business and biodiversity' initiatief
Interests / Belangen	Roles / Rollen

Algemeen beeld bedrijven anno 2007/2008:

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> • Weinig kennis over begrip (functionele) BD, vooral bekend met flora- en fauna wetgeving • BD wordt als weinig belangrijk ervaren • BD-beleid en verwachtingen voor bijdrage van bedrijven weinig bekend • Overheid informeert en faciliteert niet • Risico's verlies BD en kansen die BD biedt weinig of niet zichtbaar • Weinig voordeel om koploper te zijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Aandacht voor het thema milieu door algemene milieumaatregelen en via milieuvergunningverlening • Weinig aandacht voor BD in bedrijfsvoering • Kleine groep koplopers deed oproep aan overheid (Leaders for Nature) • Bedrijven die op hoogte zijn van BD-beleid weten geen/ weinig uit te voeren handelingsperspectieven • Gebruik agrobiodiversiteit
<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijkheid tot gebruik BD en Ecosysteemdiensten • Geen/weinig kosten verbonden aan het gebruik van BD of ecosysteemdiensten • Geen/weinig compensatie voor het gebruik van BD of ecosysteemdiensten 	<ul style="list-style-type: none"> • Rol als producent: Verminderen van impact op BD via productketens en diensten en verminderen van impact op BD op bedrijfslocatie • Rol als consument: BD-vriendelijk consumeren • Rol bij planontwikkeling en uitvoering
Interests / Belangen	Roles / Rollen

7.2 LT-Streefbeelden vanuit het biodiversiteitbeleid

7.2.1 *Streefbeeld doelgroep bedrijven, lange termijn*

Het bedrijfsleven is een belangrijke partner in de strijd voor het behoud, duurzaam gebruik en een eerlijke verdeling van de opbrengsten van biodiversiteit. Het bedrijfsleven speelt een belangrijke rol bij het duurzaam gebruik en beheer van natuurlijke hulpbronnen. Bedrijven hebben hun impact op biodiversiteit via ketens in kaart gebracht en acties ondernomen om deze impact te voorkomen dan wel te minimaliseren en compenseren. Hiervoor hebben de bedrijven beschikking over een breed en praktisch toepasbaar instrumentarium. De grotere bedrijven vervulden een voortrekkersrol bij de stappen die gezet zijn om de impact van internationale handel op mondiale biodiversiteit en ecosysteemdiensten te voorkomen, te verminderen en (indien een restimpact niet voorkomen kan worden) te compenseren. Hierover zijn internationaal afspraken gemaakt via multistakeholder initiatieven, zoals internationale Round Tables. Bedrijven hebben biodiversiteit geïntegreerd in de bedrijfsvoering (in hun MVO strategie en in het strategisch beleid) en in het geval van nieuwe productielocaties wordt in het kader van de milieueffectrapportage het onderdeel biodiversiteit als volwaardig onderdeel meegenomen. In sommige, internationaal aangewezen gebieden worden geen nieuwe economische activiteiten ontplooid (no-go areas). Deze gebieden zijn aangewezen op basis van internationaal geaccepteerde criteria. Voor iedere productielocatie hebben bedrijven, in nauwe samenwerking met lokale stakeholders, een biodiversiteitactieplan opgesteld om impacts te voorkomen en waar mogelijk biodiversiteit te versterken. Bedrijventerreinen vervullen zowel een belangrijke habitat voor belangrijke dier- en plantsoorten, als een belangrijke corridor in ecologische netwerken. Internationaal is een level playing field gecreëerd door afspraken tussen bedrijven onderling en het feit dat free riders zichzelf uit de markt hebben geprijsd doordat het gebruik van biodiversiteit en ecosysteemdiensten inmiddels een belangrijke kostenpost vormt. Bedrijven zijn zich bewust van de kansen die biodiversiteit biedt in de vorm van 'biotrade' en innovatie op het gebied van biodiversiteitsvriendelijke technieken. Het onderwerp biodiversiteit staat dan ook hoog op de agenda van het ministerie van Economische Zaken. Bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties hebben afspraken gemaakt over de toegang tot genetische bronnen en een eerlijke verdeling van de opbrengsten.

7.2.2 *Verwachtingen doelgroep bedrijven, korte termijn*

In bijlage 2 is een volledig overzicht opgenomen van de expliciete en impliciete (voor de hand liggende) verwachtingen die het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt aangeeft met betrekking tot de doelgroepen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen algemene verwachtingen (bron: hoofdstukken ondersteunende prioriteiten) en specifieke verwachtingen (bron: inhoudelijke prioriteiten).

Het overzicht brengt in beeld welke bijdrage bedrijven moeten leveren aan het behalen van de doelstellingen van het rijksbiodiversiteitsbeleid voor de korte termijn. Daarbij valt op dat het beleid zich in belangrijke mate expliciet tot bedrijven richt.

7.3 Nulsituatie kennis en houding doelgroep bedrijven

De betrokkenheid van het bedrijfsleven wordt als essentieel beschouwd om de (inter)nationale doelstellingen op het gebied van biodiversiteit te behalen. Toch is slechts een select gezelschap binnen het bedrijfsleven zich bewust van hun relatie, eventueel via de keten, met biodiversiteit. Gegeven redenen daarvoor zijn onder andere:

- ▶ Bedrijven denken vaak niet door in de keten: waar liggen hun afhankelijkheden als het gaat om natuurlijke hulpbronnen?
- ▶ Klimaat en energie zijn 'tastbare' onderwerpen. Het verlies aan biodiversiteit is aanzienlijk, maar voor velen amper zichtbaar en meetbaar. Dit voedt stellingen als "dit verlies moet toch kunnen" en "het uitsterven van soorten is niet erg". De tijdhorizon van een bedrijf is bovendien over het algemeen korter dan de horizon waarover de effecten van biodiversiteitsverlies en het wegvallen van ecosystemediensten zich manifesteren. Risico's van biodiversiteitsverlies zijn daarom voor bedrijven niet direct zichtbaar (en kansen ook niet!).

Het biodiversiteitsbeleid – zoals het bestaan van een Convention on Biological Diversity – is bij weinig bedrijven bekend, laat staan dat bedrijven beseffen dat de overheid van hun een bijdrage wenst op dit gebied. Hoe bepaalt een bedrijf überhaupt wat haar impact op biodiversiteit is? Instrumenten hiervoor zijn vaak complex en zullen meestal niet bij de bedrijven bekend zijn. Bedrijven die wèl op de hoogte zijn van biodiversiteitsbeleid en -impact, worstelen vaak met het handelingsperspectief: wat kan worden gedaan om de negatieve impact te verminderen dan wel een positieve impact te creëren?

Als het gaat om biodiversiteitsbeleid en bedrijfsleven, is er nu voornamelijk een link via de flora- en faunawetgeving. Deze wordt door bedrijven vaak als hinderlijk beschouwd ('die ene korenwolf die de ontwikkeling van een bedrijf hindert'). Het thema milieu krijgt in bredere zin aandacht via de milieuvergunningverlening, met beperkingen voor wat betreft het lozen van afvalwater en emissies, etc. Veel algemene milieumaatregelen dragen bij aan het behoud van biodiversiteit en de meerwaarde van een invalshoek biodiversiteit is voor bedrijven (maar bijvoorbeeld ook voor vergunningverleners) onduidelijk. De aandacht voor biodiversiteit berust tot nu toe grotendeels op vrijwilligheid.

Omdat kennis en wet- en regelgeving wat betreft functionele biodiversiteit gericht op bedrijven ontbreekt wordt het onderwerp 'biodiversiteit' door bedrijven als weinig belangrijk gezien. Dit betekent dat aan het thema biodiversiteit een lagere prioriteit wordt toegekend dan aan de 'gangbare' milieuthema's ofwel het thema biodiversiteit wordt misschien al voldoende gedekt door deze milieuthema's.

Op de vraag aan geïnterviewden waarom bedrijven over het algemeen weinig aandacht besteden aan biodiversiteit werden de volgende beweegredenen aangedragen:

- ▶ "de consument vraagt er niet om en betaalt er niet voor";
- ▶ "het is niet haalbaar om aandacht te besteden aan biodiversiteit omdat de concurrentiepositie van het bedrijf dan verzwakt";
- ▶ "er is een constante spanning tussen economie en ecologie, waarbij aandacht voor het economisch welzijn de boventoon voert";

- ▶ “het is niet zo belangrijk om goed voor de natuurlijke hulpbronnen te zorgen. Als ze uitgeput zijn in het ene gebied, dan staat een andere leverancier wel weer op”;
- ▶ “de overheid informeert niet, faciliteert niet en geeft geen incentives voor goed gedrag”;
- ▶ “mensen in het land ‘doen’ niet aan biodiversiteit, overheid ‘doet’ het niet, waarom zou het bedrijfsleven dan wel aandacht aan biodiversiteit besteden?”;
- ▶ “bedrijven die nu hun nek uitsteken, hebben behoefte aan erkenning van hun inspanningen. Eigenlijk heb je er nu vooral last van om een voorloper op het gebied van biodiversiteit te zijn en hierover te communiceren. NGO’s duiken er bovenop en beginnen met kritiseren”;
- ▶ “veel bedrijven hebben niets te maken met biodiversiteit, want zij zijn niet actief in een natuurgebied”.

Tegenover het merendeel van het bedrijfsleven dat weinig ‘doet’ met biodiversiteit staat een kleine groep koplopers met een aandring om méér te doen met biodiversiteit. Dit zijn vooral diegene die door hun omvang meer impact genereren, een grotere invloed in de keten kunnen uitoefenen, gevoeliger zijn voor reputatierisico en ook regelmatig worden aangesproken op hun ketenverantwoordelijkheid. Een deel van deze groep heeft zich laten horen via een oproep aan de overheid (zie box 1).

Box 1: Oproep aan de overheid

IUCN-NC heeft het “Leaders for Nature” initiatief opgezet. Dit initiatief streeft naar een wereld waarin ecosystemen bewaard en in stand gehouden worden door leiderschap van organisaties. Leaders for Nature heeft een recente oproep (december 2006) geïnitieerd waarbij 81 leiders uit het Nederlandse bedrijfsleven door een open brief aan de politiek vragen om meer aandacht te besteden aan de natuurlijke hulpbronnen.

Uit de oproep van de 81 leiders uit het bedrijfsleven aan de overheid:

‘Wij verwachten van een nieuw kabinet, van welke signatuur dan ook, beleid en daadkracht op basis van een mondiale visie ten gunste van het duurzaam beheren van onze natuurlijke systemen, alsmede duidelijkheid wie deze portefeuille beheert.’

MKB

Er heeft geen gesprek plaatsgevonden met MKB-Nederland. Volgens MKB-Nederland leeft ‘biodiversiteit’ niet bij de achterban en is het ook geen prioritair thema binnen deze koepelorganisatie.

Conclusies

De essentie van het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit voor (toekomstige) bedrijfsactiviteiten lijkt nauwelijks doorgedrongen tot het bedrijfsleven. Over het algemeen wordt 'biodiversiteit' als een kostenpost beschouwd en niet als een 'material risk', een post waarin geïnvesteerd moet worden om het voortbestaan van het bedrijf te verzekeren. Het lijkt veel bedrijven niet te raken in hun eigen bedrijfsvoering. Bovendien wordt een sociaal dilemma gevoeld: waarom zou ik veranderen als de concurrent dat niet doet? Daar tegenover staat een kleine groep bewust handelende voorlopers die bewust trachten zich te gedragen als goed beheerder van natuurlijke hulpbronnen.

Overheid en maatschappij verwachten in toenemende mate dat bedrijven zich verantwoordelijk voelen voor een eventuele negatieve impact op biodiversiteit en zich bewust zijn van hun mogelijkheden en invloed in de keten om een negatieve impact te voorkomen of te minimaliseren. Deze verwachting is geen reflectie van de dagelijkse praktijk in het bedrijfsleven. Bij de inzet van communicatie om het bedrijfsleven meer bij het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit te betrekken, dient hiermee rekening te worden gehouden.

Een belangrijk onderscheid moet worden gemaakt naar de verschillende communicatiebehoeften die bestaan. Zo zullen voorlopers behoefte hebben aan erkenning en facilitering van hun inspanningen, terwijl het merendeel van het bedrijfsleven bewust moet worden gemaakt van de noodzaak tot handelen.

7.3.1 Hoe wordt de communicatie ervaren?

Uit eerdere interviewrondes is gebleken dat binnen ministeries c.q. departementen geen overzicht aanwezig is van de communicatie(momenten dan wel -mogelijkheden) met het bedrijfsleven of de wijze waarop verschillende afgevaardigden proberen biodiversiteit onder de aandacht te brengen. De conclusies ten aanzien van communicatie met het bedrijfsleven zijn derhalve getrokken op basis van de informatie die bij de geïnterviewden en binnen het combIO-team aanwezig is.

De overheid is een belangrijke stuwende kracht achter projecten en initiatieven die proberen het bedrijfsleven te betrekken bij het thema biodiversiteit, als uitvoerder en als financier. Het belang van de doelgroep voor het realiseren van beleidsdoelen is namelijk evident en groot. Toch gebeurt er in het geheel genomen weinig richting doelgroep qua communicatie op het gebied van biodiversiteit en gerelateerd beleid. Uit de interviews blijkt bovendien dat onderlinge afstemming vaak ontbreekt bij hetgeen plaatsvindt (versnipperde activiteiten). Dit kan het effect van communicatie verminderen. Ook lijkt een concrete strategie om het bedrijfsleven bij het thema biodiversiteit te betrekken niet voorhanden. De vraag in hoeverre de betrokkenen bij de verschillende departementen de projecten/initiatieven altijd in het licht plaatsen van de doelstellingen van het Nederlands biodiversiteitsbeleid, kan in het kader van deze doelgroepenanalyse niet worden beantwoord. Waarschijnlijk zal bij acties gericht op duurzaamheid en/of milieu weinig link worden gelegd met biodiversiteit (beleid) c.q. zullen (te) weinig kansen worden benut om expliciet aandacht te schenken aan biodiversiteit. Zo is het thema biodiversiteit niet of nauwelijks terug te vinden in het op het bedrijfsleven gerichte instrumentarium, zoals BMP's (BedrijfsMilieuPlannen).

Naast de overheid zijn verschillende maatschappelijke organisaties, zoals IUCN-NC en WWF-NL, actief gericht op het motiveren, begeleiden en betrekken van het bedrijfsleven bij het behoud, duurzaam gebruik en een eerlijke verdeling van de opbrengsten van biodiversiteit. Uit de interviews blijkt niet dat deze inspanningen door de overheid worden gecoördineerd. Maatschappelijke organisaties houden zich vooral bezig met productketens die een significante, negatieve impact op biodiversiteit hebben (agro, hout, e.d.).

Uit de interviews blijkt dat enkele internationale bedrijven (de 'usual suspects') voorlopen waar het gaat om een actieve betrokkenheid bij het thema biodiversiteit. Het merendeel van het bedrijfsleven wordt echter niet bereikt door de initiatieven vanuit de overheid of maatschappelijke organisaties.

Dit geldt vooral voor sectoren die minder bekend staan als veroorzakers van het voortgaande verlies aan biodiversiteit. Deze conclusie wordt onderstreept door het feit dat VNO-NCW en MKB Nederland (nog) niet actief zijn op dit dossier.

Uit overheidsbeleid en –activiteiten valt op te maken dat bepaalde verwachtingen bestaan op het gebied van biodiversiteit & bedrijfsleven. De vraag is echter of deze verwachtingen worden opgepikt door het bedrijfsleven. De navolgende punten zijn naar voren gekomen uit de interviews:

- ▶ “De overheid maakt niet duidelijk in communicatie of eigen gedrag dat biodiversiteit een belangrijk thema is (bedrijfsleven kan niet om medewerking worden gevraagd als niet zichtbaar wordt gemaakt in onderwijs, politieke wil, budget, etc. dat biodiversiteit een punt van aandacht is)”.
- ▶ “De overheid moet aanreiken wat de problematiek is en concreet maken aan het bedrijfsleven welke bijdrage aan mogelijke oplossingen wordt verwacht (eventueel sectorspecifiek, aangeven van handelingsperspectief)”.
- ▶ “Biodiversiteit moet niet als een zelfstandig onderwerp worden gepresenteerd, maar worden geïntegreerd in het brede scala van duurzaamheidvraagstukken (inbedden in MVO)”.
- ▶ “Voor het merendeel van het bedrijven is het niet duidelijk welk ministerie/ departement het aanspreekpunt is als er vragen zijn op het gebied van ‘biodiversiteit & bedrijfsleven’. Wie beheert deze portefeuille?”
- ▶ “Communicatie vanuit de verschillende ministeries/departementen is niet altijd coherent waardoor het onduidelijk is voor bedrijven wat de verwachtingen zijn of wat de consequenties van het beleid voor bedrijfsactiviteiten zijn”.
- ▶ “Er moet een brug worden geslagen tussen de abstracte doelen die nu weinig houvast bieden aan de ene kant en de pragmatische benadering van bedrijven aan de andere kant. Daartussen zit een handelingsperspectief: duurzaam gebruik, duurzame productie”.
- ▶ “De kansen met betrekking tot biodiversiteit moeten inzichtelijker worden gemaakt. Wellicht inspelen op relevante issues van biodiversiteit op sectorspecifiek niveau (zoals genetisch materiaal, reproduceerbare natuurlijke hulpbronnen)”.
- ▶ “Communicatie over biodiversiteit slaat niet aan; een referentie naar natuurlijke hulpbronnen is duidelijker. Zo wordt een bedrijf vanuit bedrijfskundige hoek aangepakt”.

Conclusie

Een visie ten aanzien van 'biodiversiteit en bedrijfsleven' en een houding waaruit blijkt dat biodiversiteit voor de overheid een belangrijk onderwerp is, blijken essentieel. Dit zal moeten worden uitgedragen naar het bedrijfsleven om bedrijven te stimuleren ook met het onderwerp aan de slag te gaan. Zoals voormalig minister Pronk een jaar of 10 geleden zei: biodiversiteit is onze levensverzekering! In de communicatie moet een brug worden geslagen tussen deze boodschap en het handelingsperspectief voor een sector/bedrijf.

Daarnaast is het belangrijk de wijze van communiceren met het bedrijfsleven onder de loep te nemen op basis van de naar voren gekomen reacties. Hoe kan het bedrijfsleven overtuigender worden betrokken bij dit dossier? Hierbij dient te worden opgemerkt dat bedrijven biodiversiteit zelden expliciet als een los thema behandelen. Het wordt vaak gezien als onderdeel van MVO, ook door de voorlopers. Dit geldt bijvoorbeeld voor de brancheoverleggen die MVO Nederland heeft en de insteek van VNO-NCW. In hoeverre een brede insteek in initiatieven meer kansen biedt voor het betrekken van het bedrijfsleven bij het thema biodiversiteit kan op basis hiervan niet worden beoordeeld. Wel mag worden verwacht dat het thema biodiversiteit voor veel bedrijven slechts één van de aandachtspunten is binnen MVO. Het belang van dit thema zal variëren per bedrijf. Uit diverse projecten is gebleken dat bedrijven die actief aan de slag zijn met MVO, in de praktijk afwegingen moeten maken tussen verschillende MVO-thema's. Hierbij kunnen trade-offs optreden die niet altijd ten gunste van biodiversiteit uitvallen. Uit dit oogpunt lijkt het wenselijk om de aandacht voor biodiversiteit daarom te plaatsen binnen de bredere MVO-context waarbinnen bedrijven zich bewegen.

7.4 Communicatieopgave doelgroep bedrijven

7.4.1 *Resumé huidige stand van zaken kennis en houding doelgroep burgers*

In algemene termen en generaliserend gezegd 'leeft' het thema onvoldoende bij het bedrijfsleven, uitzonderingen van de voorlopers daargelaten. Daarvoor kunnen twee hoofdredenen worden aangedragen:

1. Het bedrijfsleven associeert 'biodiversiteit' met de juridische bescherming van zeldzame soorten en niet met de beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen, economische bedrijfsbelangen en – op termijn – het voortbestaan van het eigen bedrijf. De aard van de biodiversiteitsproblematiek en de inzet van het biodiversiteitsbeleid worden daardoor slechts zeer onvolledig – en contraproductief - begrepen. Er is dus een begrips- of imagoprobleem.
2. De meeste bedrijven leggen geen concrete verbinding tussen het eigen bedrijfshandelen en (de) biodiversiteit. Buiten de sectoren die direct invloed hebben op de biodiversiteit of die rechtstreeks afhankelijk zijn van goed functionerende ecosystemen (agrarische sector, bosbouw, visserij e.d.) is het voor veel bedrijven niet eenvoudig om een vertaling te maken van de algemene maatschappelijke zorg voor biodiversiteit (en de kansen die biodiversiteit biedt) naar het concrete functioneren van het eigen bedrijf. Zij missen de uitwerking van de algemeen geformuleerde beleidsdoelen naar hun bedrijfsdoelen (per sector en individueel) en de concrete vertaling naar activiteiten die zij zouden moeten uitvoeren of nalaten. Een actievere benadering van de doelgroepen bij beleidsformulering, -uitwerking en -implementatie kan hierbij behulpzaam zijn.

Als algemene communicatiestrategie voor het Rijk past in deze situatie een benadering van de doelgroep langs drie sporen:

3. een algemeen spoor voor agendasetting en bewustwording van de volle breedte van het biodiversiteitconcept (met natuurlijke hulpbronnen als kernbegrip); draaggolfcampagne;
4. een voorbeeldenspoor om goede praktijken en nichemarkten zich te laten ontwikkelen; en
5. een verbindend spoor waarin voorwaarden worden geschapen en verankerd om de nieuwe praktijk te bestendigen in bestaande en nieuwe samenwerkingsverbanden en structuren.

comBIO adviseert op grond van deze doelgroepanalyse bedrijven het volgende:

- ▶ organiseer een draaggolfcampagne om het belang van biodiversiteit meer bekendheid te geven;
- ▶ zoom vanuit de draaggolfcampagne in op (onder andere) de doelgroep bedrijfsleven door aan te sluiten bij hun belangen en mogelijke handelingsperspectieven;
- ▶ één spoor is het voorbeeldenspoor: maak gebruik van de goede voorbeelden van voorlopers en niche-spelers om te laten zien dat er handelingsperspectief is: er zijn drie manieren om de voorbeelden te benutten: verdiepen, verbreden en opschalen;
- ▶ het tweede spoor is het verbindende spoor: maak gebruik van bestaande netwerken, kanalen en instrumentarium om op een herkenbare en vertrouwde manier het bedrijfsleven te benaderen;
- ▶ koers niet alleen op de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven. Benut als overheid alle rollen: wetgever en handhaver; opdrachtgever en inkoper; facilitator.

7.5 Belangrijkste zenders doelgroep bedrijven

- ▶ Rijksoverheid (inclusief bijvoorbeeld EVD via Handelsmissies, Communicatiekanalen en Assessment Tools (Ministerie EZ)).
- ▶ regionale overheden;
- ▶ maatschappelijke organisaties;
- ▶ los van de activiteiten vanuit de rijksoverheid is er een breed scala aan actoren dat met het bedrijfsleven communiceert op het vlak van biodiversiteit, zoals regionale overheden en maatschappelijke organisaties;
- ▶ MVO Nederland;
- ▶ MVO Nederland kan issues en handelingsperspectieven onder de aandacht brengen en heeft met diverse sectoren brancheafspraken gemaakt;
- ▶ VNO-NCW (mogelijk, mogelijke rol comBIO bijvoorbeeld door het in kaart brengen van de ontwikkelingen op het gebied van biodiversiteit: beleid, verwachtingen, betrokken departementen, bestaande instrumenten, lopende issues, handelingsperspectief).

8 Doelgroep onderwijs & educatie

8.1 PAIR-analyse doelgroep onderwijs en educatie

Streefbeeld Scholen

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> Biodiversiteitsonderwijs is aantrekkelijk voor onze leerling Functies van biodiversiteit geven invulling aan goed onderwijs Leerlingen moeten dit een belangrijk thema vinden Je hoeft het niet zelf te doen, er is volop ondersteuning 	<ul style="list-style-type: none"> Elke leerling ieder jaar minimaal 1 topervaring in natuur Leerlijn natuur/biodiversiteit is geïmplementeerd Biodiversiteit ook in gebouw, omgeving en kantine etc.
<ul style="list-style-type: none"> Leuke school zijn voor leerlingen Goede resultaten behalen voor inspectie en ouders Volgende leerlingen voor economisch bestaan 	<ul style="list-style-type: none"> Onderwijs verzorgen Emancipatie leerlingen Goede werkgever Vertrouwen naar ouders
Interests / Belangen	Roles / Rollen

Algemeen beeld scholen anno 2007/2008

Position / Positie	Actions / Acties
<ul style="list-style-type: none"> We hebben te weinig tijd voor biodiversiteit We weten er onvoldoende van In onze directe schoolomgeving kunnen we niets met biodiversiteit 	<ul style="list-style-type: none"> Onderwijsmethode volgen Af en toe naar buiten NME-centrum inroepen
<ul style="list-style-type: none"> Leuke school zijn voor leerlingen Goede resultaten behalen voor inspectie en ouders Volgende leerlingen voor economisch bestaan 	<ul style="list-style-type: none"> Onderwijs verzorgen Emancipatie leerlingen Goede werkgever Vertrouwen naar ouders
Interests / Belangen	Roles / Rollen

8.2 LT-Streefbeelden en KT-verwachtingen vanuit het biodiversiteitbeleid

8.2.1 *Streefbeeld doelgroep onderwijs, lange termijn*

Het basisonderwijs heeft er in belangrijke mate aan bijgedragen dat men van jongs af aan bekend is met de waarde van biodiversiteit en het belang om biodiversiteit te behouden en duurzaam te gebruiken. Binnen beroepsopleidingen is duurzaam gebruik van biodiversiteit een belangrijk aandachtspunt. Binnen groene beroepsopleidingen is aandacht voor een biodiversiteitsvriendelijke manier van inrichten van de leefomgeving. Universiteiten vervullen een belangrijke rol in het doen van fundamenteel onderzoek naar biodiversiteit en ecosysteemdiensten, al dan niet in relatie tot maatschappelijke actoren en sectoren. De resultaten van dit onderzoek worden door verschillende kennisinstituten en proefstations / regionale kenniscentra vertaald naar de praktijk en het beleid. De resultaten (goed geïnformeerde leerlingen / studenten) vinden uiteindelijk hun weg naar de beroepsopleidingen, bedrijven, overheden en NGO's.

Biodiversiteit als leergebied van natuur- en milieu-educatie

In 1998 is in opdracht van het ministerie van LNV een visie uitgewerkt op 'Biodiversiteit als leergebied' door Wals en Van Weelie (WUR/UU). Dit is een vertaling artikel 13 van het CBD-verdrag (Rio de Janeiro, 1992) waarin de ondertekenende landen zich verplichten tot inspanningen op het gebied van voorlichting en onderwijs. De studie is een basisdocument als hulpmiddel voor educatieve programma's en geeft in zekere zin een streefbeeld voor de lange termijn. De bestudeerde doelgroep is vanaf 15 jaar.

Van Weelie en Wals noemen een viertal ankerpunten voor het leren over biodiversiteit:

- ▶ een emotionele verankering (persoonlijke betekenisverlening door het herontdekken en beleven van de natuur);
- ▶ een ecologische verankering (kennis en begrip van biodiversiteit staan centraal; het begrijpen van relaties, functies, systemen en (mondiale)verbanden);
- ▶ een ethische verankering (waarden, innemen van een morele positie en het stellen van kritische en morele vragen);
- ▶ een politieke verankering (begrip van belangentegenstelling, besluitvorming, handelingsperspectieven).

Van Weelie en Wals onderscheiden in hun studie vijf doelstellingen voor het leren over biodiversiteit:

1. persoonlijke betrokkenheid: (bewustwording, eigen mening, persoonlijke waardenontwikkeling) (activiteiten: spel, excursie, kweken, verzorgen);
2. maatschappelijke betrokkenheid (morele vorming, kritische houding, waardenontwikkeling) (reageren op actualiteiten, discussie, besluitvorming);
3. kennis en vaardigheden (begripsontwikkeling, waardenontwikkeling over wetenschap en kennis) (informatie zoeken, vergelijken en verwerven, werkstuk, presentatie, feiten en waarden onderscheiden);
4. handelingsperspectief: (vaardigheden, kennis van alternatieven, op haalbaarheid beoordelen) (probleem oplossen, kennis en vaardigheden aanwenden, ontwikkelen en beoordelen van alternatieven, cases);
5. gedrag (gedragsverandering) (praktische projecten, participatie, reflectie).

Typisch voor biodiversiteit is dat het contextafhankelijk is. Het begrip is in onderwijs pas te operationaliseren als er contexten zijn gekozen waarover geleerd gaat worden. Over welke biologische eenheden heb je het; wat bedoel je precies met verscheidenheid; waar is jouw biodiversiteit te vinden; en op welk tijdstip of in welk tijdsinterval? Vanuit het abstracte begrip biodiversiteit moet er dus een verbinding gelegd worden met concrete contexten/onderwerpen. Uit een inventarisatie van NME-materiaal inzake biodiversiteit (Wals, 1997) blijkt dat leren over biodiversiteit ook om het leggen van verband in tegenovergestelde richting gaat: van concreet en contextueel gedefinieerd naar abstract.

8.2.2 *Streefbeeld doelgroep onderwijs korte termijn*

In bijlage 2 is een volledig overzicht opgenomen van de expliciete en impliciete (voor de hand liggende) verwachtingen die het Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt aangeeft met betrekking tot de doelgroepen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen algemene verwachtingen (bron: hoofdstukken ondersteunende prioriteiten) en specifieke verwachtingen (bron: inhoudelijke prioriteiten).

Het overzicht brengt in beeld welke bijdrage onderwijs en educatie moeten leveren aan het behalen van de doelstellingen van het rijksbiodiversiteitsbeleid voor de korte termijn. Daarbij valt op dat het beleid zich slechts in beperkte mate expliciet tot onderwijs en educatie richt.

8.3 Nulsituatie kennis en houding Onderwijs

De doelgroep Onderwijs bestaat uit de volgende sectoren:

1. groen onderwijs (Agrarische Onderwijs Centra);
2. hoger onderwijs (HBO en WO);
3. basisonderwijs (4-12 jaar);
4. middelbaar onderwijs (VMBO, MBO, HAVO, VWO).

Focus

In deze doelgroepverkenning focussen we in op de sectoren basisonderwijs en middelbaar onderwijs. Over deze sectoren is verreweg de meeste informatie beschikbaar.

Het Hoger Onderwijs valt voor een belangrijk deel samen met de arena 'wetenschap', behandeld in hoofdstuk 2.

Groen Onderwijs

Met het groene onderwijs bedoelen we het onderwijs dat wordt verzorgd door de Agrarische Onderwijs Centra (AOC's), gefinancierd door LNV. Deze sector is een in potentie belangrijke doelgroep, omdat deze vorm van onderwijs veel uitvoerders van de inrichting van onze leefomgeving aflevert: boeren, natuurbeheerders, hoveniers, plantsoenmedewerkers enzovoort.

Bij een internetscan op de combinatie 'biodiversiteit' en 'groen/agrarisch onderwijs' komen maar weinig relevante matches:

- ▶ een commissie in 1998 die zich richt op het thema biodiversiteit;
- ▶ één van de (voorgenomen) thema's binnen de vernieuwingsoperatie 'Groen Onderwijs 2010'. Dit thema is echter later weer afgefallen;
- ▶ één van de 37 thema's in de KIGO (Regeling Kennisverspreiding en Innovatie Groen Onderwijs, voorheen RIGO).

De Groene Kennis Coöperatie

Het Groen onderwijs is tot nu toe nog niet structureel bezig met de kennisoverdracht over biodiversiteit. Functionele Agrobiodiversiteit (FAB), het functioneel gebruik maken van biodiversiteit in de landbouw, heeft als onderwerp nog geen rol gespeeld binnen de groene kennis coöperatie (GKC). Hier liggen wel kansen voor het verbreden van het onderwerp binnen het groene onderwijs. De GKC wordt aangestuurd vanuit LNV. Er worden meerjarenplannen ontwikkeld die conformeren aan het beleid vanuit het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. De ambities van de GKC zijn in grote lijnen het bundelen van de krachten van onderwijs, onderzoek en het bedrijfsleven om een impuls te geven aan een daadwerkelijke vernieuwing van het onderwijs. Deze ambities komen in grote lijnen overeen met de conclusies van het project 'Leren met toekomst'. Hier ligt een belangrijke kans voor het verspreiden van kennis over biodiversiteit en FAB. Dat dit tot nu toe nog niet is gebeurd zal waarschijnlijk samenhangen met het feit dat GKC nog niet zo lang bestaat; de GKC is nog volop in ontwikkeling. De GKC wil toewerken naar een situatie waarin de grenzen tussen onderwijs en onderzoek vervagen. Binnen deze werkwijze is vraagsturing dominant, dus externe partijen kunnen onderwerpen aandragen. Voor FAB zou overwogen kunnen worden om meer leerlingen te laten meelopen in de pilots. Een algemeen probleem is dat kennis over biodiversiteit nog teveel aanbodgericht vanuit het onderzoek gedacht aangeboden wordt en er wordt minder gekeken naar welke inhoud interessant is voor het onderwijs. Aan de andere kant worden er weinig vragen neergelegd bij onderzoek door het onderwijs. Om dit te bevorderen is een dialoog tussen onderzoek en onderwijs van groot belang. Om dit te bereiken zou een samenwerkingsverband met de GKC verder ontwikkeld moeten worden.

In het onderwijs is er weinig tijd voor nieuwe curricula, er is een gebrek aan docenten en ook loopt het aantal aanmeldingen van leerlingen in het groen onderwijs terug.

Kennistransfer van het onderzoek naar het onderwijs en van het praktijk naar het onderwijs blijkt ook niet optimaal te verlopen. Er is een behoefte aan nieuwe kennisketens en kennisconstructies. Een oplossing om het gat tussen praktijk en onderwijs te dichten zou zijn om ondernemers een taak te geven in het onderwijs. Door de ondernemer voor de klas te zetten of het bedrijf als een schakelplaats in te richten. Deze en andere initiatieven worden onderzocht onder de paraplu van het project 'Leren met toekomst'.

Dit komt overeen met de probleemschets in de brochure van 'Leren met toekomst': "Met het verzelfstandigen van onderzoek en voorlichting is de samenwerking tussen deze partijen en het groen onderwijs naar de achtergrond geraakt. In de landbouwsector wordt dit steeds breder erkend als een verarming van de kennisbasis. Gevolg van de gebrekkige samenwerking is dat de kennis en inzichten die ontwikkeld worden in onderzoek, niet worden gebruikt voor de versterking van het groen onderwijs. Ook worden de onderzoeksnetwerken als leeromgeving in het groen onderwijs niet benut. Daarnaast worden de capaciteiten van onderwijs om bij te dragen aan innovatie en onderzoek niet gebruikt in onderzoek". (bron: 'Leren met toekomst, versterken van de samenwerking tussen onderzoek en groen onderwijs', Jorieke Potters et al, februari 2006). De kennis die is gegenereerd vanuit het programma 'Leren met toekomst' biedt handvaten voor een vruchtbare samenwerking en een verbeterde kennisverspreiding.

Aequor

Een andere instelling om samenwerking mee te zoeken om biodiversiteit te agenderen in het groene onderwijs is Aequor. Missie: 'Het bieden van effectieve verbindingen tussen bedrijfsleven en beroepsonderwijs, zorg voor arbeidsmarktinformatie en het leveren van een herkenbare meerwaarde bij de ontwikkeling van leerlingen en werkers in de bedrijven.'

Aequor wil haar opdrachtgevers en relaties van dienst zijn vanuit de volgende vijf kernwaarden:

- ▶ respect
- ▶ integriteit
- ▶ professionaliteit
- ▶ duurzaamheid
- ▶ openheid

Samen met de AOC's werkt Aequor aan een competentiegerichte kwalificatiestructuur, zoals het uitwerken van examenstandaarden en beroepsprofielen.

Voor zover na te gaan komt het woord biodiversiteit nog nergens voor, maar bij het checken van enkele beroepsprofielen in de sector groenverzorging en natuurontwikkeling is wel duidelijke aandacht voor een meer ecologische manier van het inrichten van de omgeving en ook voor voorlichting naar het publiek.

KIGO-projecten

KIGO is een subsidieregeling voor Kennis- en Innovatie in het Groen Onderwijs, waar groene onderwijsinstellingen projecten kunnen aanvragen. Eén van de 37 thema's is biodiversiteit. Het zou interessant kunnen zijn om de projecten te bestuderen die biodiversiteit als thema hebben gekozen, maar de projecten zijn niet publiek toegankelijk via de GKC-site (alleen toegang voor AOC-medewerkers en LNV). Na de zomervakantie zullen we dit regelen.

Hoger en wetenschappelijk onderwijs

Stichting DHO

DHO (stichting Duurzaam Hoger Onderwijs) is een initiërende kennis- en netwerkorganisatie die er naar streeft dat alle afgestudeerden in het hoger onderwijs in Nederland competenties bezitten om bij te dragen aan een duurzame ontwikkeling. DHO brengt studenten, hoger onderwijsinstellingen, vertegenwoordigers van overheden en organisaties bij elkaar om dit te bereiken. Zo heeft DHO meer dan 15 vakreviews uitgegeven, waarin bij 'vakken' de relatie met duurzame ontwikkeling is uitgediept. Het niveau van de vakreviews is hoog. Het vakreview 'Biologie' bevat een hoofdstuk over biodiversiteit, waarin de holistische visie wordt beschreven. Verder verzorgt DHO tal van congressen, studiedagen en cursussen waarin thema's van duurzame ontwikkeling worden aangeboden. Regelmatig komt biodiversiteit hierbij aan de orde.

Module Integrated European Biodiversity

Van Hall Larenstein verzorgt een opleidingsmodule 'Integrated European Biodiversity Management'. Natuurmanagement is vaak gebonden aan een nationaal framework, terwijl natuurbehoud vaak efficiënter zou zijn wanneer er op internationale schaal een gezamenlijke visie bestaat. Deze module richt zich op het bijbrengen van vaardigheden die nodig zijn voor het bijdragen aan een integrale Europese aanpak voor behoud van biodiversiteit.

Het doel van deze module is om studenten te voorzien van kennis en vaardigheden om een start te maken als Milieu- of Ecologisch adviseur in internationale projecten bij adviesbureaus, overheden of NGO's. Zulke posities vereisen een breed scala aan vaardigheden en competenties, zoals het verifiëren van velddata, het gebruik van GIS, samenwerken in een multidisciplinaire omgeving en het vertalen van conflicterende belangen naar concrete houdingsevaluaties wat betreft natuur en wildlife. Deze module besteedt aandacht aan deze vereisten.

Basisonderwijs en Middelbaar Onderwijs

Bij deze sector staan we het meest uitgebreid stil. Enerzijds gaat het om de grootste populatie leerlingen, anderzijds is over deze sector is het meest bekend, met name over het basisonderwijs.

Kenmerkend is dat vele instellingen actief zijn, van scholen tot ondersteunende instellingen. In Nederland kennen we de vrijheid van onderwijs, zodat de overheid geen curriculum kan voorschrijven, maar slechts kan toetsen op vrij algemeen geformuleerde kerndoelen en exameneisen.

In deze paragraaf laten we eerst zien dat in beleidsdocumenten van SLO, CITO en LNV biodiversiteit op een redelijk tot goede manier uit de verf komt. We behandelen de volgende documenten:

1. herziening kerndoelen basisonderwijs (SLO, 2004);
2. concretisering van de kerndoelen Mens en Natuur voor de onderbouw van het Voortgezet Onderwijs (SLO, april 2007);
3. domeinbeschrijving 'Duurzame Ontwikkeling voor de basisschool' (CITO, 2007);
4. leerlijn Natuur (VEN in opdracht van LNV, 2006).

Vervolgens behandelen we de vraag of deze goede uitgangspunten ook in de onderwijspraktijk voldoende naar voren komt.

Herziening kerndoelen

Bij de herziening van de kerndoelen voor het basisonderwijs (2004) is expliciet aandacht geweest voor het thema biodiversiteit. Uit het rapport van de commissie voor de Herziening van de Kerndoelen (p. 26):

De leerling oriënteert zich op zijn omgeving ook vanuit het perspectief van natuur en techniek. Het gaat daarbij om zeer uiteenlopende verschijnselen. In de oriëntatie ontwikkelt de leerling een aantal overkoepelende begrippen, zoals:

- ▶ *diversiteit (van planten- en diersoorten, technische oplossingen);*
- ▶ *eenheid in verscheidenheid (analogie in bouw en functie);*
- ▶ *samenhang (waarom is de bloem belangrijk voor de bij en andersom);*
- ▶ *vorm en functie (bij een bepaalde functie hoort/horen (een) bepaalde vormen)*
- ▶ *duurzame zorg (voor zichzelf, de planten en dieren om zich heen en voor het gebruik van de omgeving).*

Opvallend is dat er in de kerndoelen geen aandacht is voor de herkomst van voedsel of voor de landbouw.

In de Concretisering van de kerndoelen Mens en Natuur voor de onderbouw van het Voortgezet Onderwijs (SLO, april 2007) is kerndoel 30:

De leerling leert dat mensen, dieren en planten in wisselwerking staan met elkaar en hun omgeving (milieu), en dat technologische en natuurwetenschappelijke toepassingen de duurzame kwaliteit daarvan zowel positief als negatief kunnen beïnvloeden.

In de concretisering van dit kerndoel komen kringlopen, landbouw, milieuvervuiling, verantwoordelijkheid van de mens, voedselketen, grondstoffen, ecosystemen als sleutelbegrippen voor.

Domeinbeschrijving duurzame ontwikkeling

In de domeinbeschrijving 'Duurzame Ontwikkeling voor de basisschool' (CITO, 2007, in opdracht van het interdepartementale programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling) komt de term biodiversiteit niet voor, maar is sprake van vier basisinzichten, die eenvoudig ook voor holistische biodiversiteit kunnen gelden.

Samengevat gaan de vier basisinzichten over de volgende zaken:

- ▶ de ordeningen in de natuur, waar ook de mens onlosmakelijk mee verbonden is;
- ▶ het toenemend en soms overmatig gebruik van hulpbronnen uit de natuur door de mensen;
- ▶ het principe van rechtvaardige verdeling van aardse goederen over alle mensen;
- ▶ de combinatie van voorgaande drie basisinzichten, die leidt tot leren voor duurzame ontwikkeling.

Een direct bruikbare voorbeeldopdracht is hierbij gemaakt over visserij voor de kust van Senegal. Zie onderstaande matrix.

Basisinzicht	Kernwaarde	Kennisgebied/competentie	Voorbeeld
1	Natuur	Basiskennis uit natuuronderwijs en fysische aardrijkskunde	Vis: hoe en waar leven vissen en onder welke natuurlijke voorwaarden?
2	Interactie natuur/mens	Basiskennis uit natuuronderwijs, aardrijkskunde en geschiedenis	Door overbevissing wordt het natuurlijk evenwicht verstoord.
3	Interactie mensen onderling	Basiskennis uit aardrijkskunde en geschiedenis, gezondheidseducatie, maatschappelijke verhoudingen en staatsinrichting	Vooraf door verschillen in rijkdom in de wereld ontstaan ongelijke kansen op vangsten voor vissers, waarvan de armste vissers de dupe worden.
4	Duurzame ontwikkeling	Competentie tot integratie van bovengenoemde basiskennis gericht op duurzaam handelen in concrete gevallen	Om de natuurlijke visstand te versterken en de opbrengsten van de visserij rechtvaardig te verdelen, kan de visserij zodanig gereguleerd worden dat er sprake is van duurzame ontwikkeling.

De domeinbeschrijving is naar alle basisscholen van Nederland gestuurd.

Leerlijn Natuur

De Leerlijn Natuur is uitgebracht door de Vereniging Educaties Nederland in 2006 in opdracht van het ministerie van LNV. Doelgroep van de Leerlijn Natuur is 4 tot 18 jarigen. De Leerlijn Natuur biedt diverse aanknopingspunten voor het leren over biodiversiteit: Deze aanknopingspunten bevinden zich op een drietal gebieden:

1. in de algemene inkadering van het NME-veld als educatiegebied;
2. in de inhoudelijke doelstelling van NME;
3. in de pedagogische leerdoelstelling voor NME.

Ad 1. Biodiversiteit in relatie tot de inkadering van het NME-veld

In de Leerlijn Natuur wordt een visie op NME gegeven die ruimte biedt voor een inbedding en uitwerking van het thema biodiversiteit in NME. In de Leerlijn Natuur wordt als één van de factoren die een rol spelen bij de afbakening van NME genoemd dat de Nederlandse samenleving een mondiale verantwoordelijkheid heeft voor natuur en milieu. De Leerlijn Natuur stelt dat het er bij NME omgaat mensen de samenhang te laten inzien van 'alles' om hen heen. Bovendien is het centrale thema van NME in de nieuwe leerlijn gedefinieerd als 'de plaats van de mens in en diens invloed op de grote ecosystemen'. Het woord biodiversiteit wordt in deze beschrijving van de afbakening en lading van het NME-veld weliswaar niet letterlijk genoemd, maar essentiële aspecten van het begrip worden wel degelijk geraakt.

Ad 2. Biodiversiteit in relatie tot de inhoudelijke doelstelling van NME

De Leerlijn Natuur geeft ook diverse inhoudelijke doelstellingen voor NME die raken aan het leren over biodiversiteit. Inhoud van NME die in de Leerlijn Natuur genoemd worden en die ook over biodiversiteit (kunnen) gaan, zitten op een aantal leerterreinen:

- a. betekenis van natuur en milieu voor de mens;
- b. de invloed van de mens op de natuur;
- c. de groei naar een duurzame samenleving. Hieronder zijn deze leerterreinen uit de Leerlijn Natuur letterlijk overgenomen.

Ad a. Betekenis van natuur en milieu voor de mens:

- ▶ natuur en milieu als intrigerend object (verscheidenheid, relaties en verandering van ecosystemen, dieren en planten);
- ▶ natuur en milieu als enige maar kwetsbare leverancier van natuurlijke hulpbronnen;

Ad b. De invloed van de mens op de natuur

- ▶ natuur en milieu als object om voor te zorgen;
- ▶ natuur en milieu als object van welvaart en welzijn;
- ▶ natuur en milieu als object waaraan wordt onttrokken of veranderd.

Ad c. De groei naar een duurzame samenleving

- ▶ als rechtvaardige verdeling van wat de aarde de mens materieel oplevert;
- ▶ als zuinigheid in het gebruik van wat de aarde de mens materieel oplevert;
- ▶ als recht op leven en voortbestaan van alle mensen en ecosystemen.

Deze leerterreinen kunnen een handvat bieden om het leren over de pijlers van biodiversiteit uit te werken, respectievelijk behoud, beheer en verdeling van biodiversiteit.

Ad 3 - Biodiversiteit en de pedagogische leerdoelstelling voor NME

In de Leerlijn Natuur wordt NME voorgesteld als een bewust georganiseerd leerproces waarmee mensen de competenties krijgen of versterken om natuur- en milieuverantwoord handelen mogelijk te maken. NME moet mensen meenemen op een zoektocht die leidt naar verantwoordelijkheid. De Leerlijn Natuur stelt verder dat de nadruk niet in de eerste plaats ligt op de vorming van reproduceerbare kennis en vaardigheden, maar op leer- en denkprocessen die zich richten op het bepalen van onze betrokkenheid en verantwoordelijkheid ten opzichte van de wereld om ons heen. Dit omvat ook houding en gedrag. Tot slot wordt in de Leerlijn Natuur aandacht gevraagd voor vraagstukken over rechtvaardigheid en sociaal-economische kwesties. Al deze aspecten van de leerlijn natuur passen goed bij de doelen van biodiversiteit: behoud, gebruik en eerlijke verdeling.

Van kerndoelen naar onderwijspraktijk

Kortom, de verschillende beleidsdocumenten laten zien dat er bij de relevante onderwijsinstellingen redelijke overeenstemming is over de wenselijke invulling van het begrip biodiversiteit in het basis- en voortgezet onderwijs, zij het dat de term biodiversiteit zelf (nog) geen gemeengoed is. De vraag is echter of de daadwerkelijke onderwijspraktijk in overeenstemming is met de voornemens in de beleidsdocumenten.

Projecten

Ten eerste constateren we dat er in de afgelopen 10, 15 jaar tal van onderwijsprojecten geweest die biodiversiteit als onderwerp hadden. Financiering van deze projecten vond plaats d.m.v. één van de meerjarige interdepartementale programma's voor NME en later Leren voor Duurzaamheid, maar ook vanuit de regeling Draagvlak Natuur van LNV.

Recente projecten zijn bijvoorbeeld:

- ▶ wonderweb van het IVN, dat zich richt op de nabije schoolomgeving voor groep 5 en 6 van de basisschool;
- ▶ bezoekerscentra op de bres voor biodiversiteit, met verschillende activiteiten en middelen op www.kennisnet.nl, via het zoekscherm zoeken op biodiversiteit levert tal van andere projecten op.

Er zijn verschillende lespakketten ontwikkeld bijvoorbeeld door RIVM en WUR ('De bodem leeft') voor het VWO onderwijs en door CGN en de Stichting Zeldzame Huisdieren ('Een wereld van verschil') voor basisschoolleerlingen. Vaak is de mate waarin onderwerpen over biodiversiteit of ecosystemendiensten worden meegenomen in de lessen echter afhankelijk van de individuele docent.

Biodiversiteit structureel in onderwijs?

De vraag is of de goede uitgangspunten en doelstellingen in de beleidsnotities en de goede voorbeeldprojecten ook leiden tot structurele aandacht voor biodiversiteit in basis- en voortgezet onderwijs.

Het is lastig om hier een goed beeld van te krijgen, omdat de onderwijsinspectie niet rapporteert over natuuronderwijs (geen prioriteit).

In het basisonderwijs vinden docenten het moeilijk om natuuronderwijs te geven, zo blijkt uit onderzoek van de Citogroep. Redenen hiervoor zijn: methode niet geschikt, zelf te weinig deskundigheid of te weinig informatie over de omgeving.

In Nederland is sinds de jaren tachtig een NME-infrastructuur opgebouwd. Een stelsel van landelijke en provinciale NME-organisaties, maar vooral ook plaatselijke NME-centra en kinderboerderijen geven, op kosten van de gemeente, advies en concrete ondersteuning bij het verzorgen van natuur- en milieu-onderwijs.

De NME-nota (voorjaar 2008) is hier echter kritisch over:

- ▶ er is geen landelijke dekking;
- ▶ kwaliteit van de ondersteuning is wisselend;
- ▶ gebrek aan inhoudelijke actualisering;
- ▶ onvoldoende aansluiting tussen vraag en aanbod;
- ▶ onvoldoende kennisuitwisseling tussen organisaties en onderzoek;
- ▶ onvoldoende aansluiting bij moderne media.

Het kabinet heeft de komende vier jaar in totaal 20 miljoen euro uitgetrokken om de kwaliteit van het natuur- en milieu-onderwijs te verbeteren, onder anderen door:

- ▶ implementatie van de eerder genoemde leerlijn Natuur;
- ▶ verdere uitwerking van actuele thema's, waarbij biodiversiteit wordt genoemd;
- ▶ betere kenniscirculatie.

8.4 Communicatieopgave doelgroep onderwijs & educatie

De opgave waar we voor staan bij de doelgroep onderwijs gaat om de volgende hoofdpunten:

- ▶ Agendering van het thema biodiversiteit bij de beleidsbepalers en curriculum-samenstellers van het groen onderwijs, dus samenwerking zoeken met de Groene Kennis Coöperatie en Aequor.
- ▶ Meer aandacht bij de beleidsmakers voor biodiversiteitszaken, met name gericht op de functies van biodiversiteit voor de mens en voor het expliciete gebruik van de term biodiversiteit.
- ▶ Aansluiten bij en versterken van de beleidsvoornemens van LNV en het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling om systematisch de leerlijn Natuur en de domeinbeschrijving Duurzame Ontwikkeling te implementeren in de dagelijkse uitvoerende onderwijspraktijk.

Van deze drie hoofdpunten is de derde, de implementatie, de belangrijkste en lastigste. De didactische en pedagogische inhoud van biodiversiteit is immers redelijk aanwezig. Hardnekkiger is de schoolpraktijk, waar het goed vormgeven van natuur- en milieu-onderwijs meestal niet behoort tot de kernzaken: het schoolprogramma zit overvol, andere vakken (taal, rekenen etc.) hebben meer prioriteit, de inspectie controleert niet op natuur en de groeiende hoeveelheid 'zorgleerlingen' vergen veel aandacht.

Scholen worden overspoeld met educaties over tal van maatschappelijke onderwerpen. In de jaren negentig is onderzocht dat er 24 thematische educaties waren, waarover de scholen post ontvingen. Alleen al voor natuur- en milieu-educatie bleken er destijds al meer dan 150 afzenders.

Om in dit onderwijsbastion te kunnen doordringen is het daarom zaak de krachten te bundelen met vergelijkbare beweging rond natuur en duurzame ontwikkeling en lijkt een aparte biodiversiteitscampagne gericht op het onderwijs verspilde moeite.

8.5 Belangrijkste zenders doelgroep onderwijs & educatie

- ▶ Ministerie OCW
- ▶ SLO
- ▶ Cito
- ▶ Inspectie
- ▶ NME-organisaties
- ▶ Schoolbegeleidingsdiensten
- ▶ Pedagogische centra (KPC, APS)
- ▶ Schoolleidersverenigingen
- ▶ Groene Kennis Coöperatie
- ▶ DHO: Duurzaam Hoger Onderwijs

9 Samenvattende conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden eerst de belangrijkste conclusies en aanbevelingen m.b.t. de arena's en doelgroepen weergegeven. Tenslotte worden enkele hoofdconclusies en aanbevelingen gegeven.

9.1 Conclusies en aanbevelingen arena's wetenschap, publiek en politiek

Het biodiversiteitsdebat is in belangrijke mate een wetenschappelijk-professioneel debat dat in kleine kring gevoerd wordt. Tussen de wetenschappelijke arena en de publieke en politieke arena gaapt een grote (kennis)kloof. Er is niet of nauwelijks sprake van een publiek debat en van politieke belangstelling voor biodiversiteitbeleid. De meeste burgers en politici zijn slecht geïnformeerd over het professionele biodiversiteitsconcept en zich niet bewust van het hulpbronkarakter van biodiversiteit. Vermoedelijk speelt daarbij het abstracte, complexe karakter van het biodiversiteitsconcept een rol.

De publieke – en politieke – arena moeten veel actiever betrokken worden in het tot op heden vooral wetenschappelijk-professionele debat over biodiversiteit. Daartoe zullen de betrokken professionals moeten zorgen voor de communicatie - in begrijpelijke termen - van het biodiversiteitsconcept en het helder maken van de maatschappelijke relevantie en urgentie van biodiversiteitbeleid en voor publieke agendering en de kaders van het debat.

De communicatie uitdaging bestaat vooral in het communiceren van de functies en waarden van biodiversiteit en in het integreren, toegankelijk maken en vertalen van wetenschappelijke inzichten ten bate van interactie en dialoog met de andere arena's. Als deze vertaalslag goed plaatsvindt en actief wordt gecommuniceerd, kan dit een belangrijke versnelling betekenen van de bewustwording en een gevoel van urgentie in de andere arena's, en zal het thema biodiversiteit een prominentere rol krijgen binnen de publieke en politieke discussie.

Er bestaat daarom een belangrijke communicatieopgave om via een effectieve kennistransfer het publieke en politieke debat te voeden en een betere interactie tussen de verschillende arena's te bewerkstelligen. De rijksoverheid (betrokken beleidsprofessionals) zal daartoe samen met de wetenschap en betrokken NGO's het voortouw moeten nemen.

9.2 Conclusies en aanbevelingen doelgroepen

Doelgroep burgers

Geschetst is welke houding, rollen en activiteiten er van burgers verwacht worden voor het slagen van het rijksbiodiversiteitsbeleid. Kort samengevat gaat het om:

1. bewustzijn van de functies en waarden van biodiversiteit en het behoud daarvan;
2. draagvlak voor biodiversiteitsbeleid;
3. het leveren van een actieve bijdrage aan de biodiversiteitskwaliteit door inzet bij de ontwikkeling en uitvoering van biodiversiteitsplannen, en toepassing van kennis en expertise (bijvoorbeeld als vrijwilliger of politiek burger).

We concluderen dat er op elk van de drie terreinen afstand bestaat tussen de kennis en houding van burgers op dit moment en de verwachtingen die het beleid heeft van deze doelgroep.

Nederlandse burgers

- ▶ zijn relatief slecht bekend met het woord biodiversiteit;
- ▶ hebben primair een associatie met (uitsterven van) soorten en met aantasting van de belevingsfunctie;
- ▶ zijn zich nauwelijks bewust van producten en diensten van ecosystemen en van de impact van biodiversiteitsverlies op hun eigen leven hier en nu (en later en elders);
- ▶ zijn (vaak) wél op de hoogte van enkele deelvraagstukken maar verbinden deze niet met 'biodiversiteit';
- ▶ zijn niet op de hoogte van de bijdrage die het beleid (impliciet) van ze verwacht;
- ▶ groot verschil in betekenis en associaties met het professionele biodiversiteitsconcept.

Om het belang en de (functionele) betekenis van het begrip biodiversiteit beter tussen de oren van de doelgroep burgers te krijgen en hen te stimuleren en te faciliteren om positieve actie voor biodiversiteitsbehoud te ondernemen, moeten in de communicatie een aantal stappen gezet worden:

1. Biodiversiteit moet als 'maatschappelijk thema' beter bekend worden bij het grote publiek. Het gaat daarbij enerzijds om naamsbekendheid (weten dat biodiversiteit een belangrijk onderwerp is) en anderzijds om emancipatie van het begrip. Burgers moeten weten dat biodiversiteit niet gelijkgeschakeld kan worden met natuurbehoud, of milieuvraagstukken, maar dat het een zelfstandig en veel omvattender onderwerp is.
2. Om dit te bereiken moet de term biodiversiteit beter uitgelegd worden. Het is tot nu toe voornamelijk een wetenschappelijk begrip, dat toegankelijk moet worden voor het algemene publiek. Voor het leren van nieuwe concepten is het ook belangrijk om aan te sluiten bij de context van de burger, en de ervaringen en kennis die de burger vanuit dit perspectief al heeft.
3. De betekenis die men aan het begrip biodiversiteit of biodiversiteitsverlies geeft, heeft te maken met de persoonlijke situatie. Eerdere ervaring, kennis en de eigen sociale context zijn bepalend voor de uiteindelijk gehanteerde begripsbepalingen. Verschillende groepen zoals natuurvrijwilligers, stedelingen en plattelandsbewoners zullen dan ook andere voorstellingen hanteren van het begrip biodiversiteit en de daaraan gekoppelde betekenissen.
4. Het is noodzakelijk een parallel spoor van communicatie in te richten waarin niet de algemene bekendheid en de wetenschappelijke betekenis van het begrip biodiversiteit centraal staat, maar juist de focus op urgentie van behoud & duurzaam gebruik van biodiversiteit als life support system. Doel moet zijn om burgers inzicht te geven in de functies van biodiversiteit in het dagelijks leven en de effecten van het verlies aan biodiversiteit daarop. Ook hierbij is het van belang om in de communicatie raakvlakken aan te geven tussen het leven hier en nu en het belang van ecosystemendiensten. Biodiversiteitsverlies moet bekend worden als een vraagstuk waarvan burgers direct de effecten ondervinden.

5. Communicatie over functionele biodiversiteit moet doelgroepgericht geconcretiseerd worden en uitgewerkt in daarop aansluitende handelingsperspectieven. Het gaat hier om het aanreiken van praktische kennis en informatie voor burgers die een bijdrage *moeten en kunnen* leveren aan behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit. 'Moeten' verwijst naar de noodzaak om de verantwoordelijkheid die burgers hebben te communiceren. 'Kunnen' verwijst naar het uitgangspunt van haalbaarheid. Het heeft geen zin om handelingsperspectieven te communiceren die op dit moment nog niet binnen het bereik van burgers liggen, bijvoorbeeld omdat er nog geen biodiversiteitsvriendelijke alternatieven geboden worden. Ook moet kritisch gekeken worden of bepaalde acties/gedragingen wel verwacht mogen worden van burgers. Of ligt de verantwoordelijkheid op het bordje van een andere doelgroep?
6. Bovenstaande kan er toe leiden dat in bepaalde handelingspraktijken eerst ander instrumentarium ingezet moet worden, bijvoorbeeld regulering of financiële prikkels, om handelingsperspectieven binnen het bereik van de doelgroep burgers te brengen. En dat communicatie pas daarna benut kan worden als instrument in het bereiken van de doelstellingen van het rijksbiodiversiteitsbeleid.
7. Communicatie in bovennoemde stappen kan vanuit verschillende zenders verzorgd worden. Afhankelijk van de boodschap en de reden voor inzet van communicatie als instrument kunnen afzenders meer of minder logisch zijn vanuit het perspectief van burgers. Het is belangrijk dat een afzender goede toegang heeft tot de – in tijd en ruimte afgebakende – context waarin een burger aangesproken moet worden rondom het thema biodiversiteit. Uit het *topline-onderzoek Biodiversiteit* (in opdracht van combIO uitgevoerde test van de kernboodschap biodiversiteit) blijkt bovendien dat burgers met enige scepsis naar de rijksoverheid als afzender kijken. Om deze scepsis weg te nemen, zou de rijksoverheid beter inzichtelijk moeten maken wat zij zelf doet om biodiversiteitsverlies te voorkomen en tegen te gaan.

Doelgroep consumenten

Geschetst is welke houding, rollen en activiteiten er van consumenten verwacht worden voor het welslagen van het rijksbiodiversiteitsbeleid. Kort samengevat gaat het om:

- ▶ bewustzijn van de functies en waarden van biodiversiteit en het behoud daarvan;
- ▶ verankeren van de waarde van biodiversiteit in de handelingspraktijk, door individuele aankoopbeslissingen, toepassing van biodiversiteitsvriendelijke alternatieven, compensatie van biodiversiteitsverlies etc;
- ▶ het leveren van een actieve bijdrage aan de biodiversiteitskwaliteit door bij te dragen aan de 'collectieve' verduurzaming van handelingspraktijken, bijvoorbeeld door inzet bij de ontwikkeling en uitvoering van biodiversiteitsplannen, het articuleren van een duurzame vraag etc.

We concluderen dat er op elk van de drie terreinen afstand bestaat tussen de daadwerkelijke kennis en houding van consumenten op dit moment en de verwachtingen die het beleid heeft van deze doelgroep.

Nederlandse consumenten:

- ▶ zijn niet of nauwelijks bekend met functionaliteit van biodiversiteit/ecosysteemdiensten.
- ▶ leggen meestal geen verband met eigen consumptiepraktijk;
- ▶ zijn zich niet of nauwelijks bewust van eigen rol en verantwoordelijkheid;
- ▶ beschikbare handelingsperspectieven worden nog weinig benut;
- ▶ bestaande communicatie over 'goede' handelingspraktijken legt vaak geen verbinding met 'biodiversiteit' en biodiversiteitscommunicatie gebruikt weinig consumentgeoriënteerde terminologie.

Om dit gat tussen streefbeeld en huidige stand van zaken te dichten, moeten in de communicatie een aantal stappen gezet worden:

1. Om consumenten tot actie te bewegen moeten zij het belang en de (functionele) betekenis van biodiversiteit voor de kwaliteit en het voortbestaan van hun eigen consumptieve handelingspraktijken beter tussen de oren krijgen en persoonlijk 'voor de kiezen' krijgen.
2. Om dit te bereiken moet in de communicatie algemene informatie over biodiversiteit en de urgentie van biodiversiteitsverlies verbonden worden met voorbeelden uit het dagelijks leven van de consument ('biodiversiteit is een broodje paling').
3. Communicatie over handelingsperspectieven moet aansluiten bij de – in vergelijking tot burgers – meer pragmatische insteek van consumenten. Het is essentieel to-the-point informatie te geven die aansluit bij de dagelijkse praktijk zodat consumenten direct met de geboden informatie aan de slag kunnen. Keuze van vorm, kanaal en zender moet hierbij aansluiten. Informatie over duurzame klusmaterialen moet met andere woorden aangeboden worden op een voor de consument logisch moment: tijdens het inkopen doen in de bouwmarkt, bij het lezen van een factsheet over het plaatsen van dakkapellen etc.
4. In de communicatie met consumenten moet aandacht besteed worden aan het doorbreken van het sociale 'free-riders' dilemma. Nu is het nog te vaak het geval dat de consument die een duurzame keuze maakt het gevoel heeft een investering te doen waar hij/zij niet de vruchten van plukt. In communicatie kan bijvoorbeeld ingegaan worden op de extra kwaliteit van biodiversiteitsvriendelijke alternatieven (bijzondere groenten ontdekken, meer leven in de achtertuin) of op het feit dat we allemaal een zekere prijs zullen betalen, als we nu niet bereid zijn te investeren.
5. In de communicatie kan meer ingespeeld worden op de verschillende rollen die consumenten hebben in het behoud van (functionele) biodiversiteit. Consumenten zijn gaar verder dan het nemen van aankoopbeslissingen. Consumenten kunnen ook initiatieven nemen tot versterking van het duurzame aanbod, bijdragen aan een structuur van productie-consumptie ketens die minder negatieve effecten heeft op de biodiversiteit etc.

Doelgroep overheden

Zowel op rijksniveau, regionaal niveau als lokaal niveau zijn koplopers aan te wijzen. Niettemin bestaat er bij al deze overheidsgeledingen een afstand tussen de huidige kennis en houding en de (aanzienlijke) verwachtingen die het beleid heeft ten aanzien van de doelgroep 'overheden'.

Nederlandse overheden:

- ▶ Kennis en houding verschillen sterk per departement (relatief groot bij LNV, VROM en BuZa); de invalshoeken van de direct betrokken departementen verschillen sterk en de kennis is veelal beperkt tot enkele afdelingen.
- ▶ Bij andere departementen speelt biodiversiteit in de betekenis van de kernboodschap in de beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering nauwelijks een rol van betekenis. Het belang van biodiversiteit wordt nog onvoldoende herkend. Kennis en motivatie om actief met biodiversiteit aan de slag te gaan zijn dan ook heel beperkt.
- ▶ De doelgroep 'rijk internationaal' is zich relatief bewust van het belang van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen, met name door de directe relatie die wordt gelegd met lokale bestaansmiddelen ('life support system'). Winst is te behalen t.a.v. de kennis van de reikwijdte van het begrip. De houding t.a.v. biodiversiteit is over het algemeen positief; wel behoefte aan duidelijke 'opdrachten'.
- ▶ De kennis bij regionale overheden is nog beperkt. De houding is daarmee niet negatief, maar meer afwachtend.
- ▶ Bij alle regionale overheden (provincies, gemeenten en waterschappen) zijn koplopers aan te wijzen die beschikken over relatief veel kennis en gemotiveerd zijn om aan de slag te gaan. Voor een deel wordt hierbij bovendien nadrukkelijk gedacht vanuit de functies van biodiversiteit.

De communicatieopgave voor de doelgroep overheden bestaat kort gezegd uit het bevorderen van de integratie van biodiversiteit (beleid), vanuit de beleidskern (koplopers binnen de rijksoverheid, regionale of lokale overheid), in de omliggende beleidsschillen (het peloton en de achterblijvers). Hiertoe zal op alle overheidsniveaus, nationaal en internationaal, aandacht moeten worden besteed aan het creëren van bewustzijn en kennis ten aanzien van:

- ▶ de reikwijdte, functies en waarden van biodiversiteit; hierbij zal een verschuiving van focus op ethische en esthetische motieven naar een focus op biodiversiteitsfuncties (ecosysteemdiensten) moeten plaatsvinden.;
- ▶ de gevolgen van het verlies van biodiversiteit/ecosysteemdiensten;
- ▶ de relatie tussen biodiversiteit en de eigen doelen en activiteiten; bijvoorbeeld in de vorm een bewustwordingscampagne voor ambtenaren (biodiversiteit tussen de oren van iedere ambtenaar);
- ▶ de kansen die biodiversiteit biedt om andere beleidsdoelstellingen te realiseren;
- ▶ de eigen rol en verantwoordelijkheid om bij te dragen aan biodiversiteitsbehoud en duurzaam gebruik;
- ▶ de mogelijkheden een actieve bijdrage te leveren (handelingsperspectief) door biodiversiteitsbeleid te ontwikkelen en door biodiversiteitsdoelstellingen op te nemen in overig beleid (externe integratie/meekoppeling);
- ▶ de mogelijkheden voor samenwerking met maatschappelijke partners.

Bij het creëren van bewustzijn en kennis is een belangrijke rol weggelegd voor:

- ▶ De kernboodschap als centraal uitgangspunt voor alle overheden.
- ▶ De voorgenomen versterkte interdepartementale samenwerking, o.a. in de vorm van het Interdepartementaal Programmteam Biodiversiteit (IPB). Deze is van belang om de coherentie van beleid te bevorderen (beleid ontwikkelen in het licht van de kernboodschap) en biodiversiteit op de agenda te zetten bij ministeries waar dit onderwerp nu nog (heel) beperkt aandacht krijgt (zoals bij EZ). Hierbij zal duidelijkheid moeten worden verschaft over wat er precies wordt verwacht van samenwerking en zal duidelijk moeten zijn bij wie je moet zijn voor welke biodiversiteitskennis (onder meer via www.bio-wie.nl).
- ▶ Het koppelen van politieke urgentie en leiderschap aan het onderwerp. Het moet door de hogere politieke en beleidsechelons als belangrijk thema worden aangemerkt.
- ▶ De in het BB voorziene 'Taskforce Biodiversiteit en Natuurlijke Hulpbronnen'. Deze taskforce moet het kabinet de komende tijd concrete suggesties aanreiken voor het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit op de langere termijn. Als deze 'high profile' taskforce eenmaal van de grond komt zal het een belangrijke rol kunnen hebben in het bereiken van overheden die tot nu toe biodiversiteit nog niet hoog op de beleidsagenda hebben staan en kan het bijdragen aan het creëren van politieke urgentie.

Voor de lokale en regionale overheden is het van belang dat:

- ▶ De inhoud van het BB helder is en dat duidelijk wordt gemaakt wat van lokale en regionale overheden wordt verwacht, wat de handelingsperspectieven zijn en wat de concrete voordelen van de invalshoek 'biodiversiteit' (wat is de meerwaarde ten opzichte van bestaand beleid?).
- ▶ Daarnaast dat informatie over 'best practices' op lokaal en regionaal niveau zowel horizontaal (bijvoorbeeld tussen gemeenten) als verticaal (bijvoorbeeld tussen provincie en gemeenten) tussen de verschillende overheidslagen wordt verspreid.
- ▶ Het stimuleren van de ontwikkeling van een actief netwerk van lokale en regionale overheden en andere stakeholders die gemotiveerd zijn activiteiten te ontplooiën op regionaal/lokaal niveau.
- ▶ Het instellen van een biodiversiteitsprijs voor lokale/regionale overheden die door innovatieve initiatieven bijdragen aan het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit.
- ▶ Het verder promoten van de handreiking 'biodiversiteit werkt' en de 2010 doelstelling bij overheden op regionaal en lokaal niveau.
- ▶ Het stimuleren van succesvolle lokale en regionale projecten (al dan niet in samenwerking met bedrijven) door middel van een stimuleringsprogramma voor biodiversiteit.

Voor de vertegenwoordiging van de Nederlandse overheid in het buitenland is de communicatieopgave vergelijkbaar met de algemene communicatieopgave (bewustwording ten aanzien van de reikwijdte van het concept biodiversiteit, de waarde en functies van biodiversiteit, etc.) maar dan sterker gekoppeld aan de directe taken en de specifieke situatie waarin de LNV-attachés en de ambassademedewerkers zich bevinden.

De communicatieopgave spitst zich hierdoor toe op:

- ▶ Maatwerk in de informatie die zij over biodiversiteitsbeleid ontvangen, toegespitst op de (landen)specifieke situatie en context waarin zij zich bevinden.
- ▶ Een duidelijke opdracht vanuit het eigen ministerie op het terrein van biodiversiteit (vraaggericht werken).
- ▶ Verbreding van het thema biodiversiteit van het 'klassieke idee' van soortenbescherming naar het bredere denken over behoud, beheer en rechtvaardige verdeling van natuurlijke hulpbronnen; de kernboodschap vervult hierin een belangrijke rol.
- ▶ Koppeling van het thema biodiversiteit aan duurzame handel en lokale economische ontwikkeling, participatief bestuur en democratisering, armoedebestrijding en gelijkheid.

Doelgroep bedrijven

Nederlandse bedrijven

- ▶ primaire associatie met juridische bescherming van ('onbelangrijke') zeldzame soorten en met ernstige aantasting van grote economische (bedrijfs)belangen;
- ▶ nauwelijks bewust van producten en diensten van ecosystemen en van de impact van biodiversiteitverlies;
- ▶ leggen (meestal) geen verbinding tussen bedrijfshandelen en biodiversiteit;
- ▶ meestal niet op de hoogte van de bijdrage die het beleid expliciet en impliciet van ze verwacht;
- ▶ groot verschil in betekenis en associaties met het professionele biodiversiteitconcept;
- ▶ er zijn enkele koplopers aan te wijzen (o.a. verenigd in Leaders for Nature) die uitdrukkelijk pleiten voor actief biodiversiteitbeleid.

In algemene termen en generaliserend gezegd 'leeft' het thema onvoldoende bij het bedrijfsleven, uitzonderingen van de voorlopers daargelaten. Daarvoor kunnen twee hoofdredenen worden aangedragen:

1. Het bedrijfsleven associeert 'biodiversiteit' met de juridische bescherming van zeldzame soorten en niet met de beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen, economische bedrijfsbelangen en – op termijn – het voortbestaan van het eigen bedrijf. De aard van de biodiversiteitsproblematiek en de inzet van het biodiversiteitsbeleid worden daardoor slechts zeer onvolledig – en contraproductief - begrepen. Er is dus een begrips- of imagoprobleem.
2. De meeste bedrijven leggen geen concrete verbinding tussen het eigen bedrijfshandelen en (de) biodiversiteit. Buiten de sectoren die direct invloed hebben op de biodiversiteit of die rechtstreeks afhankelijk zijn van goed functionerende ecosystemen (agrarische sector, bosbouw, visserij e.d.) is het voor veel bedrijven niet eenvoudig om een vertaling te maken van de algemene maatschappelijke zorg voor biodiversiteit (en de kansen die biodiversiteit biedt) naar het concrete functioneren van het eigen bedrijf. Zij missen de uitwerking van de algemeen geformuleerde beleidsdoelen naar hun bedrijfsdoelen (per sector en individueel) en de concrete vertaling naar activiteiten die zij zouden moeten uitvoeren of nalaten. Een actievere benadering van de doelgroepen bij beleidsformulering, -uitwerking en -implementatie kan hierbij behulpzaam zijn.

Als algemene communicatiestrategie voor het rijk past in deze situatie een benadering van de doelgroep langs drie sporen:

1. een algemeen spoor voor agendasetting en bewustwording van de volle breedte van het biodiversiteitconcept (met natuurlijke hulpbronnen als kernbegrip), bijvoorbeeld via een draaggolfcampagne;
2. een voorbeeldenspoor om goede praktijken voor het voetlicht te brengen; en
3. een verbindend spoor waarin de aandacht voor biodiversiteit wordt geïntegreerd in bestaande en nieuwe structuren rond het bedrijfsleven (samenwerkingsverbanden, MVO initiatieven, etc.).

Op grond van de doelgroepenanalyse bedrijven adviseren wij het volgende:

1. Organiseer een draaggolfcampagne om het belang van biodiversiteit meer bekendheid te geven.
2. Zoom vanuit de draaggolfcampagne in op de doelgroep bedrijfsleven en sluit daarbij direct aan bij hun belangen en mogelijke handelingsperspectieven.
3. Maak gebruik van de goede voorbeelden van voorlopers en niche-spelers om te laten zien dat er handelingsperspectief is. Bijvoorbeeld door voorbeelden te verdiepen, te verbreden of op te schalen.
4. Maak gebruik van bestaande netwerken, kanalen en instrumentarium om op een herkenbare en vertrouwde manier het bedrijfsleven te benaderen met het onderwerp biodiversiteit.
5. Koers niet alleen op de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven. Benut als overheid alle rollen: wetgever en handhaver; opdrachtgever en inkoper; facilitator. Het belang van biodiversiteit behoort niet alleen te spreken uit communicatie, maar ook uit ander instrumentarium waar het bedrijfsleven mee te maken heeft ("als het echt belangrijk is was het wel opgenomen in de vergunningverlening").

Doelgroep onderwijs/educatie

Onderwijs & educatie:

- ▶ pedagogische/didactische doelstellingen & inhoud vaak wel aanwezig (basisonderwijs en middelbaar onderwijs); term biodiversiteit wordt niet altijd gebruikt;
- ▶ groen onderwijs: veel problemen en blijft achter;
- ▶ implementatie & praktijk in basisonderwijs en middelbaar onderwijs zijn weerbarstig; ook de NME-infrastructuur biedt (nog) onvoldoende soelaas (maar veel kansen: leerlijn Natuur);
- ▶ agenderen biodiversiteit (functies) bij beleidsmakers in Groen onderwijs;
- ▶ samen optrekken met het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling i.v.m. implementatie natuur, duurzame ontwikkeling en biodiversiteit in basisonderwijs en middelbaar onderwijs.

De opgave waar we voor staan bij de doelgroep onderwijs gaat om de volgende hoofdpunten:

1. Agendering van het thema biodiversiteit bij de beleidsbepalers en curriculum-samenstellers van het groen onderwijs, dus samenwerking zoeken met de Groene Kennis Coöperatie en Aequor.

2. Meer aandacht bij de beleidsmakers voor biodiversiteitszaken, met name gericht op de functies van biodiversiteit voor de mens en voor het expliciete gebruik van de term biodiversiteit.
3. Aansluiten bij en versterken van de beleidsvoornemens van LNV en het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling om systematisch de leerlijn Natuur en de domeinbeschrijving Duurzame Ontwikkeling te implementeren in de dagelijkse uitvoerende onderwijspraktijk.

Van deze drie hoofdpunten is de derde, de implementatie, de belangrijkste en lastigste. De didactische en pedagogische inhoud van biodiversiteit is redelijk aanwezig. Hardnekkiger is de schoolpraktijk, waar het goed vormgeven van natuur- en milieu-onderwijs meestal niet behoort tot de kernzaken: het schoolprogramma zit overvol, andere vakken (taal, rekenen etc.) hebben meer prioriteit, de inspectie controleert niet op natuur en de groeiende hoeveelheid 'zorgleerlingen' vergt veel aandacht.

Scholen worden overspoeld met voorstellen voor educatie over tal van maatschappelijke onderwerpen. In de jaren negentig is onderzocht dat er 24 thematische educaties waren waarover de scholen post ontvingen. Alleen al voor natuur- en milieu-educatie bleken er destijds al meer dan 150 afzenders.

Een aparte biodiversiteitscampagne gericht op het onderwijs lijkt tegen deze achtergrond niet zinvol. Om in dit onderwijsbastion te kunnen doordringen is het zaak de krachten te bundelen met vergelijkbare beweging rond natuur en duurzame ontwikkeling.

9.3 Overall conclusies en aanbevelingen

Overall kunnen de conclusies worden toegespitst op twee kernpunten: Biodiversiteit leeft en Biodiversiteit werkt

Biodiversiteit leeft

Het begrip biodiversiteit

- ▶ Het beleidsconcept biodiversiteit is een relatief nieuw concept – een nieuw paradigma – waarmee een fundamenteel andere en nieuwe blik op het belang van biodiversiteit en biodiversiteitbehoud is geïntroduceerd: functies en waarden van biodiversiteit voor mensen en behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit en ecosysteemdiensten staan daarin centraal. Dit beleidsconcept is nog grotendeels onbekend in de verschillende maatschappelijke geledingen.

Het debat

- ▶ Er is (nog) nauwelijks sprake van een maatschappelijk debat over biodiversiteit als natuurlijke hulpbron. Het debat speelt zich hoofdzakelijk af binnen een beperkte groep van professionals vanuit de wetenschap, de rijksoverheid, NGO's en enkele bedrijven. Op enkele deelthema's is meer maatschappelijke en politieke interesse en beweging zichtbaar.
- ▶ Maatschappelijke bewustwording en draagvlak zijn onmisbaar – zeker op de langere termijn – voor een daadkrachtig en effectief biodiversiteitbeleid.

- ▶ Een versnelling van de bewustwording en actiebereidheid in de publieke en politieke arena vereist een actieve communicatie van de functies en waarden van biodiversiteit, een betere integratie, synthese en vertaling van de wetenschappelijke inzichten t.b.v. de andere arena's en bevordering van interactie en dialoog tussen de arena's op basis van deze inzichten. De rijksoverheid kan hierbij een belangrijke stimulerende rol spelen, o.a. door – evt. in samenwerking met NGO's en wetenschap - een draaggolfcampagne te verzorgen en/of ondersteunen. Daarmee kan – naast de inspanningen om het aanbod te versterken – ook de vraagkant worden gestimuleerd.

Kennis en houding

- ▶ Bij de meeste doelgroepen bestaat een grote kloof tussen de daadwerkelijke kennis en houding ten aanzien van biodiversiteit, de eigen rol en verantwoordelijkheid, en de verwachtingen die het beleid expliciet of impliciet van de doelgroepen heeft. Binnen de doelgroepen wordt door de meeste actoren geen concrete verbinding gelegd tussen het eigen handelen en biodiversiteit. Wel zijn binnen vrijwel alle doelgroepen koplopers, eerste aanzetten en praktijkvoorbeelden zichtbaar van (integraal) biodiversiteitbeleid en/of actie. Deze kunnen worden benut in de communicatie.
- ▶ Het (beleids)concept biodiversiteit moet – als integraal concept - beter uitgelegd worden aan het algemene publiek en de specifieke doelgroepen⁵. Daarbij moet aangesloten worden bij de context van de doelgroep en de kennis en ervaringen die de doelgroep al heeft, zonder dat het totaalconcept en de samenhang uit het oog verloren wordt. Naast deze uitleg is het van belang de impact van het verlies van biodiversiteit op de vervulling van functies voor de doelgroepen te communiceren als iets waarvan het algemene publiek en de doelgroepen hier en nu en elders en later de effecten ondervinden.

Biodiversiteit werkt

Handelingsperspectief

- ▶ In de communicatie met de doelgroepen moet de eigen rol en verantwoordelijkheid van de doelgroepen concreet geduid worden en worden uitgewerkt in algemene handelingsperspectieven. Daarbij kunnen de lange termijn streefbeeldens voor de doelgroepen en handelingsdomeinen worden benut.
- ▶ Communicatie over praktische handelingsperspectieven kan het best vanuit de handelingsketen benaderd worden door de direct bij een handelingsdomein betrokken doelgroepen en partijen. Effectieve handelingsgerichte communicatie vereist to-the-point informatie afkomstig van geloofwaardige zenders die aansluit bij de dagelijkse praktijk.

⁵ Het gaat hierbij niet om een wetenschappelijke uitleg maar om een toegankelijke, gepopulariseerde uitleg van het integrale/holistische concept. Vergelijk de conclusie van de Gellis-studie op dit punt.

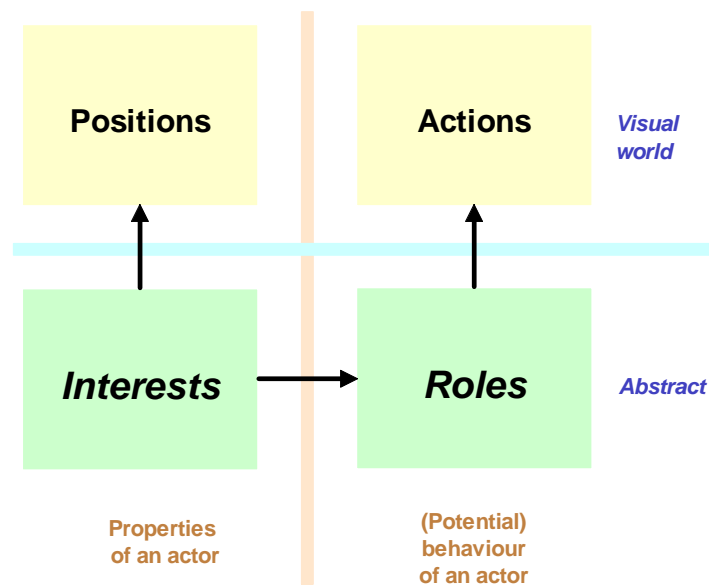

Bijlage 1 PAIR-analyse

PAIR staat voor Positions, Actions, Interests, Roles. Dit zijn de facetten die in een **PAIR** analyse scherp uitgelicht worden. Ze vormen de vier vlakken van een twee-bij-twee matrix (zie figuur). De PAIR-methode is bedacht door Henk Diepenmaat van Actors Procesmanagement en uitgewerkt in zijn proefschrift⁶. De methode maakt onderdeel uit van een set aan instrumenten om aan complexe maatschappelijke veranderingen te werken in een Multi-actor-omgeving.

In principe wordt een PAIR matrix opgesteld per relevante partij.

The PAIR matrix

(C) 2000 Henk B. Diepenmaat (Actors Process Management, Zeist, The Netherlands)

1. Velden van de PAIR

Ieder veld van de PAIR heeft zijn eigen betekenis en waarde.

'**Positie**' beschrijft de door de actor aan anderen verklaarde *standpunten* (bijvoorbeeld 'De RO discussie in Nederland wordt geregeerd door mantra's, niet door probleemoplossingsgerichtheid' of 'Op het platteland mag niet gebouwd worden', of 'Vergassing van biomassa op industriële schaal is veel te duur en onzeker, daar beginnen wij niet aan!').

'**Rol**' is de abstracte naam voor een set bij elkaar passende activiteiten (bijvoorbeeld *industriële partij, onderzoeksinstelling, discussiestimulator, adviesraad, wethouder*). Rol-eigen activiteiten leveren een stabielere PAIR op dan 'rol-vreemde' activiteiten.

⁶ DIEPENMAAT, HENK B. **Trinity. Model-based support for multi-actor problem solving. Applied to enviromental problems. Proefschrift. Amsterdam.**

1997. 8°. 355pp. Pap. Diss./Thesis. Bibliogr. Index.

'Belang' wordt actief nagestreefd of verdedigd door een actor (zoals *een goede lokale sociaaleconomische basis, of voldoende groen in de regio*). De actor is doorgaans bereid te handelen in het verlengde van zijn belangen.

'Acties' zijn de feitelijke gedragingen van een partij. Zij zijn de manifestatie van zijn aanwezigheid.

2. Helften van de PAIR

Iedere *helft* van de PAIR heeft ook zijn eigen betekenis en waarde.

Bovenste helft – Het zichtbare spel: In soepel verloopende samenwerkingsprocessen zijn de posities en activiteiten naadloos op de belangen en rollen van de actoren afgestemd. In moeizaam verloopende processen is er juist sprake van positieospel: posities (onwrikbare standpunten) worden ingenomen, en vanuit deze posities worden (vaak communicatieve) acties op elkaar afgevuurd, of er wordt stilte betracht. Het zichtbare spel bevindt zich in de *bovenste helft* van de PAIR matrix van de partijen. Veel complexe maatschappelijke processen, zoals de RO discussies, vertonen structureel positieospel, bijvoorbeeld tussen politiek links ("*het platteland moet platteland blijven!*") en politiek rechts ("*uitbreiden van bestaande steden en dorpen mag als de economie dit vraagt!*"). Dit terwijl juist het samenspel tussen positie spelende partijen de nodige beweegruimte dient te creëren voor verdere stappen. Positiespel kun je immers alleen spelen als je nodig bent.

Onderste helft – Ruimte voor samenwerking: Belangen kunnen vaak door meer dan één positie gediend worden, en rollen kunnen met meer dan één actie ingevuld worden. Daarom is het zoeken naar samenwerking kansrijker indien men zich niet concentreert op ingenomen posities en bestaande acties (de bovenste helft), maar op belangen en rollen. Zak dus bij het zoeken naar ruimte voor samenwerking af naar de onderste helft.

Linker helft - drijfveren: Aan deze kant vindt men de drijfveren van een actor, de redenen waarom hij/zij daadwerkelijk tot actie zou overgaan. Wil je iets van een partij, ken dan zijn posities (standpunten) en belangen. De gemakkelijkste weg is door aan te sluiten bij de ingenomen positie. Een iets moeilijker weg, maar nog steeds heel goed mogelijk, is door beter aan te sluiten bij zijn belangen (de positie kan dan veranderen; dit spel heet onderhandelen).

Rechter helft – natuurlijke gedragingen: De rollen en acties geven aan wat een actor als zijn natuurlijke gedragingen ziet. Doorgaans heeft hij hier ervaring in opgebouwd, en bestaan er infrastructuren en instituties die dit ondersteunen. Handelen buiten het natuurlijke scala aan acties is lastig voor een actor, zeker als het ook nog buiten zijn natuurlijke rol valt. Daarom is het zaak, vanuit praktische overwegingen, rollen en gangbare acties van partijen goed te kennen.

Kortom: Vastzittende situaties uiten zich in de bovenste helft van de PAIR. Coalitiebouw richt zich op de onderste helft. Wil je beweging in actoren, kijk naar de linker helft. Wil je weten of acties en rollen goed passen en naadloos aaneensluiten, kijk naar de rechter helft.

3. De PAIR als schets van de identiteit van een actor

In samenhang geeft een ingevulde PAIR dus een beeld van de identiteit van een actor.

Identiteit in de zin van *“wat vindt deze actor belangrijk en wat voor gedrag kun je daarom van deze actor verwachten”*.

4. De PAIR als opmaat voor het ontwikkelen van stabiele coalities

Partijen vormen een stabiele coalitie als hun activiteiten in elkaar passen en aansluiten bij hun natuurlijke rollen en legitieme belangen. Wordt slechts één PAIR (bijvoorbeeld die van de milieubeweging als hoeder van het platteland) spelbepalend gemaakt, en vraagt zij “PAIR-vreemde” activiteiten van de anderen, dan moet zij hétzij veel kracht ontwikkelen om de rest uit hun natuurlijke rol te krijgen (consumenten deden dat bij de Brent Spar), hetzij er gebeurt maar weinig bij de andere partijen.

Bijlage 2 Korte termijn verwachtingen ten aanzien van de doelgroepen (bron: Beleidsprogramma Biodiversiteit Werkt)

Doelgroep Burgers

Algemeen: hoofdstukken 'ondersteunende prioriteiten'

BB-prioriteit: hoofdstukken 'inhoudelijke prioriteiten' (in sommige gevallen rol doelgroep in BB belicht).

Expliciete verwijzingen naar betrokkenheid doelgroep in BB

BB-beleid	Rol Burgers
Algemeen	Uitvoeren handelingsperspectieven: het gebruiken van VROM-handreiking Biodiversiteit Werkt.
	Bijdragen aan platforms (kennis, advisering).

Impliciete verwachtingen ten aanzien van de doelgroep (doelgroep logischerwijs betrokken bij BB en op welke manier)

BB-beleid	Rol Burgers
Algemeen	Vergroten bewustzijn over de functies en waarden van biodiversiteit en ecosysteemdiensten en de invloed van burgers hierop.
	Zichzelf informeren (over waarden en functies biodiversiteit, door berekenen ecologische voetafdruk (EU-beleid!)).
	Bewuster leven en duurzaam gebruik natuur (op gebied van voedsel, recreatie, vakanties, energie, afval, woning, tuin of transport).
	Actieve rol bij het opstellen biodiversiteitactieplannen.
	Als vrijwilliger werken aan biodiversiteit (als bijv. landschapsbeheerder, natuurgids of in lokale of regionale natuur- of milieuorganisaties).
	Donaties aan en lidmaatschap van natuur- of milieuorganisaties.
Handelsketens en BD	Ondersteunen of initiëren van politieke initiatieven voor internationale regimes/ verdragen voor biodiversiteitsvriendelijke handel.
Betalen voor BD	Onderschrijven van de waarde van biodiversiteit en actief meedenken over mechanismen om dit (in het eigen leven) te verankeren.
BD werkt	Mening laten horen en actief meedenken en samenwerken in buurt of regio en gebruik maken van hun kennis en expertise (om bijv. omgeving rond woning aantrekkelijker te maken en samen te zorgen voor behoud BD).
Ecologische netwerken	Vorbereiden voorstellen voor adaptatie aan klimaatverandering, door terreinbeheerders (particulieren).
	Zich informeren op het gebied van bescherming van gebieden en ecologische netwerken.
	Actief meedenken en samenwerken aan een integrale visie voor gebieden, ecologische verbindingzones en actieplannen voor ecoregionale ontwikkeling.

BB-beleid	Rol Burgers
Mariene BD	Ondersteunen of initiëren van politieke initiatieven voor internationale regimes/ verdragen voor bescherming van mariene biodiversiteit en duurzame handel op dit vlak.
	Zich informeren op het gebied van bescherming van mariene gebieden en ecologische netwerken.

Doelgroep Consumenten

Algemeen: hoofdstukken 'ondersteunende prioriteiten'

BB-prioriteit: hoofdstukken 'inhoudelijke prioriteiten' (in sommige gevallen rol doelgroep in BB belicht).

Expliciete verwijzingen naar betrokkenheid doelgroep in BB

BB-beleid	Rol Consumenten
	Zorgvuldig omgaan met BD en natuurlijke hulpbronnen en Nederlandse voetafdruk terugdringen.
Algemeen	Uitvoeren handelingsperspectieven: het gebruiken van VROM-handreiking Biodiversiteit Werkt.
	Bijdragen aan platforms (kennis, advisering).

Impliciete verwachtingen ten aanzien van de doelgroep (doelgroep logischerwijs betrokken bij BB en op welke manier)

BB-beleid	Rol Consumenten
Algemeen	Vergroten bewustzijn over de functies en waarden van biodiversiteit en ecosysteemdiensten en de invloed van consumenten hierop.
	Zichzelf informeren over waarden en functies biodiversiteit, door berekenen voetafdruk voor biodiversiteit en wat betreft duurzaam consumeren.
	Bewuster leven en duurzaam gebruik natuur (op gebied van voedsel, recreatie, vakanties, energie, afval, woning, tuin of transport).
	Actieve rol bij het opstellen biodiversiteitactieplannen.
Handelsketens en BD	Zich informeren over de invloed die ketens hebben op biodiversiteit.
	Zich informeren over mogelijkheden voor duurzaam consumeren.
	Duurzaam consumeren (bijv. door gebruik van producten met een keurmerk of het kiezen van streekproducten).
Betalen voor BD	Het betalen van een hogere prijs voor een product of dienst als deze ten koste van biodiversiteit tot stand is gekomen (prijs van biodiversiteit geïntegreerd in producten).
	Bijdragen aan compensatie van biodiversiteit en ecosysteemdiensten (nationaal en internationaal).

BB-beleid	Rol Consumenten
BD werkt	Aan de slag gaan met biodiversiteit in de eigen privé-ruimte. (Door bijv. streekeigen planten te kiezen voor de tuin, door natuurlijk en biodiversiteitsvriendelijk materiaalgebruik in huis en tuin).
	Het voeren van een duurzame huishouding wat betreft biodiversiteit en ecosysteemdiensten.
Ecologische netwerken	Zich informeren op het gebied van bescherming van gebieden en ecologische netwerken.
	Actief meedenken en samenwerken aan een integrale visie voor gebieden, ecologische verbindingzones en actieplannen voor ecoregionale ontwikkeling.
Mariene BD	Bewust worden van problematiek mariene BD en visserijketens en IUU-visserij.
	Zich informeren over mogelijkheden voor duurzaam consumeren van mariene producten.
	Duurzaam consumeren (bijv. door gebruik van producten met een keurmerk of het gebruik van de viswijzer).

Doelgroep Rijksoverheid

Algemeen: hoofdstukken 'ondersteunende prioriteiten'

BB-prioriteit: hoofdstukken 'inhoudelijke prioriteiten' (in sommige gevallen rol doelgroep in BB belicht).

Expliciete verwijzingen naar betrokkenheid doelgroep in BB

BB-beleid	Rol Rijksoverheid
Algemeen	Bieden concrete handelingsperspectieven aan burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en regionale overheden (VROM-handreiking Biodiversiteit Werkt) en stimuleren en faciliteren van initiatieven.
	Versterken maatschappelijke dialoog (o.a. door instelling taskforce) en bij elkaar brengen overheden en maatschappelijke actoren rond specifieke thema's.
	Faciliteren van gewenste maatschappelijke transitie, instelling taskforce en taak taskforce: aanreiking suggesties en maatregelen.
	Concrete samenwerking (bij uitvoeren van afspraken).
	Bijdragen aan platforms (kennis, advisering).
	Publiekprivate samenwerking.
	Uitwerken van instrumenten, sectormodules, landenmodules, benchmarks en BD in duurzaamheidsverslagen, helpdeskfunctie internationaal.
	Zorgen voor kennisinfrastructuur, bevorderen kennisnetwerken (ondersteuning Lifewatch) en bevorderen beleidsondersteunend onderzoek en toepassingsgericht onderzoek (stimuleringsprogramma met NWO en WOTRO).

BB-beleid	Rol Rijksoverheid
	Permanente samenwerking met overheid en maatschappelijke en private partijen (kennisleveranciers) t.b.v. inventarisatie kennisbehoeften (kennisbank CHM).
	Samenwerking en uitwisseling tussen de departementale onderzoeksinstituten versterken.
	Internationaal uitwisselen van expertise, kennis en ervaringen en capacity building in ontwikkelingslanden BD en waterbeheer (aansluiten bij sterktes NL).
	Versterken communicatie en zichtbaarheid van functies BD voor mensen via eigen kanalen (creëren draagvlak voor gedragsverandering en BD-beleid).
	Actief steunen van CEPA-werkprogramma.
Handelsketens en BD	Afspraken maken met bedrijfsleven over benodigde transitie in omgaan met biodiversiteit in economische ketens hout, palmolie, soja en veenwinning.
	<p>Stimuleren verduurzaming specifieke internationale ketens: door inbedding duurzaamheidscriteria, afstemming strategie tussen ketens en voor:</p> <p>Hout: Opstellen actieplan met betrokken actoren (bedrijfleven, afnemers en NGO's). Capaciteitsopbouw bij en kennisdeling van duurzaam bosbeheer, gericht op duurzame houtproductie. Versterken uitvoering FLEGT EU-actieplan.</p> <p>Biomassa en biobrandstoffen: Uitvoeren pilots voor duurzame biomassa productie.</p> <p>Palmolie en soja: Ontwikkeling verificatiesysteem, criteriaontwikkeling, -toepassing en -toetsing. Evaluatie PPP palmolie.</p> <p>Veen: Zoeken alternatieven veesubstraat met producenten, gebruikers en onderzoek.</p>
	Verkennen mogelijkheden aankoopbeleid en stimuleringsbeleid specifieke ketens hout, biomassa en biobrandstoffen, palmolie, soja en veenwinning.
	<p>Stimuleren duurzame productie in brede zin door:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ duurzaam inkoopbeleid Rijksoverheid realiseren ▶ bijdragen aan het initiatief Duurzame Handel ▶ verzorgen van marktprikkels en in internationale gremia zorgdragen voor een 'level playing field' en ruimte voor verduurzaming ▶ stimuleren van ontwikkeling en inbedding duurzaamheidscriteria in internationale context, met name bij de WTO en EU ▶ stimuleren integratie kleine producenten buiten de EU in duurzame ketens ▶ versterken verbanden tussen ketens en bevorderen van elkaar leren
	Bevorderen totstandkoming coherent instrumentarium (criteria, labels). Verkennen juridische en maatschappelijk aanvaardbare instrumenten zoals certificering.
	Bevorderen en ondersteunen van initiatieven met het bedrijfsleven over MVO en het bevorderen van afspraken met bedrijfsleven voor BD-behoud en beheer.

BB-beleid	Rol Rijksoverheid
Betalen voor BD	Afspraken maken over vergoeding/ compensatiemechanismen met bedrijfsleven.
	<p>Actief bijdragen aan verankeren waarde BD (en agrobiodiversiteit) in internationaal perspectief door:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ bijdragen aan vormgeving en realisatie internationale afspraken ABS ▶ ondersteunen van initiatieven gericht op de ontwikkeling van markten voor BD (o.a. door duurzaam inkoopbeleid) ▶ verzamelen best practices en adviezen voor opzetten markten voor ecosysteemdiensten ▶ verkennen en bevorderen mogelijkheden voor betalen voor producten of diensten van BD (ontwikkeling GLB) ▶ verkennen en bevorderen mogelijkheden compenseren onduurzaam beslag op BD, Verdere ontwikkeling en implementatie van de Ecobalans ▶ versterken financiering duurzame instandhouding ecosystemen
	Opzetten van pilotprojecten met Nederlandse bedrijven, zoals o.a. pilotprojecten 'betalen voor duurzaam toerisme' en opzetten van werkgroep met pensioenfondsen voor private financiering van behoud BD.
	Afspraken uitwerken over economische instrumenten om ontbossing en degradatie van venen tegen te gaan.
	<p>Stimuleren klimaatbuffers:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ duurzame vastlegging CO2 bossen en veengebieden actief stimuleren en ondersteunen. Proefprogramma's ter voorkoming van ontbossing en aantasting venen en voor regels voor betalen van emissiereductie door vermindering ontbossing (o.a. REDD). Afspraken VN-Bossenforum ▶ organische stofgehalte in landbouwgebieden stimuleren als water- en CO2-buffer door middel van pilots en beleid
	Verdere vergroening belastingstelsel en actualisering stimuleringsbeleid en onderzoeken mogelijkheden verbinden duurzaamheidscriteria aan subsidies.
	Ontwikkeling en implementatie duurzaamheidsindicatoren en benchmarks voor de BD-prestaties van bedrijven.
BD werkt	Afspraken maken met bedrijfsleven over concrete maatregelen gebruik ecosysteemdiensten in nationaal landgebruik en vergoeding/ compensatie.
	Uitwerken maatregelen en technieken voor een duurzaam bodembeleid. Handboek Referenties Biologische Bodemkwaliteit (VROM met RIVM).
	<p>Faciliteren en realiseren meer duurzame bedrijfsvoering landbouwsector:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ kennisvermeerdering, bewustmaken en demonstratie meerwaarde ▶ benutten mogelijkheden GLB ▶ opzetten stimuleringsprogramma SPADE ▶ opzetten experimenten duurzame bedrijfsvoering landbouwsector (ILG) en wegnemen belemmeringen voor brede invoering succesvolle maatregelen ▶ 'learning network on functional Agrobiodiversity', 'International project office Agrobiodiversiteit DIVERSITAS' en 'Project Functionele AgroBiodiversiteit-2'

BB-beleid	Rol Rijksoverheid
	Inzet op kennisvermeerdering, bewustwording ecosysteemfuncties voor economie en door informeren en demonstreren mogelijkheden die BD biedt aan bedrijven.
	Verkenning publieksprivate partnerschappen met bedrijven en/ of sectoren.
	Ontwikkeling van een nationaal business and biodiversity initiatief door informatieverbetering, onderzoek en de ontwikkeling van analyse-instrumenten.
Ecologische netwerken	<p>Nationaal: Duurzaam beheer en samenhang EHS en Natura 2000 gebieden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ milieucondities, waterkwaliteit en soortenbeschermingsbeleid (Leefgebiedenbenadering) ▶ met provincies uitwerken van 5-tal pilots voor herbegrenzing
	<p>Nationaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ afspraken met provincies over uitvoering van leefgebiedenbenadering ▶ veerkracht delta en IJsselmeer versterken (voor adaptatie klimaatverandering) ▶ identificatie prioritaire ecosystemen (kwetsbare en functionele)
	Internationaal en nationaal: Versterken van ecologische netwerken in relatie tot klimaatverandering.
	<p>Internationaal: Faciliteren en realiseren ecologische netwerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ binnen Europa bijdragen aan realiseren PEEN ▶ delen ervaringen, uitvoering trainingprogramma's, aanbieden technieken ▶ uitwerken en inbedden concept ecologische netwerken ▶ nederlandse bijdrage aan projecten voor beheer ecologische netwerken, ingebed in sociaaleconomische ontwikkeling van regio (flyways en wetlands) ▶ aansporen landen die niet aangesloten bij verdragen ecologische netwerken ▶ bevorderen grensoverschrijdende bescherming ecologische netwerken
	Uitwerken internationale afspraken om connectiviteit bestaande netwerken en integratie daarvan in sociaaleconomische ontwikkeling van regio te verzekeren.
	Nationaal en internationaal: Afstemming van de inzet en activiteiten maatschappelijke organisaties m.b.t. realiseren ecologische netwerken.
	Concreet uitwerken van het concept 'natuurlijke klimaatbuffers'.
	Bijdragen aan duurzame ecologische ontwikkeling door de inzet op economische activiteiten (toerisme, handelsketens).

BB-beleid	Rol Rijksoverheid
Mariene BD en Visserijketens	Nationaal: Verduurzamen visserij: <ul style="list-style-type: none"> ▶ afspraken met bedrijfsleven over benodigde transitie in het omgaan met BD in vismeelketen ▶ afspraken maken met vissector over uitvoering Perspectief duurzame visserij ▶ versterken Innovatie visserij (VIP), met bedrijfsleven, wetenschap en NGO's ▶ introductie en ontwikkeling andere visserijmethode voor boomkorvissers ▶ vertalen mogelijkheden Europees Visserij Fonds in nationale regelingen ▶ bevorderen implementatie ecosysteembenadering in GVB door fondsen, implementatie 'maximum sustainable yield' in beheer en ontwikkelen alternatieven TAC-beheer
	Nationaal: Gebiedsbescherming op zee: <ul style="list-style-type: none"> ▶ aanwijzen en bescherming, beheer gebieden (4 Natura 2000-gebieden) ▶ beschermingsmaatregelen nemen m.b.t. kwetsbare soorten en habitats ▶ toepassen natuurbeschermingswet in Economisch Exclusieve zone ▶ realiseren netwerk MPA's
	Nationaal: Operationalisatie ecologische kwaliteitsdoelen en bijdrage aan maatregelen OSPAR-lijst bedreigde soorten en habitats.
	Internationaal: Verduurzamen visserij: <ul style="list-style-type: none"> ▶ bestrijden IUU-visserij: realiseren juridisch bindend instrumentarium tegen IUU-visserij en database betrokken schepen ▶ betere tracking en tracing van handel in illegaal gevangen vis, samenwerking met en tussen RFMO's en FAO, CITES en Inkooporganisaties ▶ capaciteitsopbouw en ondersteuning visserijbeheer ontwikkelingslanden ▶ realiseren wereldwijde dekking RFMO's, hervorming (ecosysteembenadering) en review functioneren RFMO's en uitwisseling best practices tussen RFMO's ▶ totstandkomen en uitvoeren PPP duurzame visserij in West-Afrika ▶ uitvoeren aanbevelingen ronde tafel vismeel- en visolieketen en dit omzetten in PPP en bijdragen aan instrument en capaciteitontwikkeling
	Internationaal: Gebiedsbescherming op zee: <ul style="list-style-type: none"> ▶ vormgeving internationaal regime voor bescherming en duurzaam gebruik BD in zeegebieden buiten nationale rechtsmacht ▶ vormgeven geconsolideerd systeem aanwijzing en bescherming MPA's ▶ totstandkoming netwerk van MPA's in de Noordoost Atlantische oceaan ▶ bijdragen aan uitvoering van projecten samen met toerismesector

BB-beleid	Rol Rijksoverheid
	Bijdragen aan bewustwording en conceptuele ontwikkeling problematiek mariene BD en visserijketens en IUU-visserij (<i>impliciet</i> : Het bewust maken van consumenten en van visserijsector en stimuleren van duurzame alternatieven).

Impliciete verwachtingen ten aanzien van de doelgroep (doelgroep logischerwijs betrokken bij BB en op welke manier)

BB-beleid	Rol Rijksoverheid
Algemeen	Mogelijk maken van duurzame handelingsalternatieven.
	Voorbeeldfunctie duurzame handelingsalternatieven (duurzaam inkopen bv).
	Informereren en stimuleren bewustzijn over functies en waarden biodiversiteit en ecosysteemdiensten (van burgers, bedrijven, regionale overheden) door bijv. vaststellen, ontwikkelen en aanbieden educatieve programma's.
	Stimuleren van duurzaam gebruik natuur in recreatie, vakanties, energie, afval, woning, bedrijf, tuin of transport.
	Actief bezig met opstellen actieplannen (voor gebiedsgericht beleid) en het actief betrekken van andere doelgroepen hierbij (burgers, overheden, bedrijven, NGOs).

Doelgroep Regionale overheden

Algemeen: hoofdstukken 'ondersteunende prioriteiten'

BB-prioriteit: hoofdstukken 'inhoudelijke prioriteiten' (in sommige gevallen rol doelgroep in BB belicht).

Expliciete verwijzingen naar betrokkenheid doelgroep in BB

BB-beleid	Rol regionale overheden
Algemeen	Dienstbare publieke sector die partijen bij elkaar wil brengen en inspireren.
	Uitvoeren handelingsperspectieven: het gebruiken van VROM-handreiking Biodiversiteit Werkt.
	Versterken communicatie en zichtbaarheid van functies BD voor mensen via eigen kanalen (creëren draagvlak voor gedragsverandering en BD-beleid).
	Permanente samenwerking met overheid en andere maatschappelijke partijen (en kennisleveranciers, o.a. PGO's) t.b.v. inventarisatie kennisbehoeften.
	Concrete samenwerking bij uitvoeren van afspraken en actief betrekken van andere doelgroepen (burgers, overheden, bedrijven, NGOs).
	Aansluiten bij BD-communicatieactie 'Countdown 2010' en opstellen BD-actieplannen.
	Bijdragen aan platforms (kennis, advisering).

BB-beleid	Rol regionale overheden
	Actief steunen van CEPA-werkprogramma.
	Publiekprivate samenwerking.
Handelsketens en BD	Het ondersteunen van initiatieven die gericht zijn op de ontwikkeling van markten voor BD door realiseren duurzaam inkoopbeleid.
Betalen voor BD	Het ondersteunen van initiatieven die gericht zijn op de ontwikkeling van markten voor BD (o.a. door duurzaam inkopen).
BD werkt	Provincies: Opzetten experimenten meer duurzame bedrijfsvoering landbouwsector en wegnemen belemmeringen voor een brede invoering van succesvolle maatregelen. Pilots duurzame productie ILG: Het kabinet heeft in het ILG de provinciale overheden financiële ruimte gegeven voor het opzetten van pilotprojecten voor duurzame productiemethoden.
Ecologische netwerken	Provincies en waterschappen: Duurzaam beheer en samenhang EHS en Natura 2000 gebieden (beheerplannen): milieucondities, waterkwaliteit en soortenbeschermingsbeleid (Leefgebiedenbenadering).
	Provincies: Met rijk uitwerken van een 5-tal concrete pilots voor herbegrenzing EHS ten behoeve van robuuste ecosystemen.
	Provincies: Afspraken met rijk over uitvoering van leefgebiedenbenadering.
	Vorbereiden voorstellen voor adaptatie aan klimaatverandering, door terreinbeherende organisaties.
	Waterschappen: Vorbereiden voorstellen om de adaptatie in landbouwgebieden, veenweide- gebieden en beekdalen uit te werken.

Impliciete verwachtingen ten aanzien van de doelgroep (doelgroep logischerwijs betrokken bij BB en op welke manier)

BB-beleid	Rol regionale overheden
Algemeen	Mogelijk maken en aanbieden van duurzame handelingsalternatieven aan burgers en bedrijven.
	Voorbeeldfunctie duurzame handelingsalternatieven (duurzaam inkopen).
	Informereren en stimuleren bewustzijn over functies en waarden biodiversiteit en ecosystemendiensten (van burgers, bedrijven, regionale overheden) door bijv. vaststellen, ontwikkelen en aanbieden educatieve programma's.
	Stimuleren van duurzaam gebruik natuur in recreatie, vakanties, energie, afval, woning, bedrijf, tuin of transport.
Handelsketens en BD	Rol bij behalen duurzaam hout doelstelling van 50% in 2011 want grote afnemers hout en door opstellen actieplan met betrokken actoren (bedrijfsleven, grote afnemers en NGO's).
	Stimuleren duurzame productie in brede zin door duurzaam inkoopbeleid.
	Verkennen mogelijkheden aankoopbeleid en stimuleringsbeleid specifieke ketens hout, biomassa en biobrandstoffen, palmolie, soja en veenwinning.
	Bevorderen en ondersteunen van initiatieven met het bedrijfsleven over MVO en het bevorderen van afspraken met bedrijfsleven wat betreft BD.

BB-beleid	Rol regionale overheden
Betalen voor BD	Actief bijdragen aan verankeren waarde BD (en) in internationaal perspectief, ontwikkeling GLB.
	Organische stofgehalte in landbouwgebieden stimuleren als water- en CO2-buffer door middel van pilots en beleid.
BD werkt	Veiligstellen veerkrachtige en gezonde ecosystemen buiten beschermde gebieden door inzet op kennisvermeerdering, bewustwording ecosysteemfuncties voor economie en projecten demonstratie meerwaarde.
	Bijdragen aan opzetten stimuleringsprogramma SPADE en bijdragen aan 'Learning network on functional Agrobiodiversity', 'International project office Agrobiodiversiteit DIVERSITAS' en 'Project Functionele AgroBiodiversiteit-2'.
	Uitwerken maatregelen en technieken voor een duurzaam bodembeleid.
	Verkenning publieksprivate partnerschappen met bedrijven en/ of sectoren.
Ecologische netwerken	Nationaal: Faciliteren en realiseren ecologische netwerken (en versterken van ecologische netwerken in relatie tot klimaatverandering): Provincies: Aankoop, beheer en herstel. Gemeenten: Rol bij ruimtelijke planontwikkeling en stedelijk beheer. Onderhouden van contact met burgers en hen actief betrekken bij het opzetten en uitvoeren van actieplannen. Waterschappen: Combineren van waterbeheer en biodiversiteitbeleid. Provincies en waterschappen: Behoud en herstel van wetlands: veerkracht van delta en IJsselmeer versterken (adaptatie klimaatverandering).
	Internationaal: Faciliteren van realisatie ecologische netwerken: <ul style="list-style-type: none"> ▶ delen ervaringen, uitvoering trainingprogramma's en aanbieden technieken ▶ nederlandse bijdrage projecten voor beheer ecologische netwerken, ingebed in de sociaaleconomische ontwikkeling van een regio (flyways en wetlands) ▶ bevorderen van internationale samenwerking m.b.t. grensoverschrijdende bescherming van ecologische netwerken, o.a. via CMS en dochterverdragen
Mariene BD en Visserijketens	Waterschappen: Nationaal: Aanwijzen en bescherming, beheer mariene (kust)gebieden.
	Ondersteunen en realiseren van een duurzame visserij: door duurzaam inkoopbeleid.
	Het bewust maken van consumenten en van de visserijsector en hen stimuleren over te gaan op duurzame alternatieven.

Doelgroep Bedrijven

Algemeen: hoofdstukken 'ondersteunende prioriteiten'

BB-prioriteit: hoofdstukken 'inhoudelijke prioriteiten' (in sommige gevallen rol doelgroep in BB belicht).

Expliciete verwijzingen naar betrokkenheid doelgroep in BB

BB-beleid	Rol bedrijven
Algemeen	Actieve rol bij instelling taskforce en taak taskforce: aanreiken suggesties en maatregelen (leiders bedrijfsleven en economische sectoren veel invloed BD).
	Uitvoeren handelingsperspectieven: het gebruiken van VROM-handreiking Biodiversiteit Werkt.
	Versterken communicatie en zichtbaarheid van functies BD voor mensen via eigen kanalen (creëren draagvlak voor gedragsverandering en BD-beleid).
	Permanente samenwerking met overheid en andere maatschappelijke partijen (en kennisleveranciers) t.b.v. inventarisatie kennisbehoeften.
	Concrete samenwerking bij uitvoeren van afspraken en actief betrekken van andere doelgroepen (burgers, overheden, bedrijven, NGOs).
	Aansluiten bij BD-communicatieactie 'Countdown 2010' en opstellen BD-actieplannen.
	Bijdragen aan platforms (kennis, advisering).
	Business en Biodiversity initiatieven (VNO-NCW, koplopers en MVO-Nederland).
	Publiekprivate samenwerking.
Handelsketens en BD	Afspraken maken over benodigde transitie in ons omgaan met biodiversiteit binnen de economische ketens hout, palmolie, soja en veenwinning.
	Aansluiten bij initiatieven voor MVO, bevorderen MVO.
	Rol bij behalen duurzaam hout doelstelling van 50% in 2011 want grote afnemers en producenten. Opstellen actieplan met andere betrokken actoren.
	Zoeken alternatieven voor veensubstraat (producenten, gebruikers) samen met overheid en onderzoek.
	Uitwisseling van ervaringen en verbreding van insteek buiten eigen sector.
	Bijdragen aan het initiatief Duurzame Handel: aanleveren voorstellen.
Betalen voor BD	Afspraken maken over concrete maatregelen om voor het gebruik van BD en ecosysteemdiensten (binnen en buiten NL) te vergoeden en/of te compenseren.
	Opzetten van pilotprojecten met overheid, o.a. 'betalen voor duurzaam toerisme' en 'verminderen emissies als gevolg van ontbossing in ontwikkelingslanden'.

BB-beleid	Rol bedrijven
	Opzetten van werkgroep voor private financiering van behoud BD door pensioenfondsen PGGM en ABP en de VBDO en het rijk.
	Ontwikkeling en implementatie van duurzaamheidsindicatoren en benchmarks voor de BD-prestaties van bedrijven.
BD werkt	Afspraken maken over concrete maatregelen gebruik ecosysteemdiensten in nationaal landgebruik en vergoeding/ compensatie.
	Landbouwsector: Uitwerken maatregelen en technieken voor een duurzaam bodembeleid. Opzetten experimenten meer duurzame bedrijfsvoering, aan de slag gaan met (functionele) agrobiodiversiteit.
	LTO-Nederland en NAJK: Opzetten stimuleringsprogramma SPADE.
	Verkenning publieksprivate partnerschappen (bedrijven en/ of sectoren).
	Ontwikkeling van een nationaal business and biodiversity initiatief.
Ecologische netwerken	Nationaal: Voorbereiden voorstellen voor adaptatie aan klimaatverandering, door terreinbeherende organisaties.
	Landbouwsector: Nationaal: Voorbereiden voorstellen om de adaptatie in landbouwgebieden, veenweide- gebieden en beekdalen uit te werken.
	Toerisme en handelsketens dragen bij aan duurzame ecologische ontwikkeling.
Mariene BD en Visserijketens	Nationaal: Vissector: Afspraken maken en actieve rol in bijdrage aan 'Perspectief duurzame visserij' door aanzienlijke ecologische inspanning.
	Nationaal: Vissector: Verminderen bijvangsten en verminderen negatieve effecten visserij (bodemberoering, boomkorvissers andere visserijmethode).
	Nationaal: Bedrijfsleven vismeel: Afspraken maken over benodigde transitie in het omgaan met BD in vismeelketen.
	Nationaal: Versterken Innovatie visserij (VIP), met bedrijfsleven, wetenschap en NGO's.
	Internationaal: Inkooporganisaties: realiseren betere tracking en tracing handel illegaal gevangen vis, samenwerking met RFMO's en FAO, CITES.
	Internationaal: Opstellen aanbevelingen in ronde tafel vismeel- en visolieketen (Bedrijven in ronde tafel) en dit omzetten in PPP.
	Opzetten Publiek-Privaat Partnerschap duurzame visserij West-Afrika.
	Toerisme sector: Bijdragen aan uitvoering van projecten, gebruik mariene BD.

Impliciete verwachtingen ten aanzien van de doelgroep (doelgroep logischerwijs betrokken bij BB en op welke manier)

BB-beleid	Rol bedrijven
Algemeen	Vergroten bewustzijn over de functies en waarden van biodiversiteit en ecosysteemdiensten en de invloed van bedrijven hierop.
	Zichzelf informeren (over waarden en functies biodiversiteit en mogelijkheden die biodiversiteit kan bieden), gebruikmaken van kennisbanken.

BB-beleid	Rol bedrijven
	Bewuster en duurzaam gebruik natuur (op gebied van voedsel, energie, afval of transport).
Handelsketens en BD	Producenten rol bij realiseren duurzaam inkoopbeleid rijksoverheid.
	Duurzame productie specifieke internationale ketens: hout, biomassa en biobrandstoffen, palmolie, soja en veenwinning (o.a. uitvoeren pilots biomassa en ontwikkelen verificatiesysteem palmolie en soja en evaluatie PPP palmolie).
	Integratie kleine producenten buiten de EU in duurzame ketens.
	Bevorderen totstandkoming coherent instrumentarium (criteria, labels).
	Ontwikkelen en aangaan publiek-private partnerschappen (PPP's).
	Zich informeren over de invloed die ketens hebben op BD en ecosysteemdiensten en over de mogelijkheden voor duurzaam produceren.
	(Zich informeren over de mogelijkheden voor) duurzaam consumeren.
	Versterken van onderlinge verbanden, samenhang en samenwerking tussen ketens en bevorderen van het van elkaar leren.
Betalen voor BD	Afspraken maken over internationaal ABS.
	Rol bij uitvoeren pilots voor het stimuleren van het organische stofgehalte in landbouwgebieden als water- en CO ₂ -buffer.
	Het integreren van de prijs van biodiversiteit in producten.
BD werkt	Bijdragen aan opstarten van 'Learning network on functional Agrobiodiversity', en bijdragen aan 'International project office Agrobiodiversiteit DIVERSITAS' en 'Project Functionele Agrobiodiversiteit-2'.
	Duurzame bedrijfsvoering wat betreft biodiversiteit en ecosysteemdiensten; Het ontwikkelen van een biodiversiteitsbeleid en bedrijfsactieplannen die alle acties van de keten betreffen (ook internationaal).
	Het rekening houden met biodiversiteit in het locatieplan
Ecologische netwerken	Zich informeren over bescherming van gebieden en ecologische netwerken.
	Actief meedenken en samenwerken aan een integrale visie voor gebieden, ecologische verbindingzones en actieplannen voor ecoregionale ontwikkeling.
Mariene BD en Visserijketens	Internationaal: Bestrijden IUU-visserij: realiseren juridisch bindend instrumentarium tegen IUU-visserij en database betrokken schepen
	Visserijsector: Zich informeren over mogelijkheden voor duurzame productie.
	Zich informeren over duurzaam consumeren van mariene producten.
	Duurzaam consumeren (bijv. door gebruik van producten met een keurmerk of het gebruik van de viswijzer).

Doelgroep Onderwijs/Educatie

Algemeen: hoofdstukken 'ondersteunende prioriteiten'

BB-prioriteit: hoofdstukken 'inhoudelijke prioriteiten' (in sommige gevallen rol doelgroep in BB belicht).

Expliciete verwijzingen naar betrokkenheid doelgroep in BB

BB-beleid	Rol Onderwijs/ Educatie
Algemeen	Educatiebevordering over BD.
	Verbeterde ontsluiting en benutting van opgebouwde kennis (bevorderen kennisnetwerken en kennisbanken).
	Ondersteuning van publiekscommunicatie door projecten van intermediairen zoals bezoekerscentra, natuurmusea en Nationale Parken.
	Rol van private kennisinstellingen wordt versterkt.
	Bijdragen aan platforms (kennis, advisering).
	Publieks en expertisefunctie Nederlands Centrum voor Biodiversiteit versterkt.
	Actief steunen van CEPA-werkprogramma.

Impliciete verwachtingen ten aanzien van de doelgroep (doelgroep logischerwijs betrokken bij BB en op welke manier)

BB-beleid	Rol Onderwijs/ Educatie
Algemeen	Informeren en stimuleren bewustzijn over functies en waarden biodiversiteit en ecosysteemdiensten (van burgers, bedrijven, regionale overheden) door bijv. vaststellen, ontwikkelen en aanbieden educatieve programma's.
	Stimuleren van duurzaam gebruik natuur in recreatie, vakanties, energie, afval, woning, bedrijf, tuin of transport.
	Zorgen voor kennisuitwisseling (door kennis en netwerken).
Handelsketens en BD	Informeren en stimuleren over duurzaam consumptie- en productiegedrag (van bedrijven, burgers en overheden) en benodigde transitie.
Betalen voor BD	Informeren van bedrijven over compensatiemechanismen.
BD werkt	Informeren over maatregelen en technieken voor een duurzaam bodembeleid.
	Informeren van bedrijven over de mogelijkheden die biodiversiteit kan bieden.
Ecologische netwerken	Informatieverstrekking over ecologische netwerken naar burgers, bedrijven etc.
Mariene BD	Het bewust maken van de visserijsector over hoe de negatieve effecten van visserij te verminderen en bijvangst te verminderen, en te stimuleren om over te gaan op duurzame alternatieven.
	Informeren van consumenten over duurzaam gevangen vissoorten en hen stimuleren duurzaam te consumeren.